

Studerandes sociala och ekonomiska situation 2015

Diarienummer 2016-219-1333

**Studerandes ekonomiska
och sociala situation 2015**

Innehåll

Sammanfattning	5
1 Inledning	7
1.1 Uppdrag och syfte.....	7
1.2 Avgränsningar och metod.....	7
1.3 Resultatens tillförlitlighet	9
1.4 Rapportens struktur.....	10
2 Upplevelsen av studiesituationen	13
2.1 Andelen som upplever studiesituationen som bra minskar något	13
2.2 Åtta av tio tycker att lärarnas förmåga att lära ut är bra.....	14
2.3 Hur mycket tid som läggs på studierna varierar	15
2.4 Kvinnor upplever oftare att de får stöd i studierna av familj och vänner.....	16
2.5 Sju av tio tycker att det går bra att kombinera studier och privatliv	19
2.6 Många upplever krav på att prestera – och upplever att de lyckas med sina studier.....	19
2.7 Att öka möjligheten att få ett jobb vanligaste orsaken att börja studera	20
2.8 En av tio studerande har upplevt ett kränkande bemötande	21
2.9 De flesta tror på en ljus framtid.....	22
3 Upplevelsen av studieekonomin och synen på studiemedel	25
3.1 Mindre försämring av den upplevda studieekonomin	25
3.2 Studerande har förhållandevis små marginaler.....	28
3.3 Minskande ekonomiskt stöd från anhöriga	28
3.4 Andelen studiemedelstagare som arbetar ökar	30
3.5 Fyra av tio anser att studiemedlen täcker omkostnaderna.....	34
3.6 Hälften rekryterade av studiemedlen.....	37
4 Boendesituationen och fritiden	39
4.1 Män bor oftare i studentbostad	39
4.2 Äldre har ofta höga boendekostnader.....	41
4.3 Många tränar minst en gång i veckan.....	44
5 Upplevelsen av hälsosituationen	47
5.1 Många upplever att de mår bra	47
5.2 Andelen stressade fortsatt hög.....	51
5.3 Hälsobesvär vanliga oavsett upplevelsen av studiesituation och ekonomisk situation	53
5.4 Oklart vad som orsakar hälsobesvär	55
5.5 Få sjuka anmäler sin sjukdom	58
5.6 Andelen med nedsatt funktionsförmåga ökar	59
6 Avslutande reflektioner	61
Referenser	65
Bilaga 1 Urval och svarsfrekvenser	67
Bilaga 2 Bortfallsanalys	69
Bilaga 3 Enkäten	71

Tabellbilaga resultat och felmarginaler (särtryck)

Sammanfattning

CSN har för femte gången genomfört en enkätundersökning i syfte att undersöka de studerandes ekonomiska och sociala situation. Undersökningen är en del av ett regeringsuppdrag som innebär att CSN genom bevakning och analys av de studerandes ekonomiska och sociala situation ska säkerställa myndighetens kunskap inom området.

I årets undersökning har 6 828 studerande deltagit, vilket ger en svarsfrekvens på 39 procent. Genom bortfallsanalyser och viktning av resultatet kan det antas att resultaten uppvisar en god representativitet i förhållande till den population som har undersökts.

Majoriteten (78 procent) av de studerande upplever att de har en bra eller mycket bra studiesituation. Jämfört med 2013 har andelen minskat med 2 procentenheter. Kvinnor gör en mer positiv bedömning än vad män gör och yngre gör en mer positiv bedömning än äldre studerande. Studerande på grundskolenivå och utlandsstuderande är mer positiva jämfört med studerande på gymnasienivå och eftergymnasial nivå.

Andelen som upplever att de får stöd i studierna av sina lärare och handledare har minskat sedan 2013 års undersökning. Nu upplever 78 procent av de studerande att de får stöd av sina lärare och handledare. Det är en minskning med 6 procentenheter sedan 2013. Studerande på grundskolenivå upplever oftare än studerande på övriga nivåer att de får stöd av lärare och handledare.

Den främsta orsaken att börja studera är för att det krävs utbildning för det arbete man vill ha. Många studerar också för att kunna söka vidare till högre studier. För yngre är det väldigt ofta självklart att börja studera, något som inte alls är lika vanligt för dem som påbörjar studier lite senare i livet. Hur självklart det är att börja studera skiljer sig åt mellan olika studerandegrupper.

- De studerande som arbetar anger mer sällan än studerande utan arbete att det var självklart att börja studera.
- Studerande med barn anger mer sällan än studerande utan barn att det var självklart att börja studera.
- Studerande som har invandrat till Sverige anger mer sällan än studerande som inte invandrat att det var självklart att börja studera.

Upplevelsen av studieekonomin har försämrats något sedan 2013. Under 2015 angav 67 procent av de studerande att studieekonomin var ganska bra, bra eller mycket bra. Det innebär en försämring med 2 procentenheter sedan 2013. Det är första gången sedan 2007 som CSN:s enkätundersökning inte uppvisar en förbättrad upplevelse av studieekonomin bland studerande.

Det finns skillnader mellan studerandegrupper i upplevelsen av studieekonomin.

- Studerande utan studiemedel har en mer positiv upplevelse av studieekonomin än studerande med studiemedel.
- Yngre har en mer positiv upplevelse av studieekonomin än äldre.

- Studerande utan barn har en mer positiv upplevelse av studieekonomin än studerande med barn.

Andelen studiemedelstagare som arbetar vid sidan av studierna har ökat jämfört med 2013. I år svarar 43 procent att de arbetar vid sidan av studierna, vilket är en ökning med 4 procentenheter sedan 2013. Det är betydligt vanligare att kvinnor arbetar än att män gör det. Studerande på grundskolenivå studerar i lägre utsträckning än studerande på högre nivåer.

Det är en lika hög andel i år (39 procent) som 2013 som upplever att studiemedlen (bidrag och lån) täcker levnadsomkostnaderna till 100 procent. Andelen som upplever att studiemedlen täcker minst 75 procent minskar dock. När det gäller studiemedlens tillräcklighet finns tydliga ålderskillnader. Yngre studerande tycker att studiemedlen räcker bättre än äldre studerande.

Ett av studiestödets mål är att det ska verka rekryterande och bidra till ett högt deltagande i utbildning. Ett sätt att mäta studiestödets rekryterande effekt är genom att fråga studerande om de hade påbörjat sina studier även utan studiemedel. Hälften av de studerande anger att de inte eller troligen inte hade påbörjat studierna om de inte hade fått studiemedel. Det finns skillnader mellan olika studerandegrupper.

- Kvinnor är oftare rekryterade av studiemedel än män.
- Äldre är oftare rekryterade av studiemedel än yngre.
- De med lägre utbildade föräldrar är oftare rekryterade av studiemedel än de med högt utbildade föräldrar.

Majoriteten, 69 procent, av de studerande mår bra eller mycket bra. Endast 5 procent bedömer att de mår dåligt eller mycket dåligt. Män uppger oftare än kvinnor att de mår mycket bra. Trots att de allra flesta mår bra upplever 90 procent ofta olika typer av hälsobesvär. Upplevelsen av olika hälsobesvär har ökat jämfört med 2013.

Stress är det vanligaste hälsobesväret bland de studerande, 74 procent upplever ofta att de är stressade. Andelen kvinnor som ofta känner sig stressade är 81 procent och andelen män 63 procent. Att uppleva olika hälsobesvär är vanligt oavsett hur den studerande upplever sin studiesituation och sin ekonomiska situation.

1 Inledning

1.1 Uppdrag och syfte

Centrala studiestödsnämnden (CSN) ska genom bevakning och analys av studerandes sociala och ekonomiska situation säkerställa myndighetens kunskap inom området.¹

CSN säkerställer sin kunskap om studerande kvinnors och mäns sociala och ekonomiska situation genom registerdata och statistik, samt genom att fråga de studerande om deras situation. Sedan 2007 har CSN vartannat år genomfört en enkätundersökning för att inhämta de studerandes egna uppgifter om sin ekonomiska och sociala situation.

Under hösten 2015 genomförde CSN återigen enkätundersökningen och den besvarades av 6 828 studerande. Resultatet från undersökningen presenteras i denna rapport. I rapporten redovisas resultatet för de viktigare frågeställningarna. Resultaten beskrivs både samlat för alla studerande och för olika studerandegrupper. Målet är att ge en översiktlig beskrivande bild av den ekonomiska och sociala situationen för studerande, baserad på de studerandes egna uppgifter. Där det är relevant presenteras även utvecklingen över tid. I en tabellbilaga till rapporten ges var och en möjlighet att mer ingående ta del av materialet. I tabellbilagan presenteras svaren på samtliga frågor i enkäten, totalt och fördelat efter olika studerandegrupper, samt resultat från undersökningarna 2011 och 2013.

1.2 Avgränsningar och metod

1.2.1 Avgränsningar

Undersökningen är avgränsad till studerande på utbildningar som berättigar till studiestöd. Det görs en avgränsning i urvalet till studerande som studerar på minst halvtid inom högskola, yrkeshögskola samt inom olika former av vuxenutbildning vid komvux eller vid folkhögskola. De studerande ska ha studerat såväl vår som höst för att vara aktuella i undersökningen. Undersökningen omfattar *inte* studerande i grundskolan, gymnasieskolan eller annan liknande grundutbildning för barn eller ungdomar under 20 år.

Undersökningen riktar sig både till studerande med och utan studiestöd, förutom när det gäller utlandsstuderande. För utlandsstuderande avgränsas studien till studerande med studiemedel. CSN saknar uppgifter över utlandsstuderande utan studiemedel.

Samtliga registeruppgifter är hämtade ur CSN:s egna register utom registeruppgifter avseende studerande utan studiemedel vid yrkeshögskola. CSN:s register baserar sig på utbildningsanordnarnas rapporter till CSN.

1.2.2 Metod

Studien har genomförts via en enkätundersökning. Utskicket har skett på olika sätt till olika grupper. Majoriteten har fått en pappersenkät, med möjlighet att svara via en webbversion. Utlandsstuderande och en testgrupp bestående av studerande med studiemedel som CSN

¹ Regleringsbrev för budgetåret 2016 avseende Centrala studiestödsnämnden.

hade e-postadress till har fått enkäten via ett e-postutskick. Testet genomfördes för att undersöka hur svarsbenägenhet skiljer sig mellan pappersutskick och e-postutskick.

Insamlingen av enkätsvar pågick mellan 15 september och 11 december 2015. För de som fick pappersenkäten skickades tre påminnelser ut via papper. Ytterligare två påminnelser via e-brev skickades ut i undersökningens slutskede till dem som CSN hade e-postadress till. Till de som fick enkäten enbart via e-post skickades sju påminnelser ut.

1.2.3 Urval

De studerande valdes ut genom ett stratifierat slumpmässigt urval, i syfte att säkerställa att var och en av de utvalda grupperna blev belysta med tillräckligt många svar. Urvalet var fördelat på 22 urvalsgrupper utifrån följande individkaraktäristika:

- kön,
- ålder (med särredovisning av gruppen äldre än 44 år),
- studerande med respektive utan studiemedel,
- utbildningsnivå – eftergymnasial nivå/högskolenivå,
- utbildningsnivå – gymnasienivå,
- utbildningsnivå – grundskolenivå,
- studerande på yrkeshögskola,
- utlandsstuderande med studiemedel och
- sommarstuderande.

Urvalet gjordes utifrån en population på totalt 309 109 personer och 2015 års urval har styrts av 2013 års svarsfrekvenser. För grupper med lägre svarsbenägenhet beslutades det att ta ut ett större urval än för grupper med högre svarsbenägenhet. Detta för att säkerställa att ingen urvalsgrupp skulle få under 200 svar. I bilaga 1 finns en tabell över hur urvalet fördelade sig och vardera urvalsgrupps svarsfrekvens.

1.2.4 Sammanställning av resultaten

Resultaten har i hög grad sammanställts utifrån hur respondenten har besvarat frågorna i enkäten, och inte med utgångspunkt i registeruppgifter. Exempelvis finns det studerande som enligt registerutskickningen i början av september studerade med studiemedel både våren och hösten 2015, som svarar att de under hösten studerar utan studiemedel. Risken för detta ökar om den studerande besvarar enkäten först efter en eller flera påminnelser. I dessa fall är respondentens svar mer rättvisande än registeruppgifterna.

När det gäller vilken nivå respondenten studerar på har enkätsvaren delvis varit utgångspunkten. För att räknas som exempelvis studerande på grundskolenivå ska den studerande enligt registeruppgifterna ha läst på grundskolenivå på våren, och själv svarat enbart grundskolenivå på enkätfrågan om studienivå för hösten. I tabellbilagan återfinns samtliga studerandegrupper resultat utifrån vilken nivå de studerar på samt om de studerar med eller utan studiemedel. De studerande som byter nivå under året eller studerar ena terminen med studiemedel och den andra terminen utan studiemedel ingår i gruppen samtliga studerande.

I frågor där det finns både registeruppgifter och enkätsvar tillgängliga påverkas jämförbarheten med tidigare års rapporter. Inför 2013 års rapport togs 2011 års resultat fram på nytt, utifrån det sätt som beskrivits ovan. Det innebär att det finns mindre avvikelser i

denna rapport jämfört med vad som har framgått i 2011 års rapport. I årets tabellbilaga har vi även räknat om resultaten för tidigare års flervalssfrågor så att de summerar till minst 100 procent.

1.3 Resultatens tillförlitlighet

Bedömningen är att resultaten i undersökningen är tillförlitliga och representativa för populationen. Effekter av bortfallet påverkar inte jämförbarheten mellan åren. Jämfört med 2013 års undersökning har såväl urvalsstorlek som antal svar ökat. Det innebär att felmarginalerna minskat för många grupper, jämfört med tidigare år. Även ett mer omfattande viktningsschema har använts. Resultatens tillförlitlighet har undersökts utifrån när svaren kom in under insamlingsperioden. I enstaka fall kan det anses troligt att resultatet skulle ha blivit något annorlunda om fler hade besvarat enkäten. I dessa fall är det mest sannolika att resultaten skulle påverkas i ”negativ” riktning, dvs. en något lägre andel skulle ha svarat att den ekonomiska situationen är god etc.

För att säkerställa resultatens tillförlitlighet har svarsfrekvenser och bortfall analyserats. Här redovisas endast de huvudsakliga resultaten från analysen. I bilaga 2 finns en utförligare beskrivning av analysen.

1.3.1 Analys av svarsfrekvenser och bortfall

Efter periodens slut hade 6 828 studerande besvarat enkäten, vilket ger en svarsfrekvens på 39 procent. Knappt två procent av adresserna var ogiltiga och utskicken returnerades. Om de med ogiltig adress rensas bort blir svarsfrekvensen 40 procent, det vill säga samma som 2013.²

Svarsfrekvensen skiftar mellan de olika urvalsgrupperna. Högst är svarsfrekvensen bland kvinnor som studerat under sommaren med eller utan studiemedel (53 procent) och lägst är den bland män som studerar på yrkeshögskola utan studiemedel (26 procent). Lägst *antal* svar återfinns bland kvinnor som studerar utomlands med studiemedel. Här har det kommit in 202 svar, vilket ger den gruppen en svarsfrekvens på 46 procent.³

Män har ett högre bortfall än kvinnor och de som studerar utan studiemedel har ett högre bortfall än de som studerar med studiemedel. Yngre studerande har ett något högre bortfall än äldre. Skillnaderna i bortfallsnivåer har hanterats via viktning. Genom viktningen nås ett resultat som speglar den bild vi skulle ha fått om alla studerande hade besvarat enkäten, givet att varje viktningsslag är rätt belyst.

Representativiteten för kön och ålder är, efter viktningen av resultaten, säkerställd i årets undersökning. Det finns dock mindre skillnader i åldersfördelningen bland de svarande mellan 2013 och 2015 års undersökningar. I årets undersökning har det skett en liten förskjutning i åldersfördelningen, andelen studerande äldre än 25 år har ökat något och andelen yngre än 25 år har minskat. Representativiteten har blivit bättre och åldersförskjutningen har ingen större inverkan på årets resultat.

² Givet antagandet att gruppen ogiltiga adresser skulle ha samma svarsbenägenhet som de med giltig adress.

³ Se Bilaga 1 Urvalsgrupper och svarsfrekvens.

I en enkätundersökning finns det alltid en risk för partiellt bortfall, det vill säga att respondenten hoppar över vissa frågor. Det partiella bortfallet har undersökts för följande frågor:

- Utifrån dina studier under 2015, hur upplever du din nuvarande studiesituation?
- Hur upplever du att din ekonomi är under studietiden?
- Om det inte hade funnits statligt studiestöd då du började studera, hade du ändå börjat?
- Skulle du ha börjat studera om du inte hade kunnat få studielån?
- I vilken utsträckning täcks dina levnadsomkostnader av dina studiemedel?

Det partiella bortfallet för dessa frågor ligger mellan 1,3 och 3,6 procent. Den förhållandevis låga andelen innebär låg risk för att det ska påverka frågornas resultat.

1.3.2 Felmarginaler

Då undersökningen är en urvalsundersökning har resultaten felmarginaler. Hur stora dessa är beror framförallt på respektive frågas resultat samt på antalet svar resultatet baserar sig på. Både resultat och antal svarande varierar beroende på fråga och studerandegrupp. Resultaten för samtliga studerande tillsammans har generellt sett felmarginaler kring 1 procentenhet men i någon enstaka fråga, följdfrågor med färre svarande, är felmarginalen något högre. Detta innebär att förändringar jämfört med tidigare är i vissa fall ligger inom felmarginalen, framförallt när det handlar om små förändringar. Dessa förändringar kan därmed inte anses vara statistiskt säkerställda. Det mest troliga är ändå att resultatet har förändrats i den riktning som redovisas.

Resultaten för enskilda studerandegrupper har högre felmarginaler då de baserar sig på färre svar. Störst felmarginaler har resultaten för komvuxstuderande utan studiemedel. I en tabellbilaga återfinns felmarginalen för varje resultat, fördelat på de olika studerandegrupperna.

1.4 Rapportens struktur

Kapitel 2 handlar om de studerandes upplevelse av studiesituationen. Det ges en beskrivning av de studerandes upplevelse av sin studiesituation. Det handlar bland annat om hur de studerande upplever lärarnas förmåga att lära ut, om de upplever att de får stöd i studierna från olika håll, hur de upplever sin egen prestation och varför de valt att börja studera

I kapitel 3 är fokus de studerande upplevelse av sin studieekonomi och hur de ser på studiemedel. Arbete under studietiden, de studerandes försörjningskällor, studiemedlets tillräcklighet och studiemedlets betydelse för valet att studera är exempel på områden som tas upp.

I kapitel 4 ges en beskrivning av de studerandes boendesituation och deras fritid. Hur de studerande bor, med vem och hur mycket de betalar för sitt boende är exempel på vad som tas upp.

I kapitel 5 ges en beskrivning av hur de studerande upplever sin hälsosituation. Det görs jämförelser med befolkningen i stort och de studerandes upplevelser av olika hälsobesvär redovisas.

Några avslutande reflektioner kring de studerandes situation görs i kapitel 6.

Urval och svarsfrekvenser finns redovisade i bilaga 1. I bilaga 2 finns en bilaga för den bortfallsanalys som har genomförts. Enkäten i sin helhet finns i bilaga 3. I en särskild tabellbilaga (särtryck) återfinns svaren på samtliga frågor, och fördelat på kön, ålder, studienivå samt studerande med och utan studiemedel. I tabellbilagan finns även felmarginaler för samtliga frågor och grupper.

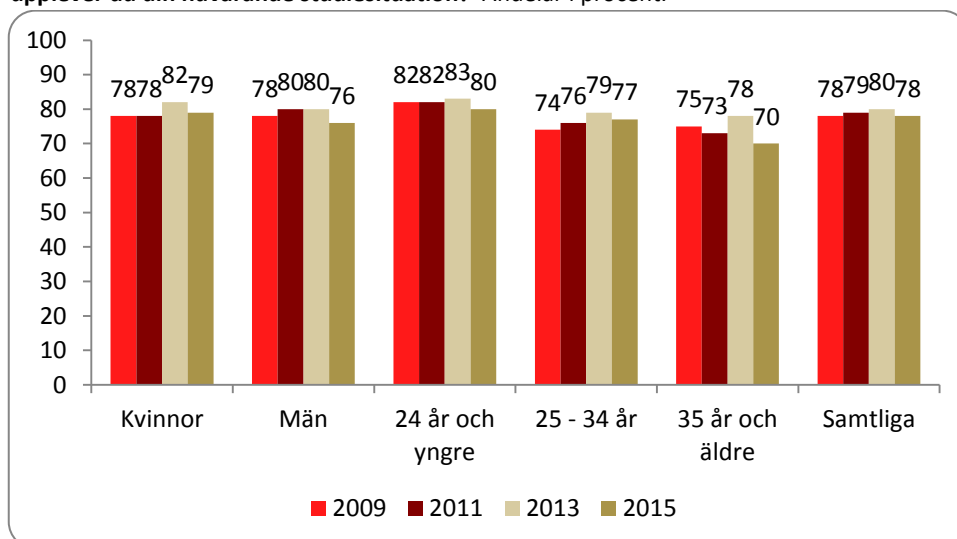
2 Upplevelsen av studiesituationen

I detta kapitel ges en beskrivning av de studerandes upplevelse av sin studiesituation. Det handlar bland annat om hur de studerande upplever lärarnas förmåga att lära ut, om de upplever att de får stöd i studierna från olika håll, hur de upplever sin egen prestation och varför de valt att börja studera.

2.1 Andelen som upplever studiesituationen som bra minskar något

Majoriteten av de studerande upplever att studiesituationen är bra. I årets undersökning svarar 78 procent att de upplever att studiesituationen är bra eller mycket bra, vilket är en minskning med 2 procentenheter sedan 2013. Det är första gången sedan 2009 som upplevelsen av studiesituationen försämras.

Diagram 2.1 Andel som svarat "Bra" eller "Mycket bra" på frågan: Utifrån dina studier 20XX, hur upplever du din nuvarande studiesituation? Andelar i procent.¹

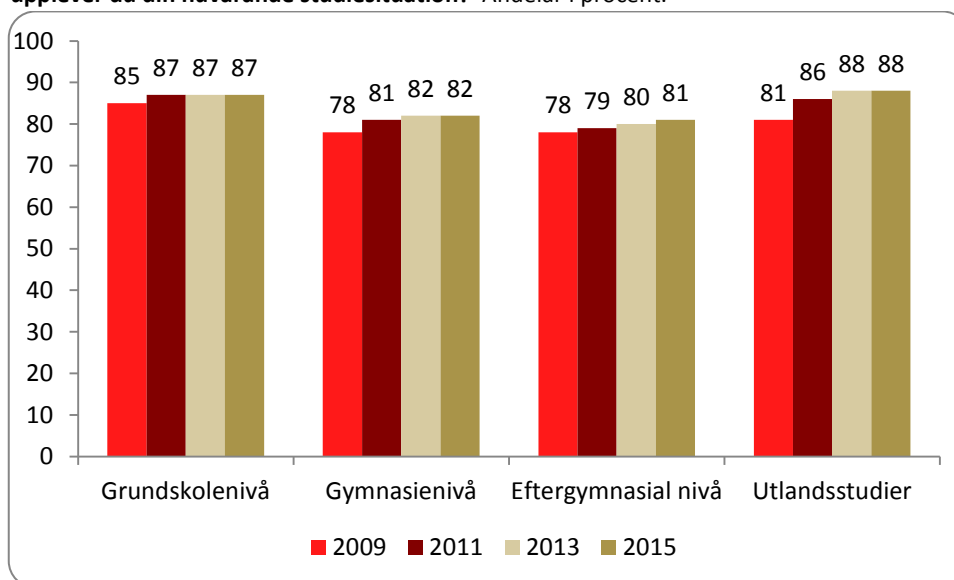

¹ På grund av automatiska avrundningar är skillnaderna mellan åren ibland större för exempelvis kvinnor och män, än vad det är för gruppen samtliga.

En högre andel kvinnor än män anger att studiesituationen är bra eller mycket bra. Bland kvinnorna har andelen som upplever studiesituationen som bra eller mycket bra minskat med 3 procentenheter sedan 2013. Bland männen har andelen minskat med 4 procentenheter. Yngre upplever oftare än äldre studerande att studiesituationen är bra eller mycket bra. Bland studerande som är 35 år eller äldre har andelen som upplever att studiesituationen är bra eller mycket bra minskat med 8 procentenheter.

Studerande med studiemedel upplever i högre utsträckning än studerande utan studiemedel att studiesituationen är bra eller mycket bra. En förklaring till det kan vara att studerande med studiemedel oftare har studierna som en heltidssysselsättning och därmed kan lägga ner mer tid på sina studier. Det är också vanligare att studerande utan studiemedel studerar på distans. Distansstuderande upplever studiesituationen som något sämre än campusstuderande.

Diagram 2.2 Andel som svarat "Bra" eller "Mycket bra" på frågan: Utifrån dina studier 20XX, hur upplever du din nuvarande studiesituation? Andelar i procent.

Studierande på grundskolenivå och studierande utomlands⁴ uppges oftare än studierande på övriga nivåer att studiesituationen är bra eller mycket bra. Så har det sett ut de senaste fyra undersökningarna.

2.2 Åtta av tio tycker att lärarnas förmåga att lära ut är bra

Under 2015 anger 80 procent av de studierande att lärares och handledares förmåga att lära ut är bra eller mycket bra. Det är en minskning med 2 procentenheter sedan 2013. Kvinnor (82 procent) upplever i högre utsträckning än män (78 procent) att lärarnas och handledarnas förmåga att lära ut är bra eller mycket bra men både kvinnor och män upplever detta i lägre utsträckning än 2013.

Studierande utomlands och studierande på grundskolenivå upplever i högre utsträckning än studierande på övriga nivåer att lärares och handledares förmåga att lära ut är bra eller mycket bra. Dessa studierande tycks generellt ha en mer positiv syn på studierna.

Tabell 2.1 Andel som svarat "Bra" eller "Mycket bra" på frågan: Utifrån dina studier 2015, hur upplever du... Andelar i procent.

	Grundskolenivå	Gymnasienivå	Eftergymnasial nivå	Utlandsstudier	Samtliga
... lärares och handledares förmåga att lära ut?	92	83	80	87	80
... samarbetet mellan dig och dina studiekamrater?	77	69	85	83	80

⁴ Studierande utomlands jämförs i rapporten genomgående med studierande på olika studienivåer i Sverige, trots att utlandsstudier inte är en studienivå. Studierande utomlands omfattar i rapporten endast studierande på eftergymnasial nivå. Anledningen till att utlandsstudier särredovisas är att det kan anses sannolikt att förhållandena för utlandsstudier skiljer sig från situationen för studierande i Sverige.

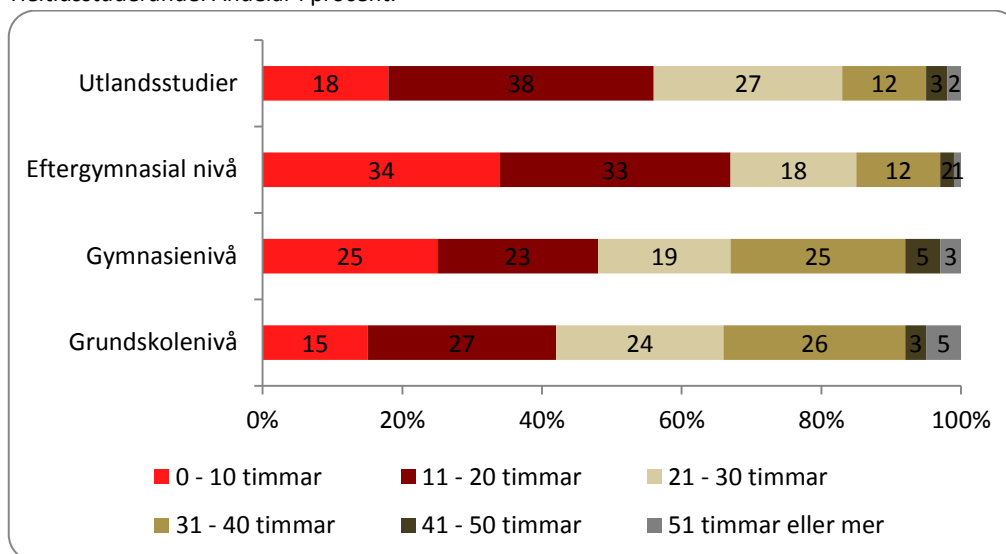
Även samarbetet med kurskamraterna upplevs som positivt av de allra flesta studerande – 80 procent svarar att samarbetet är bra eller mycket bra. Studerande på gymnasienivå uppger mer sällan än studerande på övriga nivåer att samarbetet med kurskamrater är bra eller mycket bra, men de uppger inte i högre utsträckning att samarbetet är dåligt eller mycket dåligt. Däremot svarar en högre andel av dem som studerar på gymnasienivå att det inte är aktuellt för dem att samarbeta med kurskamrater. Studerande på gymnasienivå studerar oftare än övriga på distans, vilket kan vara en förklaring till detta. Distansstuderande svarar oftare än de som inte studerar på distans att samarbete med andra inte är aktuellt eller att samarbetet fungerar dåligt eller mycket dåligt. Ju yngre de studerande är desto mer positiv är upplevelsen av samarbetet med kurskamraterna.

2.3 Hur mycket tid som läggs på studierna varierar

I detta avsnitt redovisas hur mycket tid heltidsstuderande uppskattar att de lägger ner på sina studier.

Heltidsstuderande på grundskolenivå- och gymnasienivå lägger ner mer tid på lärarledd undervisning (t.ex. lektioner, föreläsningar, laborationer, seminarier) än vad studerande på eftergymnasial nivå och studerande utomlands gör.

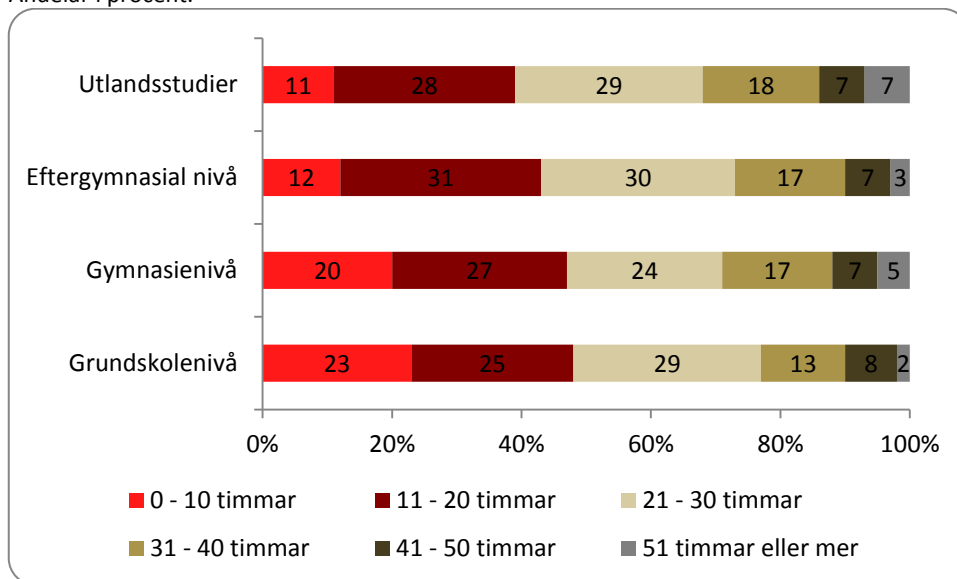
Diagram 2.3 Svar på frågan: Ungefär hur många timmar per vecka ägnar du i genomsnitt åt dina nuvarande studier? Lärarledd undervisning (t.ex. lektioner, föreläsningar, laborationer, seminarier). Heltidsstuderande. Andelar i procent.

Heltidsstuderande på eftergymnasial nivå lägger ofta ner ganska lite tid på lärarledd undervisning, 34 procent uppger att de har högst 10 timmar lärarledd undervisning i veckan. Motsvarande andel bland exempelvis utlandsstuderande är 18 procent.

Heltidsstuderande på eftergymnasial nivå ägnar istället mer tid på självstudier på egen hand eller i samarbete med andra. Endast 12 procent anger att de lägger mindre än 10 timmar på självstudier. Utlandsstuderande lägger generellt sett ner mer tid på sina studier jämfört med studerande på eftergymnasial nivå i Sverige, både när det handlar om lärarledd undervisning och självstudier. Det är vanligare att studerande på grundskole- och gymnasienivå lägger ner förhållandevis lite tid på självstudier.

Diagram 2.4 Svar på frågan: Ungefär hur många timmar per vecka ägnar du i genomsnitt åt dina nuvarande studier? Självstudier på egen hand eller i samarbete med andra. Heltidsstuderande. Andelar i procent.

Hur mycket tid heltidsstuderande på eftergymnasial nivå lägger på sina studier varierar beroende på utbildningsområde. Studerande inom humaniora och konst, pedagogiska utbildningar samt samhällsvetenskapliga området lägger ner mindre tid på lärarledd undervisning än vad exempelvis studerande inom naturvetenskap, matematik och data samt teknik och tillverkning gör. Studerande inom humaniora och konst lägger istället ner mer tid på självstudier än vad studerande inom exempelvis naturvetenskap, matematik och data gör. Detta resultat stämmer väl överens med andra undersökningar om högskolestuderandes tidsanvändning.⁵

2.4 Kvinnor upplever oftare att de får stöd i studierna av familj och vänner

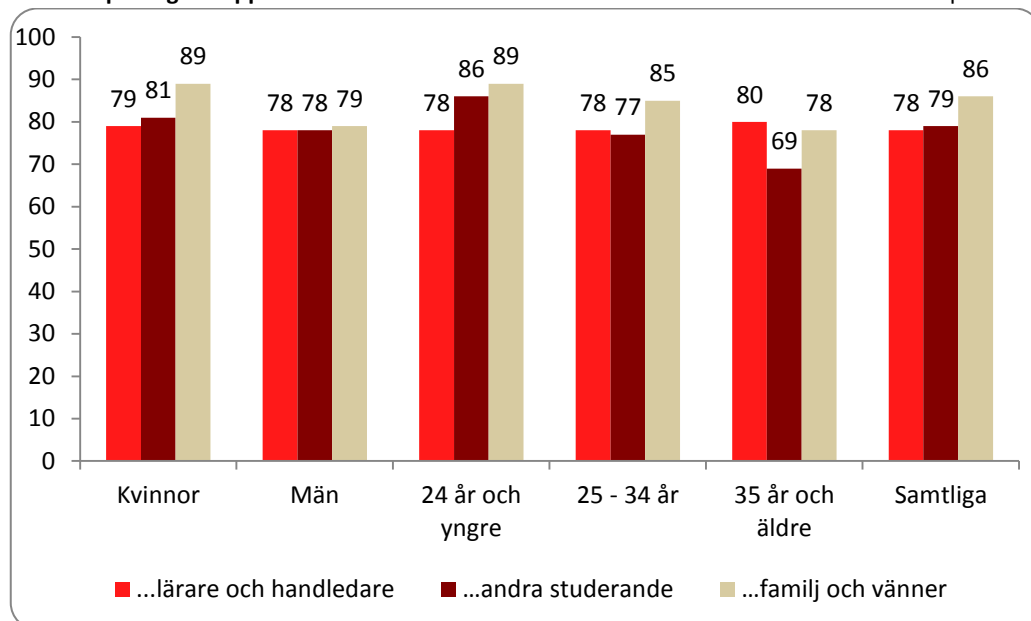
De flesta studerande, 86 procent, känner stöd från familj och vänner. Andelen är i princip oförändrad sedan 2013. Det är vanligare att kvinnor och yngre studerande känner denna typ av stöd, än att män och äldre studerande gör det. Skillnaderna mellan könen blir större när hänsyn tas till föräldrarnas utbildningsbakgrund. Studerande som upplever att de får stöd av familj och vänner upplever oftare än studerande som inte upplever att de har detta stöd, att de lyckas helt eller delvis med sina studier. Kvinnor presterar generellt sett bättre, och studerar i högre utsträckning än män.⁶ Kanske är det upplevda stödet från familj och vänner en bidragande orsak till detta.

⁵ Även Eurostudent V visar att heltidsstuderande på högskola lägger mer tid på självstudier än lärarledd undervisning och tidsanvändningen skiljer sig åt för olika utbildningsområde (UKÄ 2015b).

⁶ Exempelvis har kvinnor som studerar på universitet och högskola generellt en högre prestationsgrad än vad män har (UKÄ 2015a). Även på grundskole- och gymnasienivå presterar kvinnor bättre. Se exempelvis <http://www.skolverket.se> (2016-01-27).

Studenter som har invandrat till Sverige upplever i högre utsträckning än studenter som inte har invandrat att de saknar stöd från familj och vänner.

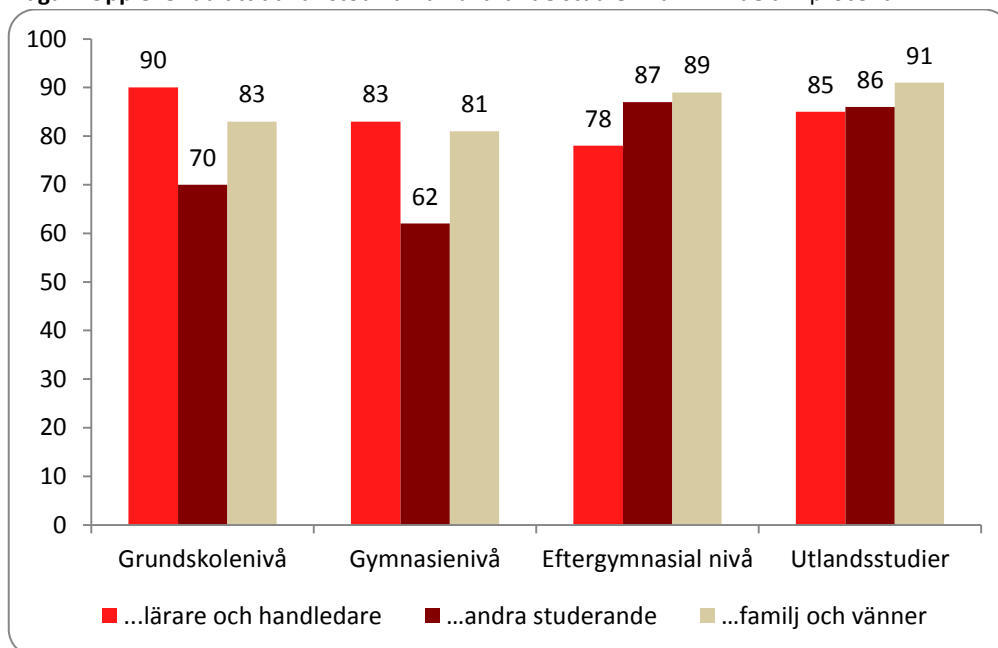
Diagram 2.5 Svar på frågan: Andel som svarat "Ja, i allra högsta grad", "Ja, till stor del" och "Ja, till viss del" på frågan: Upplever du att du får stöd i dina nuvarande studier från..." Andelar i procent.

Andelen som upplever att de får stöd i sina studier av sina lärare och handledare har minskat sedan 2013 års undersökning. Nu upplever 78 procent av de studerande att de får stöd av sina lärare och handledare, en minskning med 6 procentenheter sedan 2013. Det finns inga större skillnader i hur kvinnor och män eller yngre och äldre upplever stödet från lärare och handledare.

Många upplever också att de får stöd av sina studiekamrater. Det är vanligare att yngre studerande upplever att de får stöd av andra studerande.

Diagram 2.6 Andel som svarat "Ja, i allra högsta grad", "Ja, till stor del" och "Ja, till viss del" på frågan: **Upplever du att du får stöd i dina nuvarande studier från... Andelar i procent.**

Bland studerande på eftergymnasial nivå upplever 78 procent att de får stöd i sina studier av lärare och handledare, vilket är en minskning med 6 procentenheter sedan 2013. Studerande på grundskolenivå upplever oftare än studerande på övriga nivåer att de får stöd av lärare och handledare.

Det är vanligare att studerande på eftergymnasial nivå och studerande utomlands upplever att de får stöd av sina studiekamrater, jämfört med studerande på lägre nivåer. Det är också vanligare att studerande med studiemedel upplever att de får stöd av studiekamrater än att studerande utan studiemedel gör det. Dessa skillnader kan bero på åldersfördelningen bland de studerande. Studerande på grundskolenivå och gymnasienivå är generellt sett äldre än studerande på eftergymnasial nivå och studerande utomlands. Studerande som är äldre upplever i lägre utsträckning att de får stöd av sina studiekamrater. Det kan antas att det av praktiska skäl är lättare för yngre studerande att samarbeta med studiekamrater, då de inte lika ofta har familj och barn. Huruvida man studerar på distans eller inte kan även det tänkas påverka det upplevda stödet från studiekamrater. Att få stöd av studiekamrater är mindre aktuellt för distansstuderande. Det är vanligare att studera helt eller delvis på distans på lägre utbildningsnivåer, om man studerar utan studiemedel och bland äldre studerande.

Studerande utomlands upplever i högre utsträckning än studerande på andra nivåer att de får stöd i sina studier av familj och vänner. Att studera utomlands kan anses vara ett stort beslut för den studerande och stöd från familj och vänner kan därför antas vara en förutsättning för många utlandsstuderande. Andelen studerande på grundskolenivå som upplever att de får stöd från familj och vänner har ökat med hela 10 procentenheter sedan 2013.

2.5 Sju av tio tycker att det går bra att kombinera studier och privatliv

Knappt sju av tio upplever att det går bra eller mycket bra att kombinera studierna med privatlivet. Andelen har minskat med 4 procentenheter sedan 2013. Bland studerande yngre än 25 år har andelen minskat med 5 procentenheter. Studerande som är 25 år eller äldre anger oftare än studerande yngre än 25 år att det går dåligt att kombinera studierna med privatlivet.

Studerande på lägre utbildningsnivåer uppger, trots att de i genomsnitt är äldre, oftare än studerande på eftergymnasial nivå och studerande utomlands att det går bra att kombinera studier och privatliv.

De som studerar helt på distans upplever i högre utsträckning än övriga att det går bra eller mycket bra att kombinera studierna med privatlivet. Det kan antas att de som studerar helt på distans har större möjligheter att planera sin tid så att studier och privatliv kan kombineras på ett bra sätt.

Det är vanligare att studerande med studiemedel upplever att kombinationen mellan studier och privatliv går bra, än att studerande utan studiemedel upplever det.

Bland studerande med barn svarar 70 procent att det går bra eller mycket bra att kombinera privatliv och studier, motsvarande andel bland studerande utan barn är 69 procent. Detta är en förändring jämfört med 2013 då en högre andel utan barn än med barn upplevde att det gick bra att kombinera studierna med privatlivet.

2.6 Många upplever krav på att prestera – och upplever att de lyckas med sina studier

Av de studerande är det 86 procent som upplever krav på att prestera i sina studier. Det är en något högre andel kvinnor än män som upplever krav på att prestera.

Tabell 2.2 Svar på frågan: Upplever du krav på att prestera i dina nuvarande studier? Andelar i procent. Flera svarsalternativ kunde väljas.

	Kvinnor	Män	Samtliga
Nej, jag upplever inga krav	13	17	14
Ja, min omgivning ställer krav på att jag ska prestera, vilket påverkar mina studier negativt	24	24	24
Ja, min omgivning ställer krav på att jag ska prestera, vilket påverkar mina studier positivt	50	45	48
Ja, min omgivning ställer krav på att jag ska prestera, vilket inte påverkar mina studier	26	30	28
Ja, jag ställer själv krav på att jag ska prestera, vilket påverkar mina studier negativt	25	20	23
Ja, jag ställer själv krav på att jag ska prestera, vilket påverkar mina studier positivt	66	68	67
Ja, jag ställer själv krav på att jag ska prestera, vilket inte påverkar mina studier	9	11	10

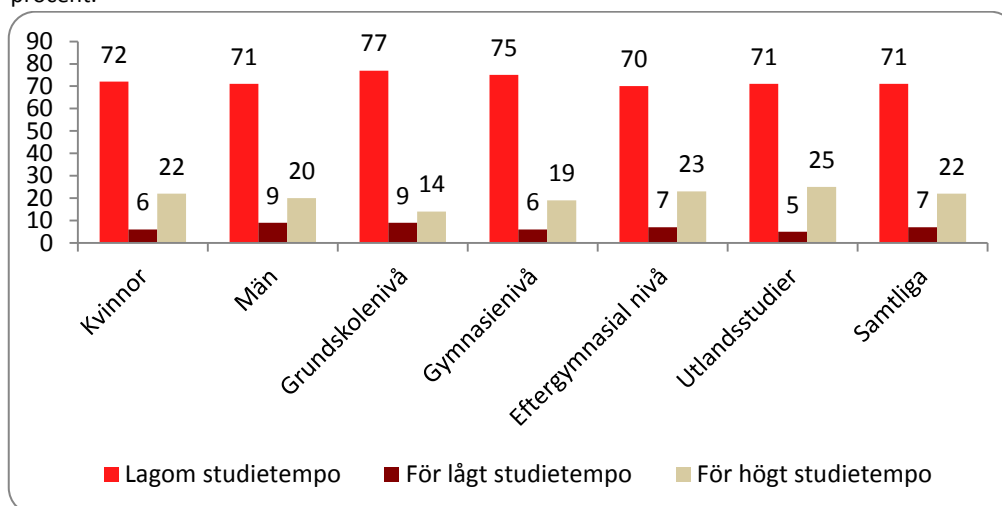
Majoriteten av dem som upplever krav på att prestera upplever att kraven påverkar studierna positivt, oavsett om det är krav från omgivningen eller egna krav. Det är vanligare att studerande som är 35 år och äldre upplever att studierna påverkas positivt av kraven, än att yngre studerande gör det.

De flesta studerande upplever att de lyckas helt eller delvis med sina studier. Endast 3 procent upplever att de inte lyckas alls med sina studier vilket är i princip oförändrat jämfört med 2013. Andelen som upplever att de lyckas helt med studierna har dock minskat med 7 procentenheter jämfört med 2013. Andelen kvinnor som upplever att de lyckas helt med sina studier har minskat med 9 procentenheter – från 64 till 55 procent. Bland männen har denna andel minskat med 4 procentenheter jämfört med 2013 (från 57 till 53 procent). En högre andel anger istället att de lyckas ”delvis”.

Det är vanligare att studerande äldre än 35 år upplever att de lyckas helt med studierna än att yngre upplever det. Studerande utan studiemedel upplever oftare än studerande med studiemedel att de inte lyckas med sina studier. Andelen har ökat från 4 procent till 8 procent.

Studerande som i huvudsak läser på program upplever oftare än studerande som i huvudsak läser fristående kurser att de lyckas helt med sina studier. Det finns dock inga större skillnader när det gäller andelen som upplever att de inte alls lyckas med sina studier.

Diagram 2.7 Svar på frågan: Hur upplever du studietempot i dina nuvarande studier? Andelar i procent.

Kvinnor anger något oftare än män att studietempot är för högt. Jämfört med 2013 har andelen män som anger att studietempot är för högt ökat och andelen kvinnor som anger detta har minskat. Bland studerande på grundskolenivå har andelen som anger att studietempot är för högt minskat med 6 procentenheter jämfört med 2013.

2.7 Att öka möjligheten att få ett jobb vanligaste orsaken att börja studera

De främsta orsakerna till att börja studera hänger samman med det kommande yrkeslivet. I årets undersökning anger 86 respektive 81 procent att motivet att börja studera är att det

krävs utbildning för det arbete man vill ha och för att man vill öka sina chanser att få ett arbete. Det har dock blivit vanligare att studera för att kunna söka vidare till högre studier och för att bli mer allmänbildad.

Tabell 2.3 Andel som svarat "stämmer till stor del" eller "stämmer helt" på frågan: Varför började du studera på nuvarande nivå? Andelar i procent.

För att...	2007	2009	2011	2013	2015
... det var självklart att jag skulle studera	61	64	66	69	69
... öka mina chanser att få ett arbete	87	88	84	82	81
... kunna söka vidare till högre studier	16	20	23	28	30
... få ekonomiskt stöd, t.ex. studiemedel, så att jag kan försörja mig	5	6	6	10	9
... det krävs utbildning för det jag vill arbeta med	88	87	86	83	86
... bli mer allmänbildad och få större kunskaper	66	71	70	71	75

Det är fortsatt förhållandevis få som väljer att börja studera för att få ekonomiskt stöd. Det är vanligare att studerande på grundskolenivå uppger att de studerar för att få ekonomiskt stöd, jämfört med studerande på högre nivåer. Bland studerande på grundskolenivå är det hela 31 procent som uppger att de studerar för att få ekonomiskt stöd, vilket är en ökning med 11 procentenheter jämfört med 2013. Denna grupp svarar oftare än andra att de vill arbeta men inte får något arbete, vilket kan vara en förklaring till att andelen som studerar för att få ekonomiskt stöd ökar.

Det är betydligt vanligare att studerande yngre än 25 år uppger att det var självklart att de skulle börja studera än att äldre studerande uppger det. En möjlig förklaring till detta är att äldre studerande oftare har arbetat innan studierna och ofta har en annan livssituation än yngre studerande, vilket kan innebära att valet att börja studera inte är lika självklart.

De studerande som arbetar anger mer sällan än studerande utan arbete att det var självklart att börja studera. Att börja studera är också mindre självklart för studerande med barn än för dem utan barn. Studerande som har invandrat till Sverige anger oftare än studerande som inte invandrat att det var självklart att börja studera. Detta kan sannolikt förklaras av att det oftast är helt nödvändigt för dem som invandrat att studera framförallt svenska.

2.8 En av tio studerande har upplevt ett kränkande bemötande

Av de studerande uppger 11 procent att de har blivit bemötta på ett kränkande sätt i samband med sina studier. Detta kan jämföras med befolkningen i stort där 19 procent uppger att de vid ett eller flera tillfällen under de senaste tre månaderna har blivit bemötta

eller behandlade på ett kränkande sätt.⁷ Jämfört med 2013 har andelen som upplevt ett kränkande bemötande minskat med 1 procentenhet.

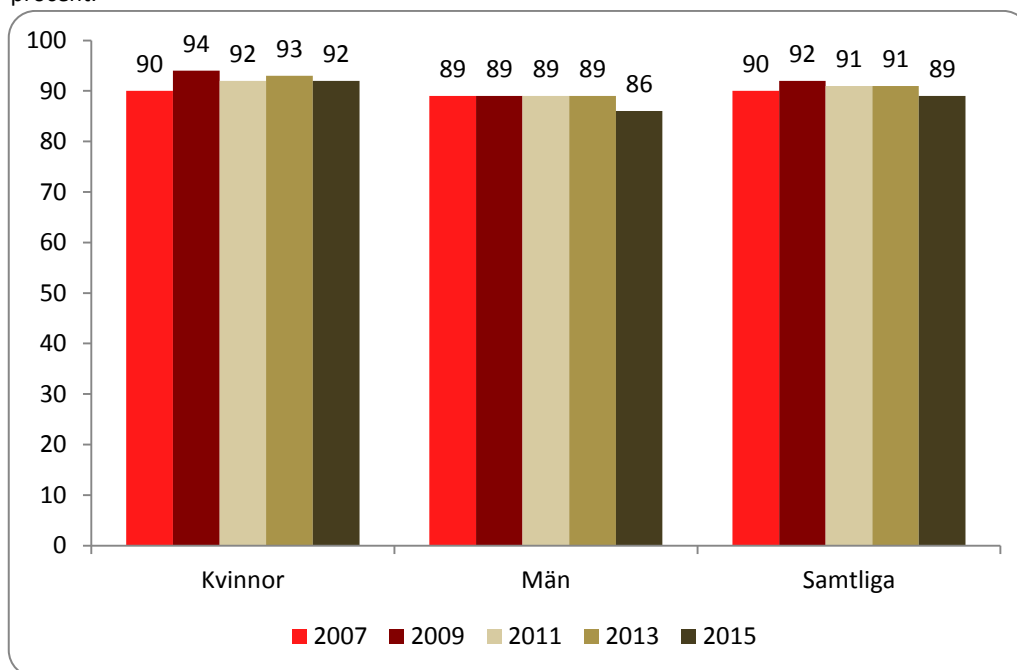
Det är vanligare att studerande kvinnor (13 procent) uppger att de har blivit bemötta på ett kränkande sätt än att studerande män (8 procent) uppger detta. Det är också vanligare att studerande som har invandrat upplevt ett kränkande bemötande (14 procent) än att studerande som inte har invandrat har upplevt det (11 procent).

Kön, ålder och etnisk tillhörighet anges vara de vanligaste grunderna för det kränkande bemötandet.

2.9 De flesta tror på en ljus framtid

Majoriteten av de studerande, 89 procent, tror att framtiden är ljus. Det är en minskning med 2 procentenheter jämfört med 2013. Det är den lägsta andelen sedan 2007 som tror på en ljus framtid. Precis som i tidigare undersökningar tror kvinnor oftare på en ljus framtid än män. Andelen män som tror på en ljus framtid har varit konstant fram till årets mätning då den minskar.

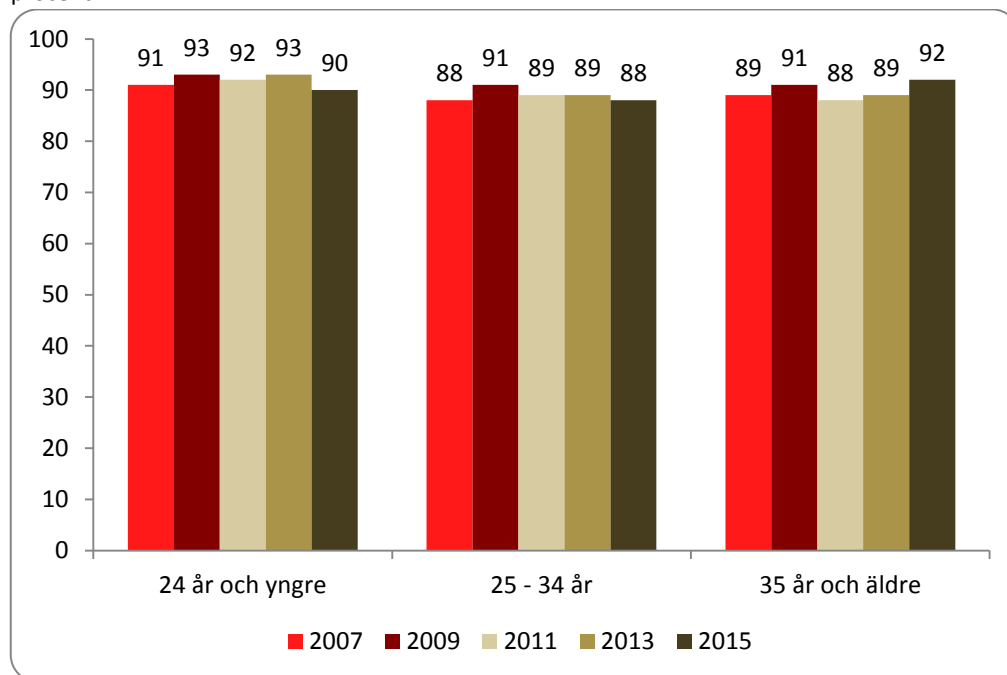
Diagram 2.8 Andel som svarat "Ja" på frågan: **Upplever du att du har en ljus framtid?** Andelar i procent.

Sedan 2011 har andelen studerande som är 35 år och upplever att de har en ljus framtid ökat. Denna åldersgrupp upplever nu i högre utsträckning än yngre studerande att de har en ljus framtid.

⁷ <http://www.folkhalsomyndigheten.se> (2016-01-08). Jämförelsen är något haltande då frågan i CSN:s undersökning fokuserar på kränkande bemötande i samband med de nuvarande studierna medan frågan som ställs i Nationella folkhälsoenkäten efterfrågar upplevelser under den senaste tremånadersperioden.

Diagram 2.9 Andel som svarat "Ja" på frågan: **Upplever du att du har en ljus framtid?** Andelar i procent.

Bland studerande på eftergymnasial nivå och studerande utomlands upplever en högre andel att de har en ljus framtid jämfört med studerande på lägre nivåer. Skillnaderna mellan studienivåerna är dock något mindre i 2015 års undersökning, jämfört med hur det såg ut 2013.

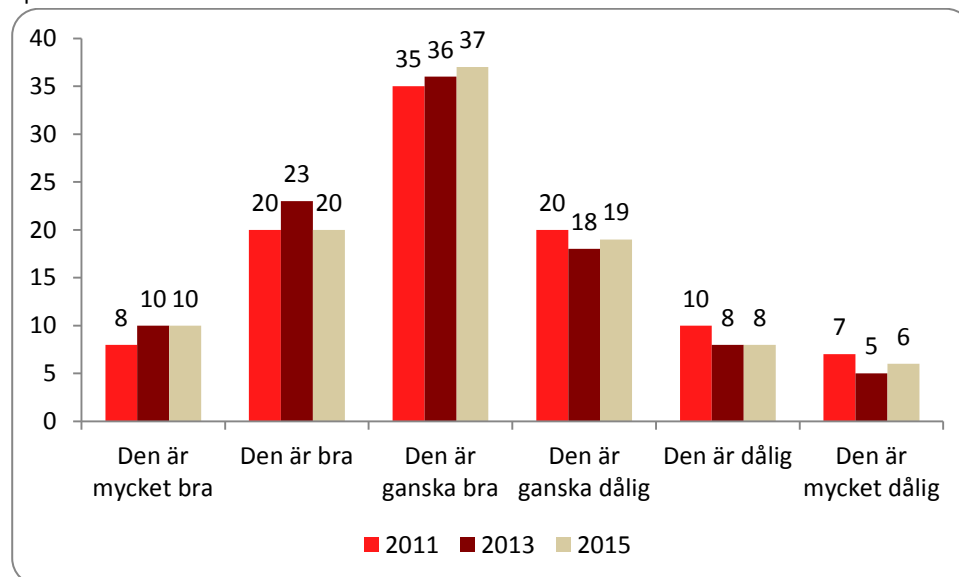
3 Upplevelsen av studieekonomin och synen på studiemedel

I detta kapitel ges en beskrivning av de studerandes upplevelse av sin studieekonomi och hur de ser på studiemedel. Arbete under studietiden, de studerandes försörjningskällor, studiemedlets tillräcklighet och studiemedlets betydelse för valet att studera är exempel på områden som tas upp.

3.1 Mindre försämring av den upplevda studieekonomin

Upplevelsen av studieekonomin har försämrats något sedan 2013. Under 2015 angav 67 procent av de studerande att studieekonomin var ganska bra, bra eller mycket bra. Det innebär en nedgång med 2 procentenheter sedan 2013.

Diagram 3.1 Svar på frågan: Hur upplever du att din ekonomi är under studietiden? Den är... Andelar i procent.

Det är första gången sedan 2007 som CSN:s enkätundersökning inte uppvisar en förbättrad upplevelse av studieekonomin bland studerande. Den 1 januari 2015 höjdes studiemedlens lånedel med ca 1 000 kronor i månaden. Även om långt ifrån alla studerande har lån är det något förvånande att upplevelsen av ekonomin inte har förbättrats sedan 2013. Studiemedlens (bidrag och full lånedel) köpkraft i förhållande till konsumentprisindex var under 2015 högre än någon gång tidigare sedan det moderna studiemedelssystemet infördes 1965.

Äldre gör en något mer negativ bedömning av studieekonomin än yngre. Dessutom minskade andelen studerande 35 år och äldre som upplever sin ekonomi som ganska bra, bra eller mycket bra, med 6 procentenheter. Yngre gör en likvärdig värdering av sin studieekonomi 2013 och 2015.

En bidragande orsak till att det skett en mindre försämring av den upplevda studieekonomin kan vara att färre studerande anger att de får ekonomiskt stöd från en partner eller av sina föräldrar (se även nedan).

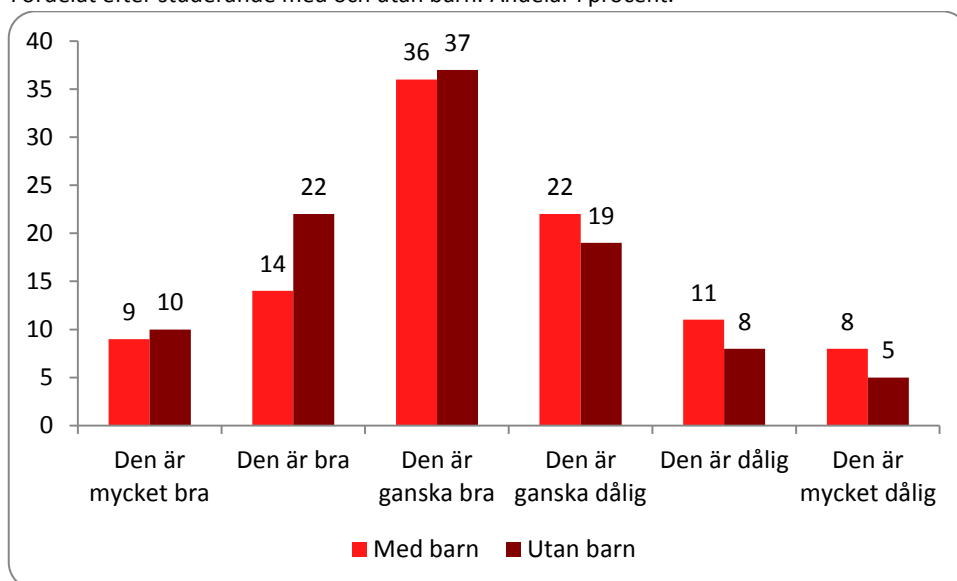
Kvinnor och män upplever studieekonomin på ett likartat sätt, även om kvinnor oftare än män betecknar sin studieekonomi som ”ganska bra” och mer sällan använder ytterlighetsalternativen.

Det finns dock skillnader mellan studerandegrupper i upplevelsen av studieekonomin.

- Studerande utan studiemedel har en mer positiv upplevelse av studieekonomin än studerande med studiemedel.
- Yngre har en mer positiv upplevelse av studieekonomin än äldre.
- Studerande utan barn har en mer positiv upplevelse av studieekonomin än studerande med barn.

Äldre anger att de har betydligt högre inkomster än yngre. Att äldre inte upplever sig ha en lika god studieekonomi som yngre beror därmed sannolikt på att äldre har högre utgifter än yngre, inte minst för sitt boende. Upplevelsen av studieekonomin försämras tydligt vid boendekostnader som är högre än 4 000 kronor i månaden.

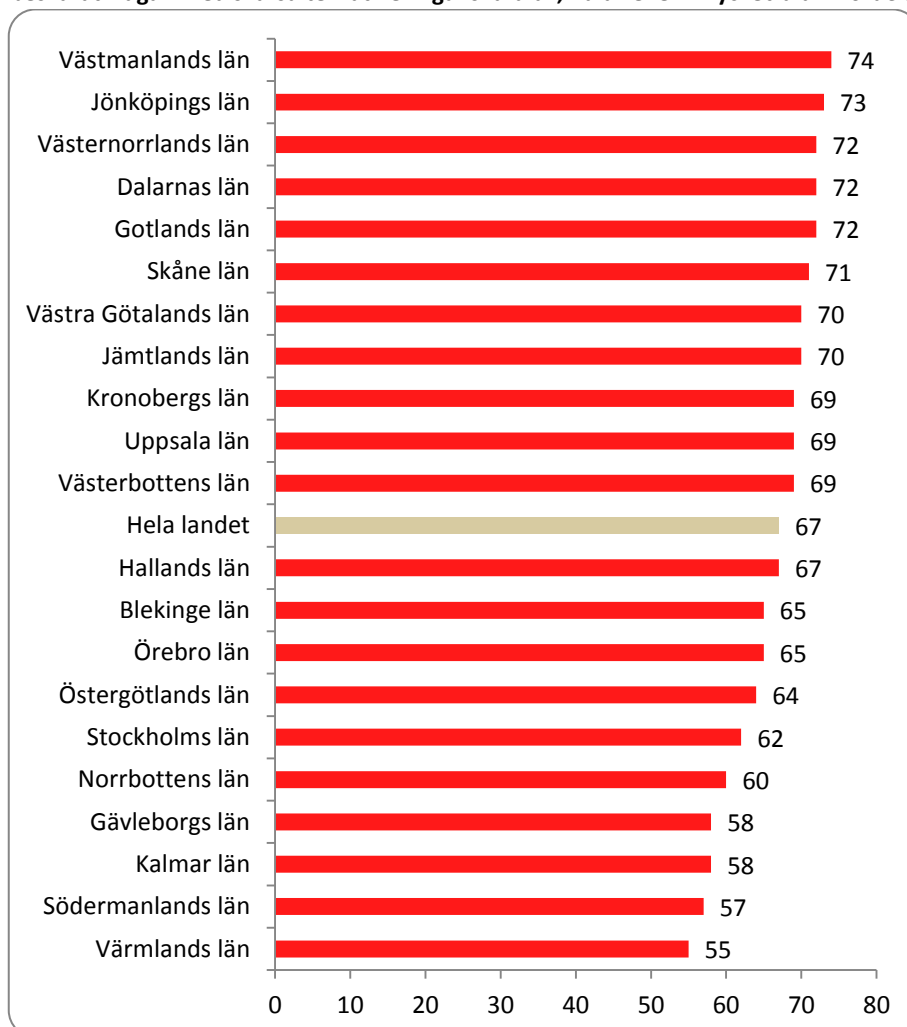
Diagram 3.2 Svar på frågan: Hur upplever du att din ekonomi är under studietiden? Den är...
Fördelat efter studerande med och utan barn. Andelar i procent.

Studerande med barn har under många år gjort en mindre positiv bedömning av sin studieekonomi än studerande som inte har några barn. Så är fortfarande fallet, men skillnaden mellan grupperna har minskat något. Av dem som har barn anger 59 procent att deras studieekonomi är ganska bra, bra eller mycket bra. Bland dem utan barn är andelen 69 procent. Bland dem som har barn har upplevelsen av studieekonomin förbättrats något sedan 2013.

Det finns inte några större skillnader mellan studerande som bor i olika kommuntyper. Studerande i olika län redovisar dock delvis skilda upplevelser av sin ekonomiska situation. Dessa skillnader ska dock tolkas med försiktighet eftersom det är få svarande från vissa län.

Diagram 3.3 Svar på frågan: Hur upplever du att din ekonomi är under studietiden? Andel som besvarat frågan med svarsalternativen "ganska bra", "bra" eller "mycket bra". Fördelat efter län.¹

¹ Få svarande för vissa län gör underlaget mer osäkert. För Blekinge, Gotland, Jämtland, Kalmar och Kronoberg var antalet svarande för denna fråga lägre än 100.

I Skåne, Gotlands, Dalarnas, Västernorrlands, Jönköpings och Västmanlands län upplever mer än 70 procent av de studerande att deras studieekonomi är övervägande positiv. I Värmlands län är motsvarande andel 55 procent. Det är svårt att avgöra vad de länsvisa skillnaderna beror på. Länskillnaderna kan till viss del förklaras av åldersstrukturen hos dem som besvarat enkäten. Ett visst samband finns också när det gäller arbete vid sidan av studierna – studerande i län där man är nöjd med sin ekonomi arbetar något oftare än andra. Det är troligt att det finns ett mer komplext samband mellan nöjdheten och makroekonomiska faktorer i de olika länen, såsom arbetslöshet, inkomstläge och kostnadsläge.

3.2 Studerande har förhållandevis små marginaler

Ytterligare ett sätt att fånga den ekonomiska situationen hos studerande är att göra en bedömning av den s.k. kontantmarginalen.⁸ Under 2015 saknade 46 procent av de studerande en kontantmarginal på 11 000 kronor. Det kan jämföras med 19 procent av samtliga i åldern 16–84 år (2014). Studerande saknar alltså oftare än genomsnittligt kontantmarginal och är därmed mer ekonomiskt sårbara än befolkningen i stort.

Framför allt studerande utan studiemedel har bättre möjligheter än studiemedelstagare att klara oväntade utgifter. Studerande som arbetar parallellt med sina studier anger också att de har något större möjligheter att klara oförutsedda utgifter än dem som inte arbetar.

Kvinnor har mindre ekonomiska marginaler än män, något som gäller både studerande och befolkningen i sin helhet. Likaså har studerande med barn lägre marginaler. Detta gäller särskilt ensamstående med barn. Bland ensamstående med barn är det hela 80 procent som saknar en kontantmarginal på 11 000 kronor. Motsvarande andel för ensamstående med barn i hela befolkningen är 55 procent.

De studerande tillfrågades även om de skulle klara av en oväntad utgift på 1 000 kronor inom en vecka. Det är 8 procent av de studerande som inte skulle klara en sådan oväntad utgift, vilket är en något lägre andel än 2013. De flesta skulle använda sparade medel för att klara utgiften, följt av studiemedel. Andelen som skulle kunna få hjälp av en partner eller av sina föräldrar har minskat.

Även om studerande är mer ekonomiskt sårbara är befolkningen i övrigt har det visat sig att svenska högskolestuderande i ett internationellt perspektiv sällan upplever ekonomiska problem, jämfört med motsvarande studerandegrupper i andra länder.⁹

3.3 Minskande ekonomiskt stöd från anhöriga

Antalet inkomstkällor som studerande använder för sin försörjning har minskat under en längre tid. Denna trend fortsatte under 2015. Av respondenterna i undersökningen var det en något högre andel än tidigare som använde både studiemedlens bidrags- och lånedel och en något lägre andel som bara hade bidragsdelen.

⁸ Detta görs genom att respondenterna tillfrågas om sin förmåga att klara oväntade utgifter. Frågan de studerande besvarade löd ”Skulle du/ditt hushåll inom en månad klara av att betala en oväntad utgift på 11 000 kronor utan att låna eller be om hjälp?”. De som svarar nej på frågan bedöms sakna mindre kontantmarginal. SCB ställde samma fråga i sin undersökning om levnadsförhållanden 2014 (ULF) vilket gör att studerande i CSN:s undersökning kan jämföras med andra grupper i befolkningen. <http://www.scb.se> (2015-12-28).

⁹ Universitets- och högskolerådet (UHR) (2015a).

Tabell 3.1 Svar på frågan: Vad av följande använde du dig av för att försörja dig under vårterminen...? Andelar i procent. Flera svarsalternativ kunde väljas.

	2009	2011	2013	2015		
				Kvinnor	Män	Samtliga
Studielån och studiebidrag från CSN	58	58	57	61	60	61
Endast studiebidrag från CSN	26	26	28	22	21	21
Bidrag eller lön för studier från arbetsgivaren	3	3	2	2	2	2
Stipendium	4	4	3	4	4	4
Lön	49	47	46	48	42	45
Pension ¹	-	1	1	0	1	0
Ersättning från a-kassa	1	0	0	0	0	0
Sjukpenning/sjukersättning/aktivitetsersättning	1	1	1	1	1	1
Aktivitetsstöd	0	0	1	0	0	0
Föräldrapenning	2	2	2	2	1	1
Barnbidrag	10	8	9	11	3	8
Bostadsbidrag	8	9	9	7	9	8
Underhållsstöd	2	1	1	2	0	1
Försörjningsstöd	0	1	0	0	0	0
Ekonomiskt stöd från make/maka, sambo eller pojkvän/flickvän	18	16	15	14	7	11
Ekonomiskt stöd från föräldrar	28	27	23	15	18	16
Kost och logi från föräldrar	11	13	11	5	8	6
Sparade medel	38	39	37	32	34	33
Lån från bank eller kreditbolag	1	2	1	1	2	1
Annat ²	-	3	3	2	3	2
Summa³	259	258	250	230	216	224

¹ Svartsalternativet var inte med i 2009 års undersökning.

² Svartsalternativet var inte med i 2009 års undersökning.

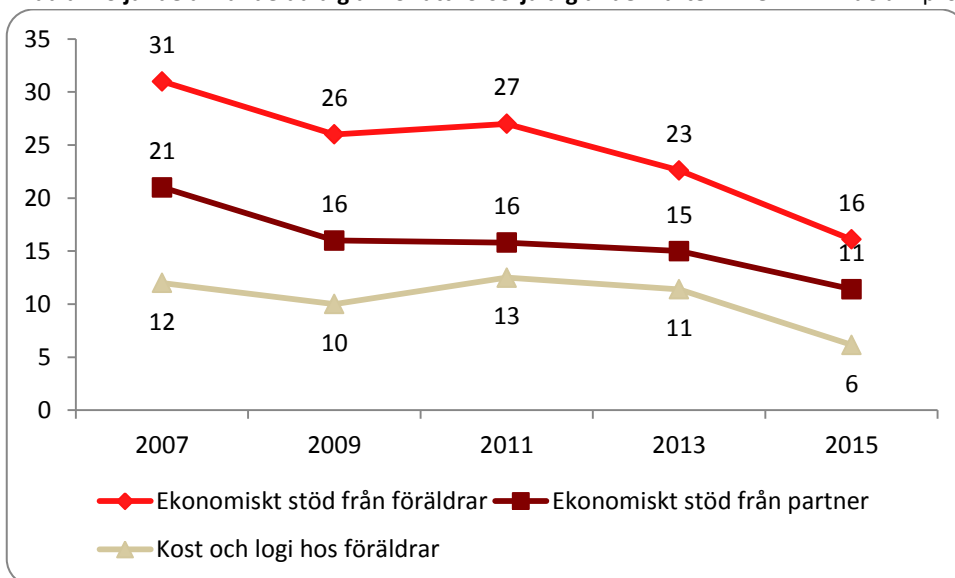
³ Flervalsfråga. Summan kan därför bli högre än 100 procent.

Noterbart är att kvinnor i betydligt högre utsträckning än män har löneinkomster och även oftare har barnbidrag. Andelen som har bostadsbidrag är 8 procent, vilket är densamma som tidigare år.¹⁰

En tydlig och förhållandevis varaktig trend är att studerande i lägre utsträckning än tidigare får ekonomiskt stöd från en partner eller från sina föräldrar. Exempelvis är det 16 procent som anger att de får stöd av sina föräldrar, jämfört med hela 31 procent 2007.

¹⁰ Andelen med barnbidrag är lägre än andelen studerande som har barn. Detta beror sannolikt på att många svarande inte anser att de använder barnbidraget för sin försörjning.

Diagram 3.4 Andelar som angett ekonomiskt stöd från partner eller föräldrar som svar på frågan: "Vad av följande använde du dig av för att försörja dig under vårterminen...". Andelar i procent.

Under flera år har kvinnor oftare än män fått stöd från en partner medan män oftare än kvinnor anger att de får ekonomiskt stöd eller logi av sina föräldrar (se även avsnitt 4.1 om boende).

Det finns skillnader mellan studerande som invandrat till Sverige och dem som inte har gjort det. De som har invandrat tar i lägre utsträckning studielån och man har inte lika ofta inkomster i form av lön. De studerande som har invandrat får oftare än andra ekonomiskt stöd från en partner, men i gengäld mer sällan stöd från föräldrar. En lägre andel har också sparade medel som de kan använda för sin försörjning.

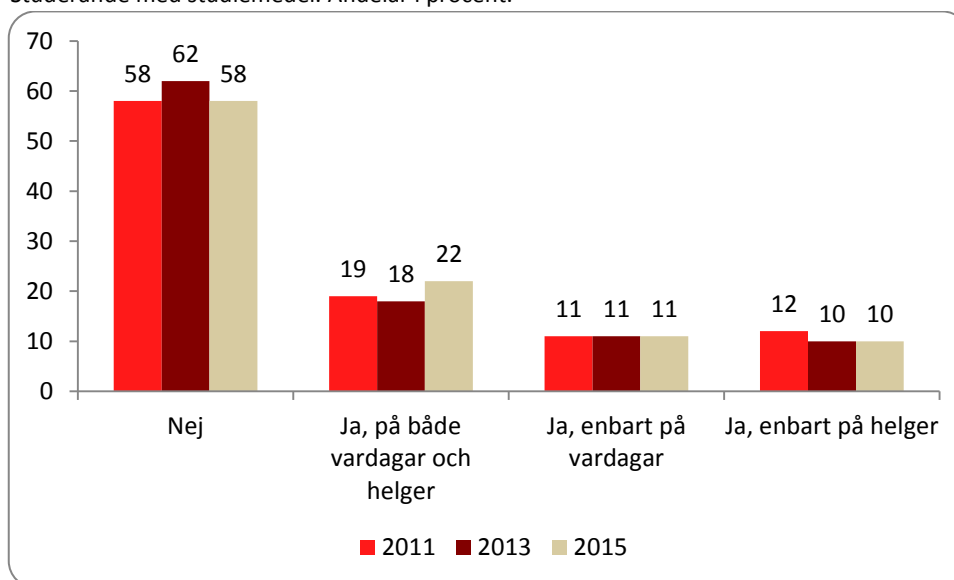
Studerande i Stockholms län anger oftare än studerande på andra håll att de använder löneinkomst för sin försörjning, 54 procent anger det. Studerande i Gotlands och Kalmar län är de som oftast använder bostadsbidrag, knappt 20 procent av respondenterna gör det. Bland studerande i Stockholms län är det däremot bara 3 procent som anger att de har bostadsbidrag. Det finns en tendens som innebär att andelen som har bostadsbidrag är lägre i län där andelen som använder lön för sin försörjning är hög.

3.4 Andelen studiemedelstagare som arbetar ökar

Studerande utan studiemedel är en till stora delar annan studerandegrupp än dem som har studiemedel. De som studerar utan studiemedel har ofta arbete som sin huvudsysselsättning och studierna som bisyssla. Detsamma gäller för många deltidsstuderande.¹¹ I detta avsnitt om studerandes arbete är vi därför främst intresserade av dem som har studierna som sin huvudsysselsättning. Studerande utan studiemedel tas inte upp i denna redovisning och deltidsstuderande med studiemedel förekommer bara i vissa fall.

¹¹ Studerande utan studiemedel och deltidsstuderande sammanfaller ofta. Ungefär hälften av dem som studerar utan studiemedel studerar på deltid.

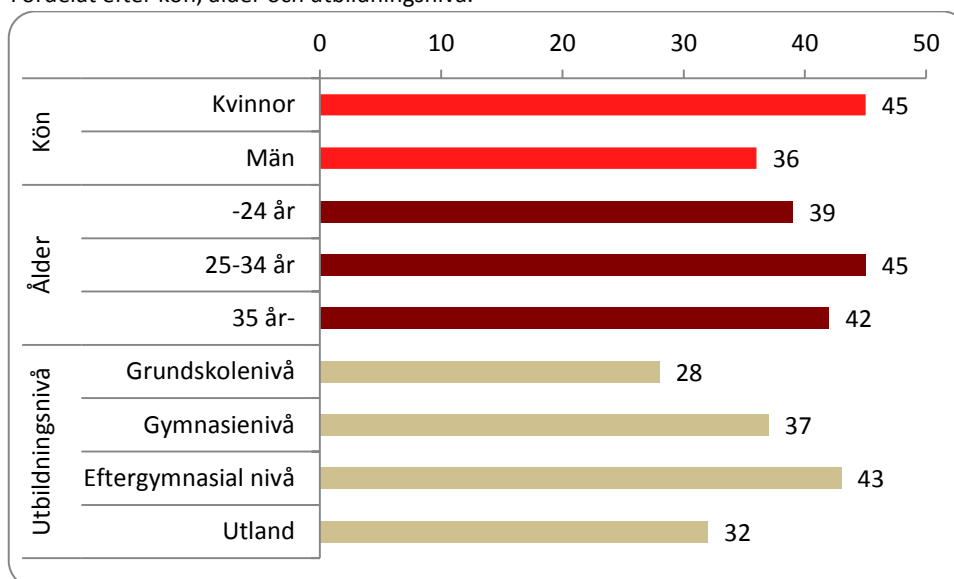
Diagram 3.5 Svar på frågan: "Arbetade du vid sidan av dina studier under vårterminen...".
Studerande med studiemedel. Andelar i procent.

Andelen av studiemedelstagarna som arbetar vid sidan av sina studier har ökat från 39 till 43 procent mellan 2013 och 2015. Jämfört med 2011 är ökningen dock bara 1 procentenhet. De flesta som arbetar gör det under både arbetsveckor och helger. Att arbetet ökar skulle kunna bero på ett ökat behov av inkomster i och med att färre får ekonomiskt stöd av anhöriga. En annan bidragande orsak kan vara att fribeloppet för inkomst höjdes 2014 vilket kan ha gett fler som t.ex. arbetar under somrarna möjlighet att även arbeta under terminerna utan att studiemedlen reduceras.

Andelen som arbetar varierar mellan olika studerandegrupper, t.ex. mellan män och kvinnor och studerande i olika åldrar. I följande diagram redovisas olika kategorier av heltidsstuderande med studiemedel.

Diagram 3.6 Svar på frågan: "Arbetade du vid sidan av dina studier under vårterminen...". Andel (procent) som svarat att de arbetar parallellt med studierna. Heltidsstuderande med studiemedel. Fördelat efter kön, ålder och utbildningsnivå.

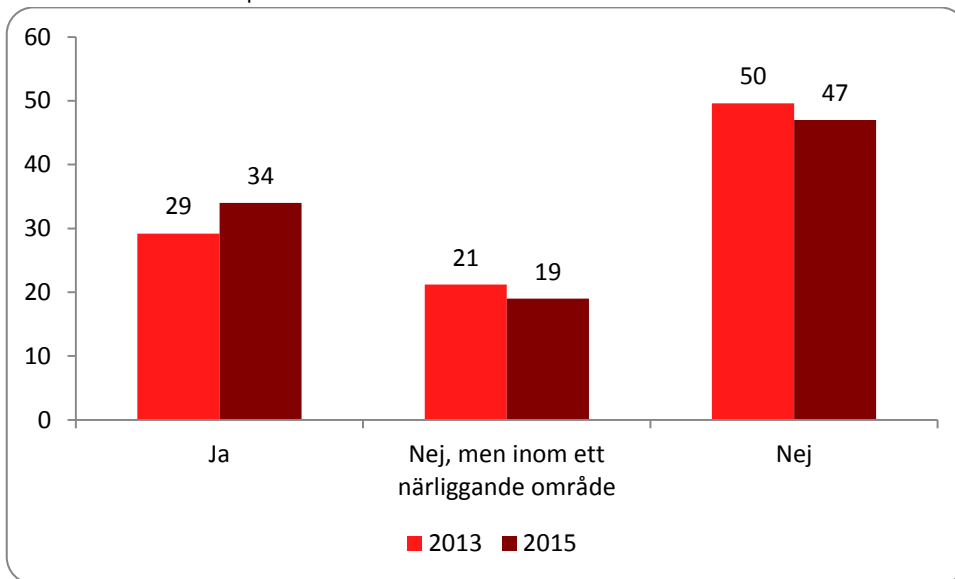
Heltidsstuderande kvinnor som har studiemedel arbetar i långt större utsträckning än heltidsstuderande män vid sidan av sina studier. Studerande i åldern 25–34 år arbetar oftare än studerande i andra ålderskategorier och de som studerar på eftergymnasial nivå arbetar oftare än andra studerandegrupper.

De vanligaste skälen att arbeta vid sidan av studierna är att man vill skaffa sig extrapengar (28 procent) eller att man måste arbeta för att kunna försörja sig (20 procent). Därefter följer att man arbetar för att slippa låna så mycket och för att skaffa sig arbetslivserfarenhet.

Ganska många studiemedelstagare skulle vilja arbeta mer vid sidan av studierna. Den vanligaste orsaken att avstå är att man inte hinner på grund av studierna. Att man vill koncentrera sig på studierna är också den vanligaste orsaken att helt avstå från att arbeta.

Bland dem som arbetar parallellt med sina studier är det en högre andel än tidigare som arbetar inom samma sektor som de utbildar sig till.

Diagram 3.7 Svar på frågan: "Arbetade du inom det område du utbildar dig till?". Studerande med studiemedel. Andelar i procent. 2013 och 2015.¹

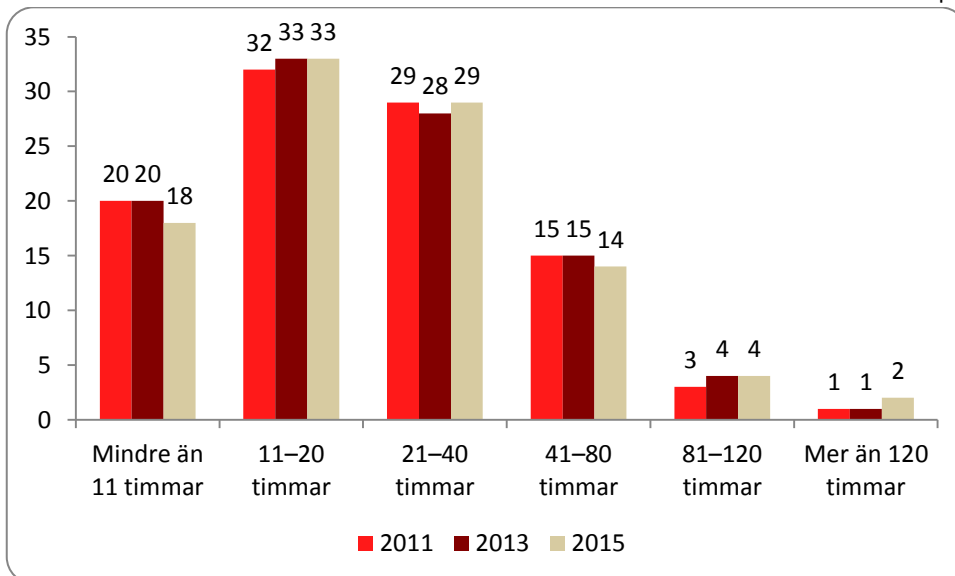

¹ Frågan besvarades bara av dem som arbetade parallellt med sina studier.

Andelen som arbetar inom samma yrkesområde som deras utbildning har ökat från 29 till 34 procent mellan 2013 och 2015. Kvinnor arbetar i högre utsträckning än män inom det område de utbildar sig till. Det beror till stor del på att det är vanligt att studerande inom kvinnodominerade utbildningsområden, såsom t.ex. vård och omsorg, arbetar vid sidan av studierna.

Det genomsnittliga antalet timmar ökade mellan 2009 och 2011. Därefter har antalet timmar studiemedelstagarna arbetar varit förhållandevis konstant.

Diagram 3.8 Svar på frågan: "Ungefär hur många timmar per månad arbetade du i genomsnitt vid sidan av dina studier under vårterminen 2015?". Studerande med studiemedel. Andelar i procent.¹

¹ Frågan besvarades bara av dem som arbetade parallellt med sina studier.

Ungefär hälften av de studiemedelstagare som arbetar, arbetar högst 20 timmar i månaden, dvs. motsvarande ca 5 timmar i veckan. Det rör sig alltså om arbete i förhållandevis låg omfattning.

Majoriteten av dem som arbetar tycker inte att arbetet påverkar studierna, varken negativt eller positivt. Av studiemedelstagarna bedömer 58 procent att studierna inte påverkas, 16 procent anser att studierna påverkas positivt av arbetet och 26 procent anser att de påverkas negativt. Andelen som anser att arbetet påverkar studierna negativt har ökat med 6 procentenheter sedan 2013, men är på ungefär samma nivå som 2011. Av de studiemedelstagare som arbetar bedömer 7 procent att studierna blir försenade på grund av arbetet, varav 5 procent bedömer att de blir försenade i minst en termin.

De flesta kommentarer som lämnats i samband med enkäten angående arbetets negativa påverkan på studierna handlar om att en upplevelse av tidsbrist och stress.

Tidsbrist gjorde att man ibland fick dra ner på ambitionen. Föreläsningar missades.

Antalet arbetade timmar och vilket område arbetet bedrivs inom påverkar påtagligt arbetets inverkan på studierna. Ju fler arbetade timmar, desto mer negativt upplevs arbetet för studierna. Och de som arbetar inom ett område som ligger långt från utbildningsområdet upplever betydligt oftare än de som studerar och arbetar inom samma område, att arbetet påverkar studierna negativt. De som arbetar inom samma område som sitt utbildningsområde verkar dessutom tämligen okänsliga för att arbeta många timmar i månaden. De som arbetar inom sitt utbildningsområde måste arbeta mer än 80 timmar i månaden, dvs. ungefär på halvtid, innan de upplever att arbetet är mer negativt än positivt för studierna. Många respondenter uttryckte också i fritext att studier och arbete inom samma område gav positiva effekter av olika slag.

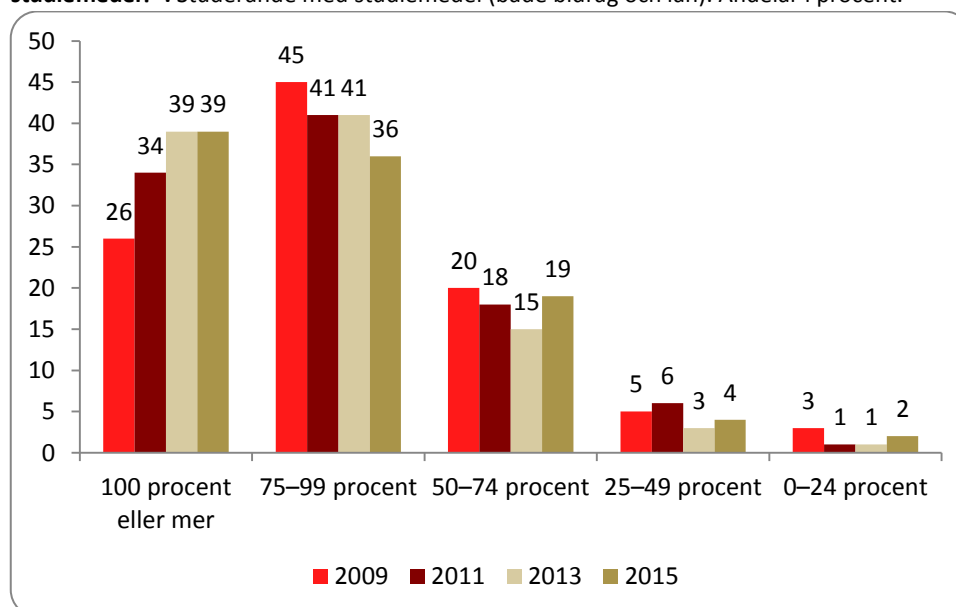
Jag fick praktisk övning i det ämne jag studerade. Direkt koppling studier – arbete.

Läser specialistutbildning för undersköterskor inom demensvård på yrkeshögskola. Arbetar på ett äldreboende, där det alltid behövs mer kunskap om demenssjukdomar och hur de påverkar människor. Kunde sprida vidare kunskaper till kollegor.

3.5 Fyra av tio anser att studiemedlen täcker omkostnaderna

Av dem som har studiemedel med både bidrag och lån är det 39 procent som anser att studiemedlen helt täcker deras levnadsomkostnader. Det är en lika stor andel som under 2013. Däremot har andelen som anser att studiemedlen täcker minst 75 procent av omkostnaderna minskat från 80 till 75 procent. Kvinnor och män gör likvärdiga bedömningar av studiemedlens tillräcklighet.

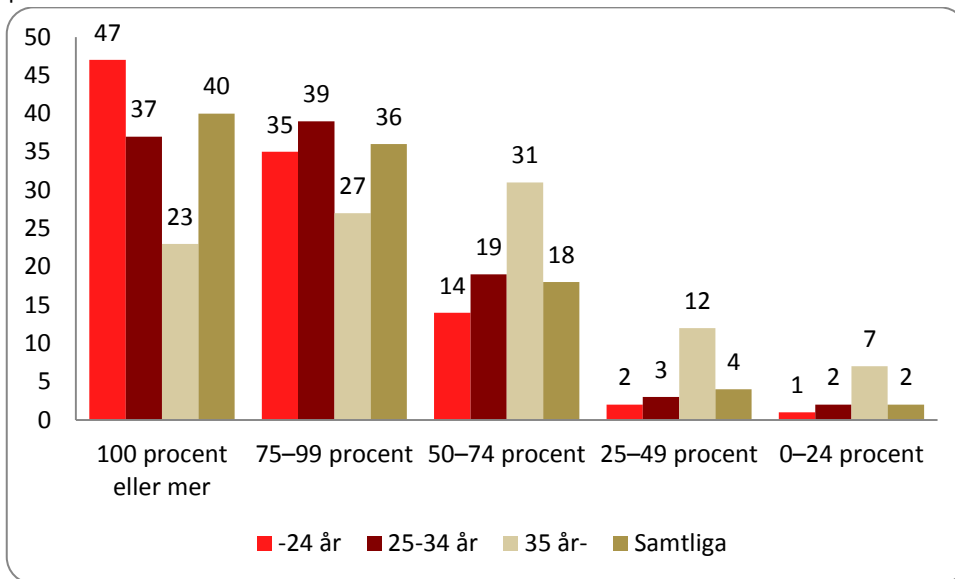
Diagram 3.9 Svar på frågan: "I vilken utsträckning täcks dina levnadsomkostnader av dina studiemedel?". Studerande med studiemedel (både bidrag och lån). Andelar i procent.

Försämringen har inträffat trots att studiemedlens lånedel höjdes med 1 000 kronor i månaden den 1 januari 2015 och trots att studiemedlens köpkraft är högre än någonsin i förhållande till konsumentprisindex.

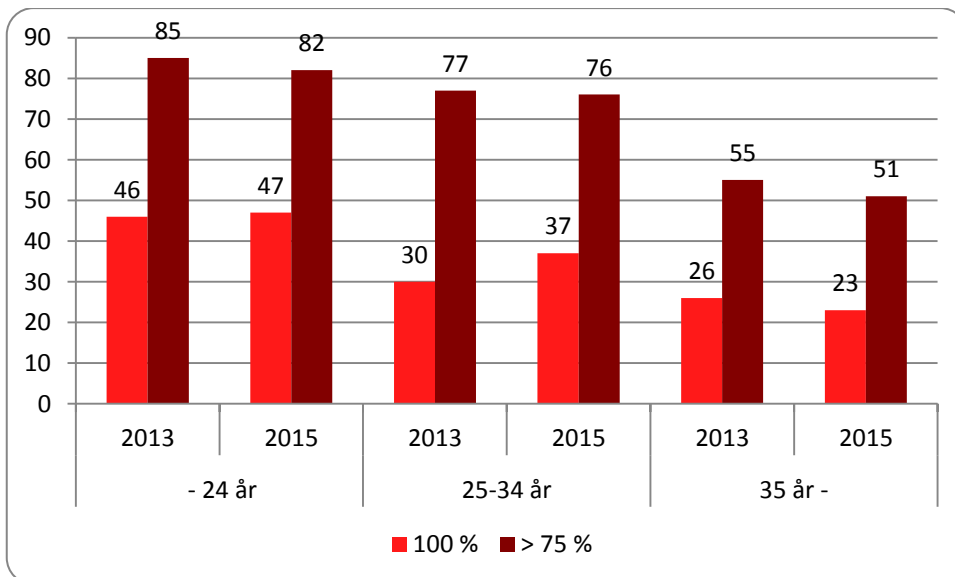
Hur studiemedlens tillräcklighet upplevs kan variera beroende på om man studerar med fullt studielån eller inte. Nedan redovisas därför de som studerar med bidrag och full lånedel. Bland samtliga studerande med full lånedel upplever 40 procent att studiemedlen täcker levnadsomkostnaderna fullt ut. Det är en liten ökning med 1 procentenhet jämfört med 2013. Äldre upplever oftare än yngre att studiemedlen är otillräckliga i förhållande till levnadsomkostnaderna, ett resultat som ligger i linje med att äldre har en mer negativ allmän upplevelse av sin studieekonomi.

Diagram 3.10 Svar på frågan: "I vilken utsträckning täcks dina levnadsomkostnader av dina studiemedel?". Studerande med studiemedel (bidrag och full lånedel). Fördelat efter ålder. Andelar i procent.

Upplevelsen av studiemedlens tillräcklighet har också utvecklats olika i olika åldersgrupper mellan 2013 och 2015. Studerande med studiemedel (full lånedel) i åldersgruppen 25-34 år upplever oftare än 2013 att studiemedlen helt täcker levnadsomkostnaderna, andelen har ökat med 7 procentenheter. Andelen av dem som är 35 år eller äldre som upplever full kostnadstäckning har minskat med 3 procentenheter, från 26 till 23 procent. Studerande som är yngre än 25 år upplever i högre utsträckning än övriga att studiemedlen täcker hela eller minst 75 procent av levnadsomkostnaderna, men andelen har minskat något sedan 2013.

Diagram 3.11 Svar på frågan: "I vilken utsträckning täcks dina levnadsomkostnader av dina studiemedel?". Studerande med studiemedel (bidrag och full lånedel). Fördelat efter ålder. Andelar i procent som upplever att studiemedlen täcker minst 100 procent respektive minst 75 procent av levnadsomkostnaderna.

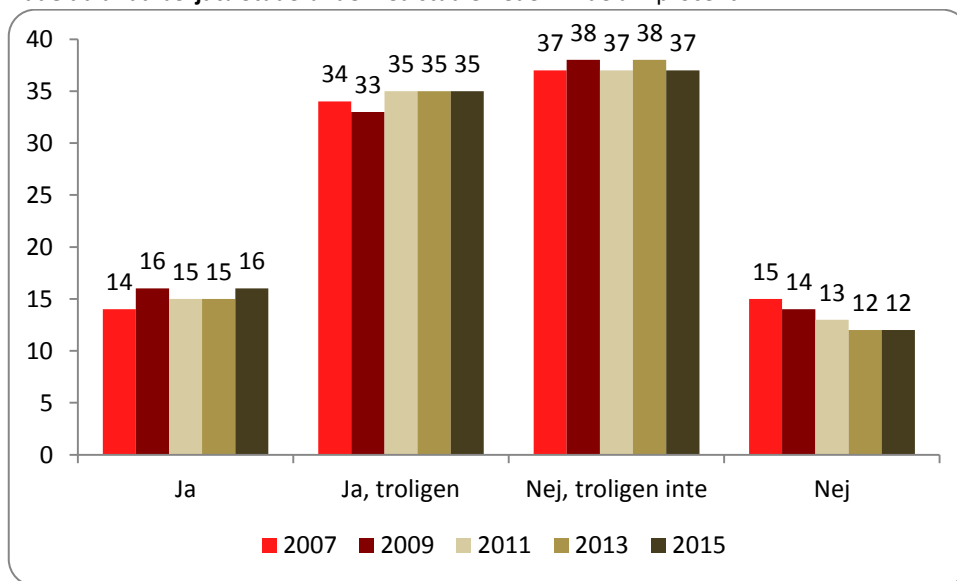

Att äldre generellt sett upplever att studiemedlen räcker sämre beror sannolikt på att äldre många gånger har högre utgifter än yngre, bl.a. för boende och barn. Både studiemedelstagare med barn och de som har höga boendekostnader tycker att studiemedlen räcker sämre än dem utan barn och dem med lägre boendekostnader. Framför allt skiljer sig boendekostnaderna åt mellan åldersgrupperna. Bland dem som är minst 35 år har nästan en tredjedel en egen boendekostnad som överstiger 7 000 kronor i månaden, något som är ovanligt i de yngre åldersgrupperna (se även avsnitt 4.2 om boendekostnader). Att utvecklingen av studiemedlens tillräcklighet upplevs positiv av dem som är lite yngre bör kunna förklaras av höjningen av studiemedlen. Denna höjning tycks dock inte ha varit tillräcklig för att förbättra ekonomin för dem äldre än 35 år.

3.6 Hälften rekryterade av studiemedlen

Ett viktigt mål med studiemedelssystemet är att studiemedlen ska bidra till att göra studier möjliga, verka rekryterande och bidra till ett högt deltagande i utbildning. Ett sätt att mäta studiestödets rekryterande effekt är att fråga studerande om de hade påbörjat sina studier även utan studiemedel. De studerandes svar ger en indikation på studiemedlens betydelse för valet att börja studera. De studiemedelstagare som svarar ”nej” eller ”nej, troligen inte” anses rekryterade med hjälp av studiemedlen.

Diagram 3.12 Svar på frågan: Om det inte hade funnits statligt studiestöd då du började studera, hade du ändå börjat? Studerande med studiemedel. Andelar i procent.

Andelen av studiemedelstagarna som är rekryterade av studiemedlen har minskat något de senaste åren, men måste ändå anses förhållandevis stabil. Under 2015 angav 49 procent att de inte eller troligen inte hade påbörjat studierna utan studiemedel. Denna andel har minskat med 3 procentenheter sedan 2007 och med 1 procentenhet sedan 2013.

Det finns skillnader mellan olika studerandegrupper.

- Kvinnor är oftare rekryterade av studiemedel än män.
- Äldre är oftare rekryterade av studiemedel än yngre.

- De med lägre utbildade föräldrar är oftare rekryterade av studiemedel än de med högutbildade föräldrar.

Att studiemedlens rekryterande effekt minskar något över tid kan ses som en naturlig utveckling mot bakgrund av att utbildningsnivån i befolkningen ökar. Personer med högre utbildade föräldrar tenderar i mindre utsträckning än dem med lågutbildade föräldrar vara rekryterade av studiestöd. Detta kan både antas bero på att föräldrar med högre utbildning generellt sett har större möjligheter att stödja sina barn ekonomiskt och på att det är mer självklart att studera vidare för dem som har föräldrar med högre utbildning.

Hur man ser på att studera med *studielån* varierar mellan olika grupper. Bland de studerande som har invandrat till Sverige är det endast 39 procent som svarar att de studerar med fullt studielån. Det kan jämföras med studerande som inte invandrat till Sverige, av dessa svarar 57 procent att de studerar med fullt studielån. Det är också vanligare att studerande som har invandrat studerar med enbart studiebidrag, 30 procent jämfört med 19 procent av de som inte har invandrat. Dessa skillnader har flera olika förklaringar. Studerande som har invandrat studerar oftare på lägre utbildningsnivåer, där lånebenägenheten är lägre. Studerande på lägre utbildningsnivåer har också oftare det högre bidraget¹². Den vanligaste orsaken till att inte ta studielån, oavsett om man har invandrat eller inte, är för att man kan försörja sig på annat sätt och för att man inte vill belasta ekonomin med återbetalningen av lånet. Det är vanligare att studerande som har invandrat än studerande som inte har invandrat avstår från att låna för att de tycker att det är fel att betala ränta på ett lån.

Det är vanligare att män och yngre studerande svarar att anledningen till att de inte studerar med studielån är för att de inte behöver studera med studielån för att försörja sig under studierna, än att kvinnor och äldre studerande anger det som anledning. En förklaring till detta är troligen att män och yngre studerande oftare får ekonomiskt stöd av föräldrar och oftare bor hemma hos föräldrarna.

¹² Det högre bidraget kan endast särskilt prioriterade grupper få.

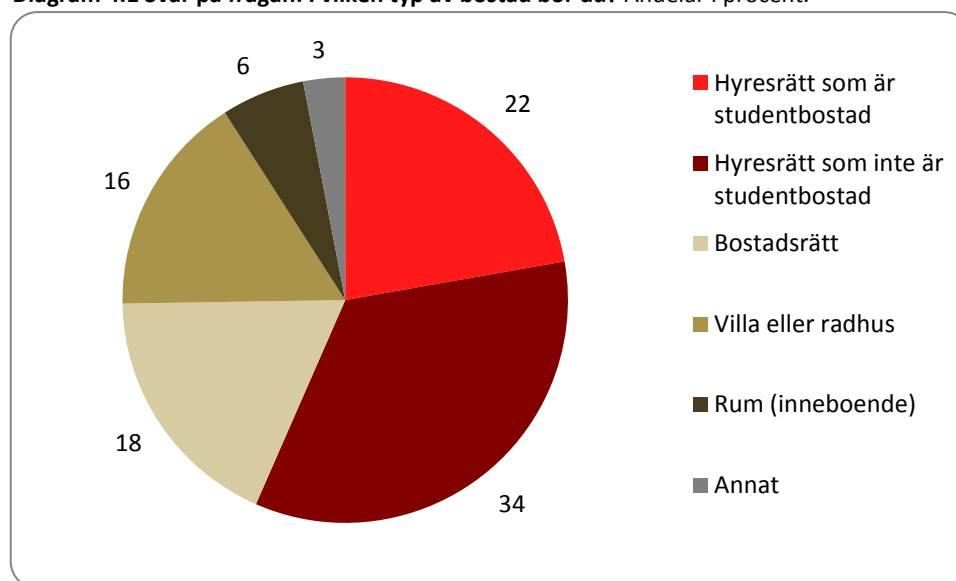
4 Boendesituationen och fritiden

I detta avsnitt ges en beskrivning av de studerandes boendesituation och deras fritid. Hur de studerande bor, med vem och hur mycket de betalar för sitt boende är exempel på vad som tas upp.

4.1 Män bor oftare i studentbostad

En majoritet av de studerande bor i någon form av hyresrätt. Studerande utan studiemedel och äldre studerande bor emellertid oftare i villa eller radhus, alternativt i bostadsrätt. Av dem som är 35 år eller äldre bor 61 procent i någon av dessa bostadstyper. Män bor oftare än kvinnor i studentbostad.¹³ Andelen studerande som bor i olika bostadstyper har bara förändrats marginellt under de år CSN har genomfört undersökningar.

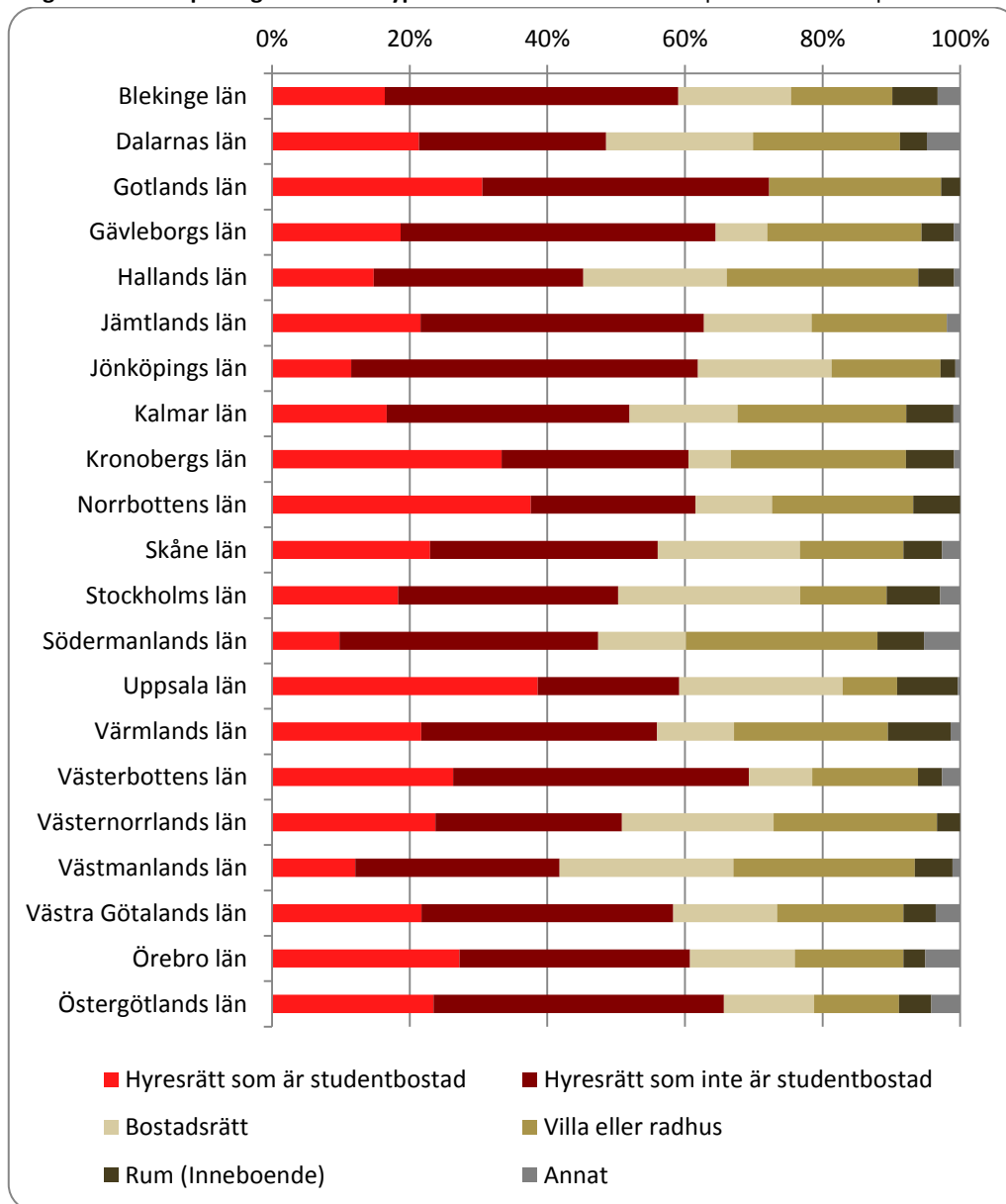
Diagram 4.1 Svar på frågan: I vilken typ av bostad bor du? Andelar i procent.

Det finns vissa skillnader i boendetyper beroende på vilket län man tittar på. Dessa ska dock tolkas med försiktighet eftersom det är få svarande från vissa län.

¹³ Även undersökningen *Eurostudent V* stödjer bilden att män oftare bor i studentbostäder. UHR (2015b).

Diagram 4.2 Svar på frågan: I vilken typ av bostad bor du? Fördelat på län. Andelar i procent.¹

¹ På svarande för vissa län gör underlaget mer osäkert. För Blekinge, Gotland, Jämtland, Kalmar, Kronoberg och Västernorrland var antalet svarande för denna fråga lägre än 100.

Att bo studentbostad är vanligast i Uppsala län och Norrbottens län. Där bor 39 respektive 37 procent av de studerande i studentbostad. Att bo i bostadsrätt är vanligast i Stockholms län (27 procent).

Det är 10 procent av de studerande som hyr sin bostad i andra hand. Andrahandsboende är något vanligare bland yngre studerande än bland äldre. Att hyra i andra hand är vanligast i Uppsala län. Där hyr 19 procent av de studerande i andra hand. Sett till studienivå är det utlandsstuderande som oftast hyr i andra hand. Hela 27 procent av dem som studerar utomlands anger att de hyr bostad i andra hand.

Vanligast är att studerande bor själv eller tillsammans med make/maka, partner eller sambo utan att ha barn i hushållet. Ensamhushållen är vanligare bland yngre än bland äldre studerande. En femtedel av studerande som är yngre än 25 år bor hemma hos sina föräldrar.

Det är betydligt vanligare att män bor ensamma än att kvinnor gör det. Män bor också oftare hemma hos sina föräldrar, vilket 15 procent av männen anger jämfört med 9 procent av kvinnorna. Det är framförallt män som är yngre än 25 år som bor hos föräldrarna. Den totala andelen studerande som bor hos föräldrarna har minskat med 2 procentenheter sedan 2013. Den huvudsakliga orsaken till att bo hos föräldrarna är för att man inte har råd med eget boende.

Tabell 4.1 Svar på frågan: Bor du tillsammans med någon/några? Du kan markera flera svaralternativ Andelar i procent.

	Kvinnor	Män	24 år och yngre	25 – 34 år	35 år och äldre	Samtliga
Nej	27	35	37	30	15	30
Ja, med andra studerande eller vänner	10	13	14	12	2	11
Ja, med make/maka, partner eller sambo	35	26	25	38	32	31
Ja, tillsammans med make/maka/partner/sambo och med barn eller ungdomar under 21 år (t.ex. syskon, egna barn, partners barn)	18	10	2	15	49	15
Ja, tillsammans med barn eller ungdomar under 21 år (t.ex. syskon, egna barn, partners barn)	5	5	4	4	10	5
Ja, med någon eller båda av mina föräldrar	9	15	21	4	1	11
Under andra förhållanden	2	3	3	2	2	3

Drygt hälften av de studerande upplever att deras studier inte påverkas av boendesituationen. En tredjedel upplever att studierna påverkas på ett positivt sätt av boendesituationen. Studerande utomlands upplever oftare än studerande på andra nivåer att studierna påverkas negativt av boendesituationen. De som bor med sina föräldrar och de som svarat att de bor ”under andra förhållanden” upplever oftare än övriga att boendesituationen påverkar studierna negativt. Bland dem som bor inneboende uppger hela 41 procent att studierna påverkas negativt av boendesituationen. Bland dem som bor i studentbostad eller bostadsrätt uppger 42 procent att studierna påverkas positivt av boendesituationen.

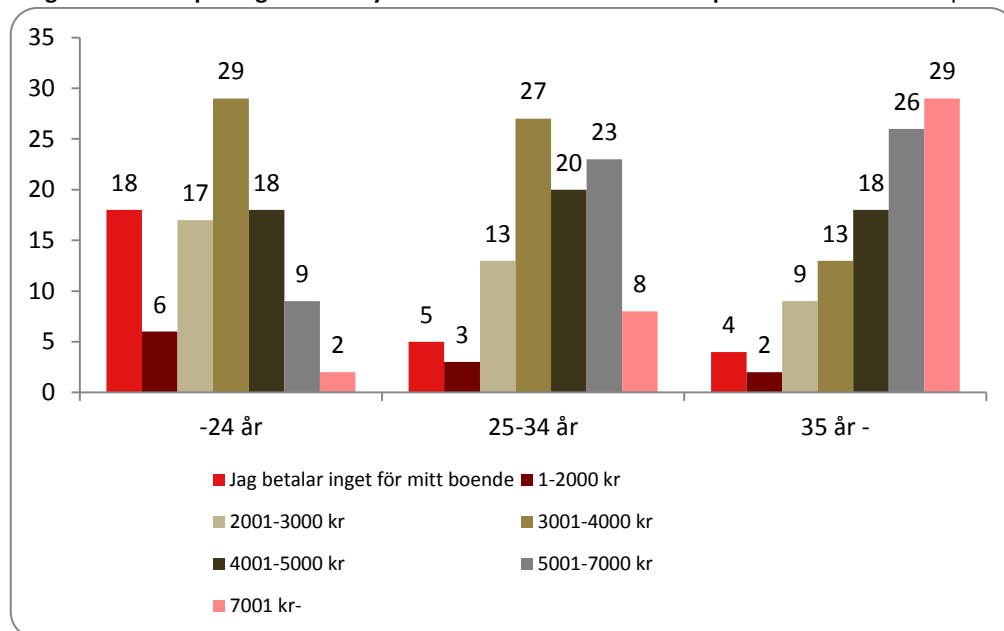
4.2 Äldre har ofta höga boendekostnader

Något mer än hälften, 55 procent, av de studerande betalar 4 000 kronor eller mindre per månad för sitt boende. Det är en högre andel män än kvinnor som betalar 4 000 kronor eller mindre för boendet. En bidragande orsak är att män oftare bor i studentbostad och oftare bor hemma hos föräldrarna. Av samtliga studerande anger 26 procent att de har en

boendekostnad som är högre än 5 000 kronor och 9 procent anger att de har en högre boendekostnad än 7 000 kronor.

Kostnaden för boendet blir högre ju äldre de studerande är. Av dem som är 35 år eller äldre har en knapp tredjedel kostnader för sitt boende som överstiger 7 000 kronor, något som är ovanligt bland dem som är lite yngre.

Diagram 4.3 Svar på frågan: Hur mycket betalar du för ditt boende per månad?¹ Andelar i procent.

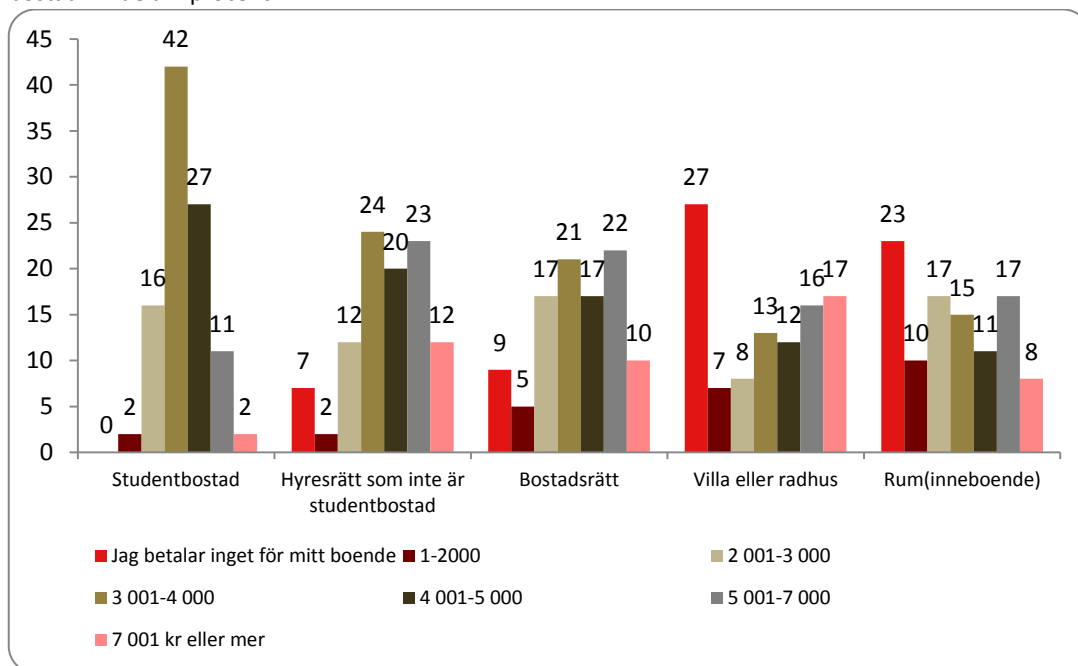

¹ Enbart den egna, individuella kostnaden för boendet skulle anges, inklusive ev. ränta och amortering.

Bland studerande som är 24 år eller yngre uppger 18 procent att de inte har någon utgift för boende. De flesta av dessa bor hos en eller båda föräldrarna. Av samtliga som bor hos föräldrarna uppger 41 procent att anledningen till att de bor hemma är att de inte har råd med eget boende.

Bland studerande på eftergymnasial nivå är det vanligast med en boendekostnad på mellan 3 001–5 000 kronor per månad. Bland studerande på övriga nivåer är det vanligast med en boendekostnad som överstiger 5 000 kronor. Studerande på grundskolenivå och gymnasienivå anger oftare än studerande på högre nivåer att de inte har någon kostnad för boendet. Det kan bero på att studerande på de lägre nivåerna oftare bor tillsammans med en partner som står för boendet. Studerande utan studiemedel har högre boendekostnader än studerande med studiemedel.

Diagram 4.4 Svar på frågan: Hur mycket betalar du för ditt boende per månad?¹ Fördelat efter typ av bostad. Andelar i procent.

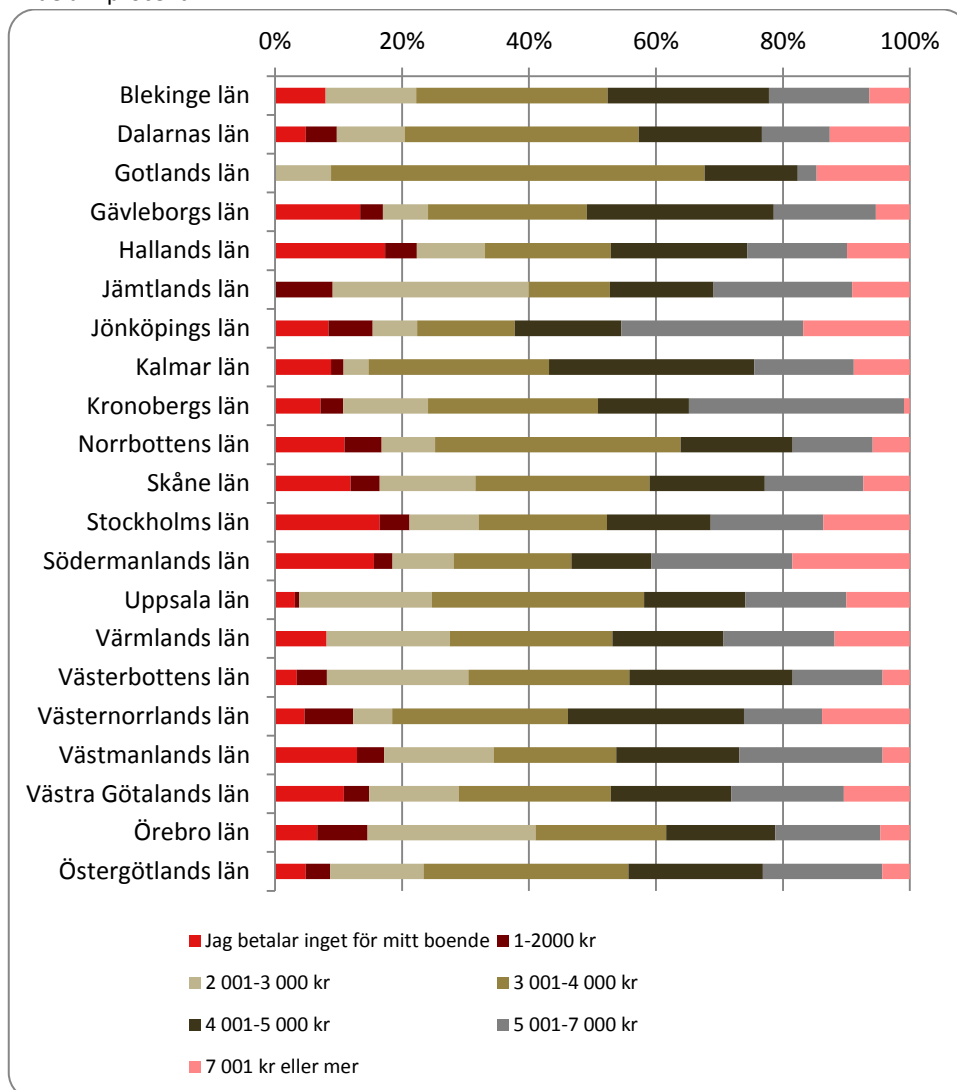
¹ Enbart den egna, individuella kostnaden för boendet skulle anges, inklusive ev. ränta och amortering.

Kostnaderna för boendet varierar med typen av bostad. Av dem som bor i studentbostad är det vanligast med en kostnad mellan 3 000 och 4 000 kronor. De som bor i andra hyresätter eller i bostadsrätt har oftare högre utgifter för sitt boende. Många av dem som bor i villa eller radhus anger att de inte har någon kostnad för boendet, vilket innebär att de antingen bor kvar hemma hos sina föräldrar eller har en partner som står för hela boendekostnaden.

Det finns inga större skillnader i boendekostnader mellan olika typer av kommuner. Högst andel som anger att de inte har någon kostnad för boendet finns i förortskommuner till storstäderna. Högst andel med en boendekostnad över 5 000 kronor finns i förortskommuner till större städer. Kostnaderna i de tre storstäderna skiljer sig inte från andra typer av kommuner när det gäller boendekostnaderna för studerande; 10 procent av studerande i storstäderna anger exempelvis att de saknar kostnader för boendet och 29 procent anger att de har en kostnad som överstiger 5 000 kronor. Dessa siffror ligger nära genomsnittet för samtliga kommuntyper.

Det finns skillnader mellan olika län. Dessa ska dock tolkas med försiktighet eftersom det dels finns många bostadsorter i ett och samma län, dels är få svarande från vissa län. Uppgifterna tyder dock på att studerande i bland annat Jönköpings län och Södermanlands län har höga boendekostnader. Kostnaderna verkar vara lägre i Gotlands, Norrbottens och Örebro län. Högst andel som anger att de inte har några kostnader för sitt boende finns i Hallands län, Stockholms län och Södermanlands län.

Diagram 4.5 Svar på frågan: Hur mycket betalar du för ditt boende per månad?¹ Fördelat efter län.² Andelar i procent.

¹ Enbart den egna, individuella kostnaden för boendet skulle anges, inklusive ev. ränta och amortering.

² Få svarande för vissa län gör underlaget mer osäkert. För Blekinge, Gotland, Jämtland, Kalmar, Västernorrland och Västmanland var antalet svarande i denna fråga lägre än 100.

4.3 Många tränar minst en gång i veckan

En stor andel av de studerande umgås med vänner minst någon gång varje vecka och hela 76 procent tränar eller motionerar minst en gång i veckan. Av de studerande uppger 13 procent att de aldrig motionerar eller gör det mer sällan än en gång per månad. Detta kan jämföras med befolkningen i stort där 15 procent har en stillasittande fritid.¹⁴ Yngre studerande umgås oftare än äldre med vänner och tränar oftare.

¹⁴ <http://www.folkhalsomyndigheten.se> (2016-01-20). Med stillasittande fritid menas att respondenten svarat att hen promenerar, cyklar eller rör sig på annat sätt mindre än 2 timmar i veckan.

Tabell 4.2 Svar på frågan: Hur ofta brukar du... Andelar i procent.

	Dagligen	Några gånger/vecka	1 gång/vecka	1-3 gånger/månad	Mer sällan eller aldrig
... gå på restaurang eller kafé?	1	10	22	41	26
... gå på pub eller nattklubb?	0	2	10	29	58
... träna/motionera?	16	43	17	11	13
... sova mindre än 7 timmar per natt?	12	39	23	15	12
... umgås med vänner?	14	34	25	20	7
... vara tvungen att hoppa över frukost och/eller lunch?	6	18	11	12	53

En tredjedel av de studerande går på restaurang eller kafé varje vecka och 12 procent går på pub eller nattklubb minst en gång i veckan. Det är vanligare att studerande på högre nivåer och yngre studerande går på restauranger, kaféer, pubar och nattklubbar än att övriga gör det. Det har inte skett några stora förändringar de senaste åren.

En klar majoritet av de studerande sover mindre än 7 timmar per natt minst någon gång per vecka. Män sover oftare än kvinnor mindre än 7 timmar per natt.

De flesta studerande – 93 procent – upplever att de har en eller flera nära vänner. Andelen med nära vänner är högre bland kvinnor än bland män och yngre studerande anger oftare än äldre att de har en eller flera nära vänner. Studerande på grundskolenivå och gymnasienivå upplever oftare än studerande på eftergymnasial nivå och utlandsstuderande att de *inte* har några nära vänner.

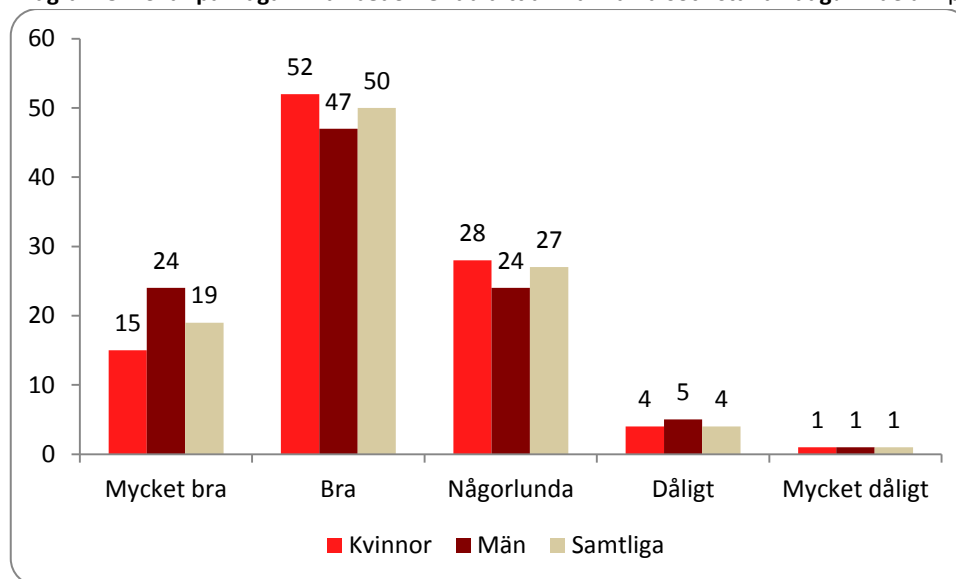
5 Upplevelsen av hälsosituationen

I detta avsnitt ges en beskrivning av hur de studerande upplever sin hälsosituation. Det görs jämförelser med befolkningen i stort och de studerandes upplevelser av olika hälsobesvär redovisas.

5.1 Många upplever att de mår bra

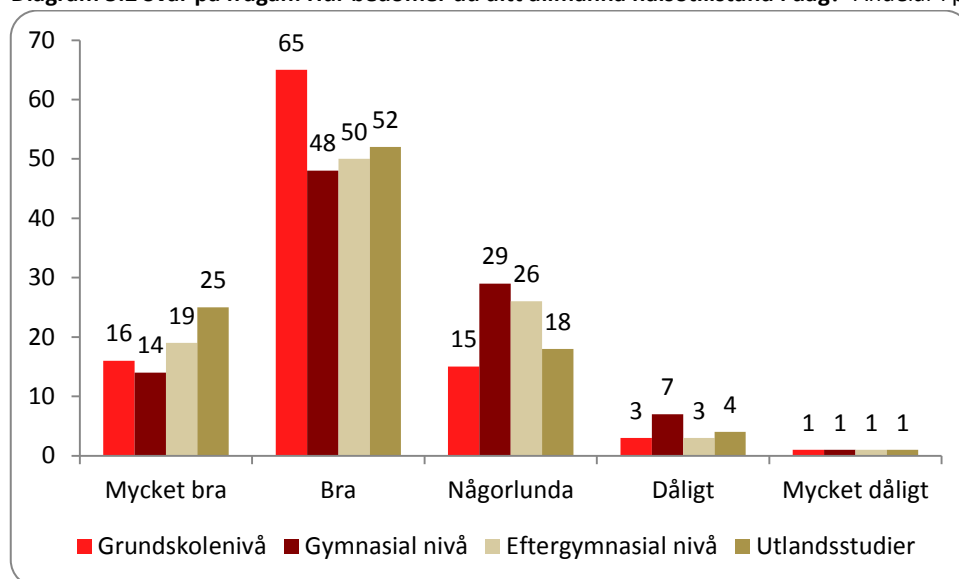
De flesta studerande upplever att de mår bra. Av samtliga studerande uppger 69 procent att de mår bra eller mycket bra, vilket är en marginell minskning sedan 2013. Andelen som uppger att de mår dåligt eller mycket dåligt är 5 procent.

Diagram 5.1 Svar på frågan: Hur bedömer du ditt allmänna hälsotillstånd i dag? Andelar i procent.

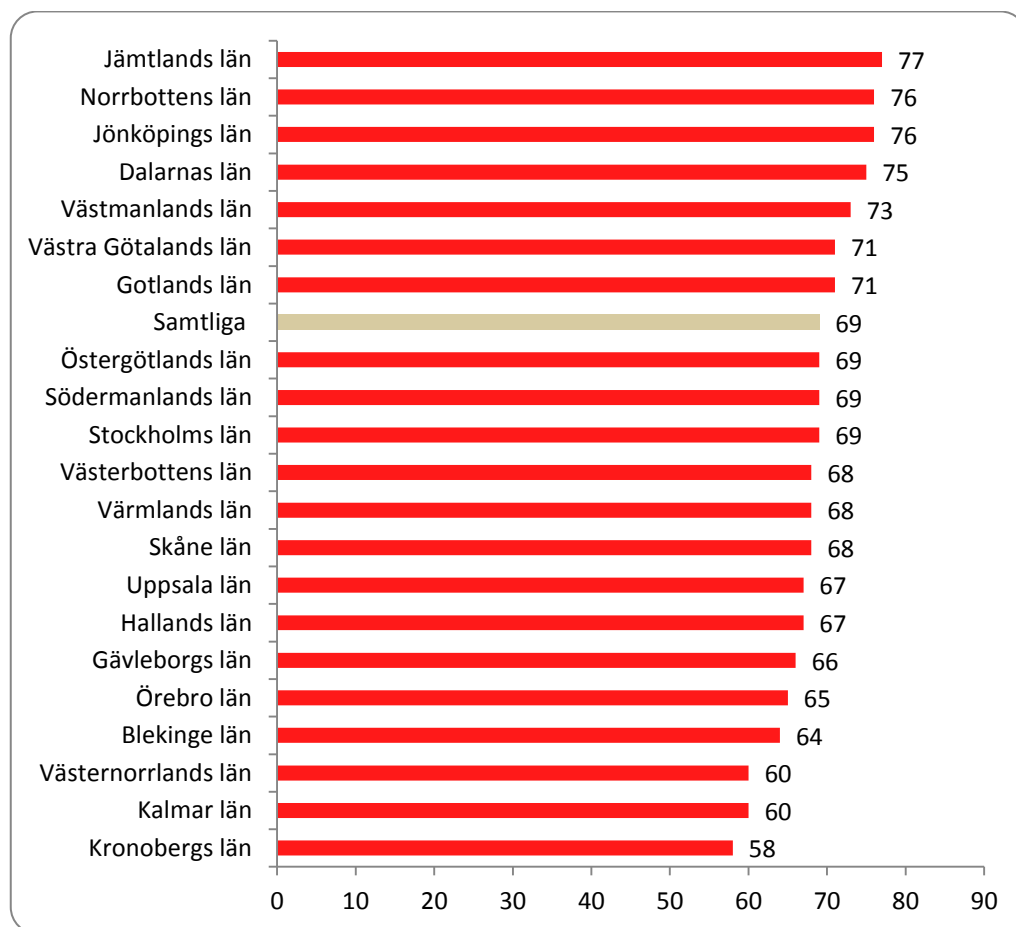
Män uppger oftare än kvinnor att de mår bra eller mycket bra, medan kvinnor oftare än män uppger att de mår någorlunda. Så har det sett ut under flera år. Studerande som är yngre än 25 år uppger något oftare än studerande i andra åldersgrupper att de mår bra eller mycket bra. Studerande vars föräldrar har eftergymnasial utbildning svarar i något högre utsträckning än studerande vars föräldrar har högst gymnasieutbildning att hälsan är bra eller mycket bra.

Diagram 5.2 Svar på frågan: Hur bedömer du ditt allmänna hälsotillstånd i dag? Andelar i procent.

En hög andel av dem som studerar utomlands uppger att de mår bra eller mycket bra medan en förhållandevis hög andel av dem som studerar på gymnasienivå upplever att de mår dåligt eller mycket dåligt. En möjlig förklaring till att studerande utomlands oftare än övriga uppger att de mår mycket bra eller bra kan vara att dessa i genomsnitt är yngre än övriga studerandegrupper.

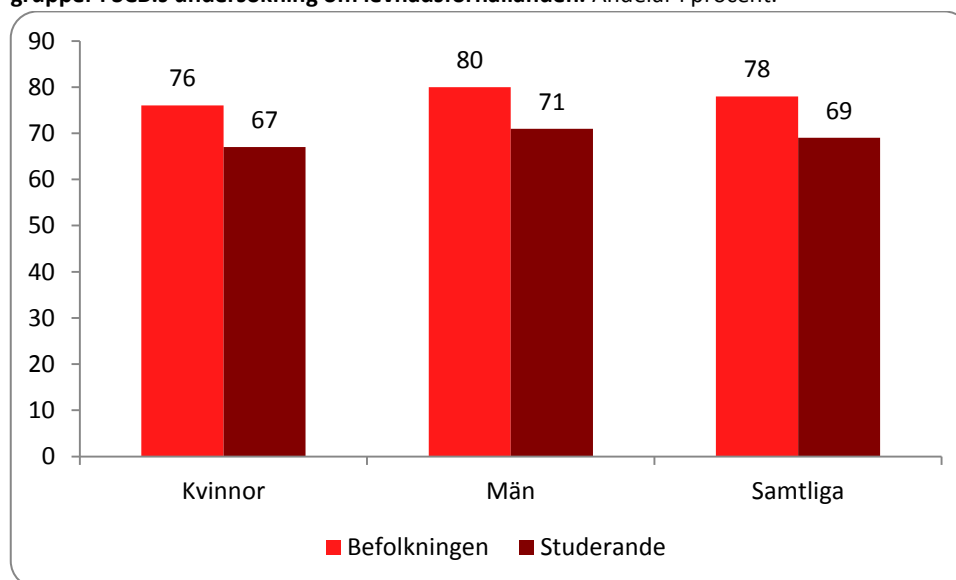
Diagram 5.3 Andel som svarat "Mycket bra" och "bra" på frågan: Hur bedömer du ditt allmänna hälsotillstånd i dag? Fördelat på län. Andelar i procent.¹

¹ Få svarande för vissa län gör underlaget mer osäkert. För Blekinge, Gotland, Jämtland, Kalmar, Kronoberg och Västernorrland var antalet svarande för denna fråga lägre än 100.

Hur de studerande upplever sin hälsa skiljer sig något åt beroende på län. Detta ska dock tolkas med försiktighet eftersom det är få svarande från vissa län. I Jämtlands, Norrbottens, Jönköpings och Dalarnas län upplever över 75 procent att deras hälsa är bra eller mycket bra. I Västernorrlands och Kalmar län är motsvarande andel 60 procent och i Kronobergs län är andelen 58 procent.

Diagram 5.4 Upplevelsen av gott/bra hälsotillstånd, resultatet jämförs med resultatet från samtliga grupper i SCB:s undersökning om levnadsförhållanden. Andelar i procent.

Precis som tidigare år uppger en lägre andel av de studerande att de mår bra eller mycket bra, jämfört med befolkningen i stort. I SCB:s undersökning om levnadsförhållanden 2014¹⁵ uppger 78 procent av befolkningen¹⁶ att de mår bra eller mycket bra.

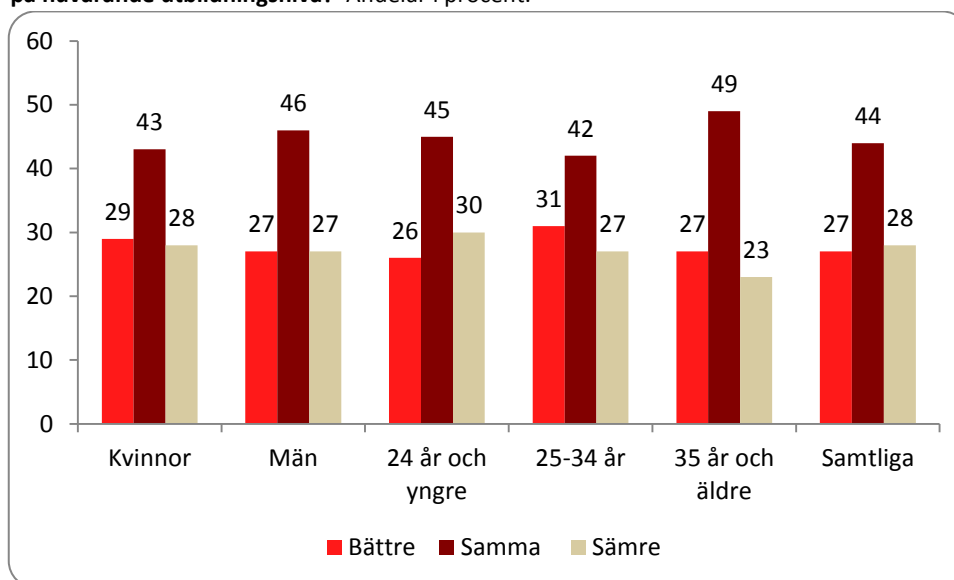
En högre andel av befolkningen än av de studerande bedömer alltså sitt allmänna hälsotillstånd som gott. Det finns dock inga skillnader när det gäller andelen som bedömer sin hälsa som dålig eller mycket dålig och skillnaderna mellan studerande kvinnor och män återspeglar skillnader mellan könen i befolkningen i stort.

Upplevelsen av hälsotillståndet kan förändras när personer börjar studera eller under studietiden. Majoriteten av de studerande upplever dock inte att hälsan har förändrats sedan tiden före studierna, varken positivt eller negativt. Det är ungefär en lika stor andel som anger att hälsan har blivit något eller mycket bättre som anger att den har blivit något eller mycket sämre. Så såg det ut även 2013.

¹⁵ <http://www.scb.se> (2016-01-07).

¹⁶ Med befolkning menas här samtliga över 16 år. I ULF-undersökningen redovisas även uppgifter för studerande. De uppgifterna omfattar dock även yngre studerande som inte är föremål för CSN:s undersökning.

Diagram 5.5 Svar på frågan: Hur bedömer du din hälsa idag jämfört med innan du började studera på nuvarande utbildningsnivå? Andelar i procent.¹

¹ Med "Bättre" avses de som svarat "mycket bättre" och "något bättre". Med "Sämre" avses de som svarat "mycket sämre" och "något sämre".

Yngre studerande anger oftare än äldre studerande att hälsan har blivit sämre sedan de började studera. Samma sak gäller studerande på eftergymnasial nivå och studerande utomlands, de anger oftare än studerande på grundskole- och gymnasienivå att hälsan har blivit sämre. En möjlig förklaring kan vara att dessa studerande ofta är yngre och ställs inför en ny situation som kan medföra oro och påverka hälsan negativt. Det kan handla om en ny boendesituation, en ny omgivning, en ny studieteknik och så vidare. Det är även möjligt att äldre studerande på grundskole- och gymnasienivå ofta ser studierna som en möjlighet att byta inriktning i livet, vilket kan ha positiva effekter för hälsan.

5.2 Andelen stressade fortsatt hög

Trots att många upplever sin allmänna hälsa som bra eller mycket bra är det vanligt att studerande upplever olika former av hälsobesvär. Totalt upplever 90 procent av de studerande ofta någon form av hälsobesvär.

De vanligaste hälsobesvären är stress (74 procent) och att ofta känna sig trött och hängig (63 procent). Jämfört med 2013 har andelen som upplever olika hälsobesvär ökat.

Det finns tydliga skillnader mellan studerande kvinnor och män när det gäller upplevelsen av hälsobesvär. Det är exempelvis vanligare att kvinnor uppger att de ofta känner sig stressade, trötta och hängiga samt har svårt att slappna av.

Tabell 5.1 Andel som svarat "Ja" på frågan: Upplever du ofta att du...? Andelar i procent.

	2011	2013	2015		
			Kvinnor	Män	Samtliga
...känner dig trött och hängig	58	57	68	55	63
...känner dig ensam	27	30	30	34	32
...känner dig deprimerad och ledsen	27	27	33	28	31
...känner dig stressad	71	70	81	63	74
...har besvär med sömnen	36	36	38	38	38
...har svårt att slappna av	49	50	58	44	52
...har svårt att koncentrera dig	45	43	51	47	50
...har besvär av ångslan, oro eller ångest	39	41	48	39	45
...undviker sociala umgängen/sammanhang	20	22	23	28	25
...har ont i ryggen/nacke/axlar/skuldror	50	50	62	36	51
...har ont i huvudet	36	34	44	21	35
...har ont i magen	25	25	32	14	25
...har ett tryck över bröstet och/eller hjärtklappning	18	17	21	14	18
...känner annat fysiskt/psykiskt obehag	11	10	11	9	10

Studierande som upplever krav på att prestera i sina studier, och som upplever att dessa krav påverkar studierna negativt, svarar oftare att de upplever olika typer av hälsobesvär. Det tycks alltså finnas ett samband mellan upplevda negativa prestationskrav, från den studerande själv eller från den studerandes omgivning, och upplevelsen av hälsobesvär.

Studierande upp till 34 år anger oftare än studierande som är 35 år och äldre att de ofta upplever de fem vanligaste hälsobesvärerna. Samtidigt som upplevelsen av olika hälsobesvär tycks vara vanligare bland yngre studierande, uppger denna grupp något oftare än äldre att det allmänna hälsotillståndet är bra eller mycket bra. Detta kan tolkas som att upplevelsen av olika hälsobesvär inte nödvändigtvis påverkar upplevelsen av den allmänna hälsan på ett negativt sätt.

Tabell 5.2 De fem vanligaste hälsobesvärerna. Andelar i procent.

	24 år och yngre	25-34 år	35 år och äldre	Samtliga
...känner dig stressad	73	77	69	74
...känner dig trött och hängig	65	64	56	63
...har svårt att slappna av	52	55	46	52
...har ont i ryggen/nacke/axlar/skuldror	49	55	51	51
...har svårt att koncentrera dig	50	54	39	50

Det finns vissa skillnader i upplevelsen av olika hälsobesvär beroende på vilken nivå man studerar på. Bland studierande på eftergymnasial nivå upplever 75 procent att de ofta är stressade. Det kan exempelvis jämföras med studierande på grundskolenivå där 57 procent anger att de ofta är stressade. Dessa resultat hänger troligen samman med ålder. Andelen som känner sig stressade har jämfört med 2013 ökat på alla nivåer förutom bland utlandsstudierande.

Tabell 5.3 De fem vanligaste hälsobesvärerna. Andelar i procent.

	Grundskole- nivå	Gymnasie- nivå	Eftergymnasial nivå	Utlandsstudier	Samtliga
...känner dig stressad	57	69	75	73	74
...känner dig trött och hängig	46	66	65	60	63
...har svårt att slappna av	31	54	54	56	52
...har ont i ryggen/nacke/axlar/skuldror	45	56	52	49	51
...har svårt att koncentrera dig	32	49	50	45	50

Studerande utomlands uppger något oftare än studerande på övriga nivåer att de har svårt att slappna av medan studerande på grundskolenivå tycks ha lättare att slappna av än studerande på övriga nivåer.

Det är förhållandevis små skillnader mellan hur studerande med och utan barn bedömer upplevelsen av de fem vanligaste hälsobesvärerna. En lika stor andel av studerande utan barn som med barn upplever att de ofta är stressade. Jämfört med 2013 har andelen studerande utan barn som känner sig stressade ökat. Det är vanligare att studerande med barn ofta har ont i ryggen, nacken, axlarna och skuldrorna medan det är vanligare att studerande utan barn ofta har svårt att koncentrera sig. Det är vanligare att kvinnor som har barn upplever dessa hälsobesvär än att män som har barn gör det.

5.3 Hälsobesvär vanliga oavsett upplevelsen av studiesituation och ekonomisk situation

Oavsett hur studiesituationen och den ekonomiska situationen upplevs är det vanligt att studerande upplever olika former av hälsobesvär. Det är dock något vanligare att uppleva hälsobesvär om upplevelsen av studiesituationen eller den ekonomiska situationen är negativ.

Det är vanligt att de som upplever att studiesituationen i sin helhet är dålig eller mycket dålig även känner sig trötta och hängiga, är stressade, har svårt att koncentrera sig och slappna av. Exempelvis upplever hela 93 procent av de som tycker att studiesituationen är dålig att de är stressade och 85 procent känner sig trötta och hängiga. De som upplever att studiesituationen är bra uppger mer sällan att de ofta upplever olika hälsobesvär, men även för denna grupp är andelen som känner sig stressade hög, 69 procent.

Tabell 5.4 Andel som svarat "Ja" på frågan: Upplever du ofta att du...? Andelar i procent.

	Bra studiesituation ¹	Dålig studiesituation ²
...känner dig trött och hängig	59	85
...känner dig ensam	27	60
...känner dig deprimerad och ledsen	25	62
...känner dig stressad	69	93
...har besvär med sömnen	33	67
...har svårt att slappna av	47	76
...har svårt att koncentrera dig	44	81
...har besvär av ängslan, oro eller ångest	39	76
...undviker sociala umgängen/sammanhang	21	48
...har ont i ryggen/nacke/axlar/skuldror	50	59
...har ont i huvudet	32	45
...har ont i magen	23	36
...har ett tryck över bröstet och/eller hjärklappning	15	34
...känner annat fysiskt/psykiskt obehag	7	27

¹ Med bra studiesituation avses här de som svarat "bra" eller "mycket bra" på frågan "Utifrån dina studier 2015, hur upplever du din nuvarande studiesituation?".

² Med dålig studiesituation avses här de som svarat dålig eller mycket dålig på frågan "Utifrån dina studier 2015, hur upplever du din nuvarande studiesituation?".

Likaså finns det skillnader mellan dem med god och dålig ekonomisk situation när det gäller upplevda hälsobesvär. Andelen studerande som upplever olika hälsobesvär är högre bland dem som upplever den ekonomiska situationen som dålig, jämfört med dem som upplever den ekonomiska situationen som bra. Bland dem som tycker att den ekonomiska situationen är dålig upplever 84 procent att de ofta är stressade och 75 procent känner sig ofta trötta och hängiga. Bland dem som däremot upplever den ekonomiska situationen som bra eller mycket bra upplever 68 procent att de ofta är stressade och 57 procent upplever att de ofta är trötta och hängiga.

Tabell 5.5 Andel som svarat "Ja" på frågan: Upplever du ofta att du...? Andelar i procent.

	Bra ekonomisk situation ¹	Dålig ekonomisk situation ²
...känner dig trött och hängig	57	75
...känner dig ensam	28	41
...känner dig deprimerad och ledsen	26	42
...känner dig stressad	68	84
...har besvär med sömnen	31	51
...har svårt att slappna av	46	65
...har svårt att koncentrera dig	44	62
...har besvär av ångslan, oro eller ångest	38	58
...undviker sociala umgängen/sammanhang	22	31
...har ont i ryggen/nacke/axlar/skuldror	48	57
...har ont i huvudet	31	44
...har ont i magen	22	32
...har ett tryck över bröstet och/eller hjärtklappning	15	24
...känner annat fysiskt/psykiskt obehag	8	13

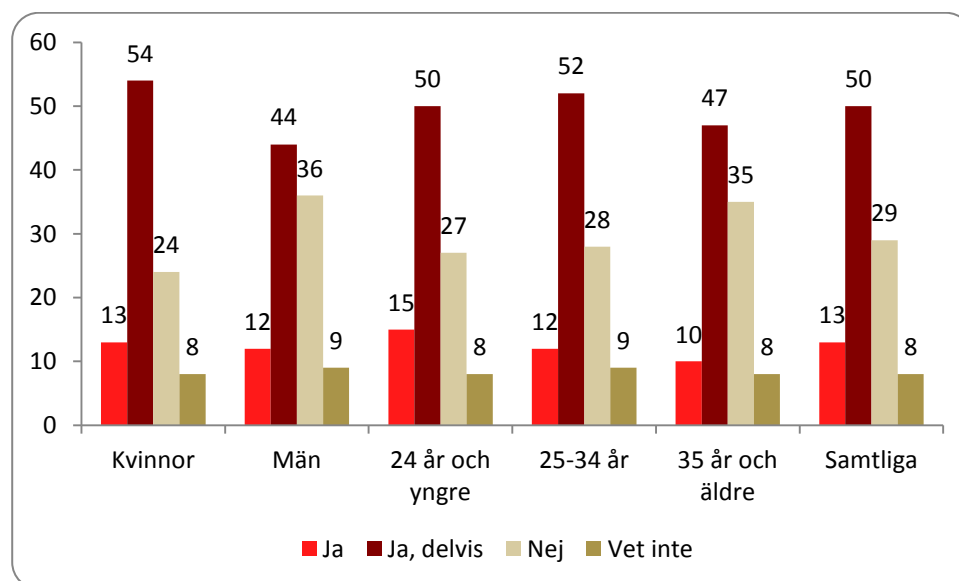
¹ Med bra ekonomisk situation avses här de som svarat "mycket bra", "bra" eller "ganska bra" på frågan "Hur upplever du att din ekonomi är under studietiden?"

² Med dålig ekonomisk situation avses här de som svarat mycket dålig, dålig eller ganska dålig på frågan "Hur upplever du att din ekonomi är under studietiden?"

5.4 Oklart vad som orsakar hälsobesvär

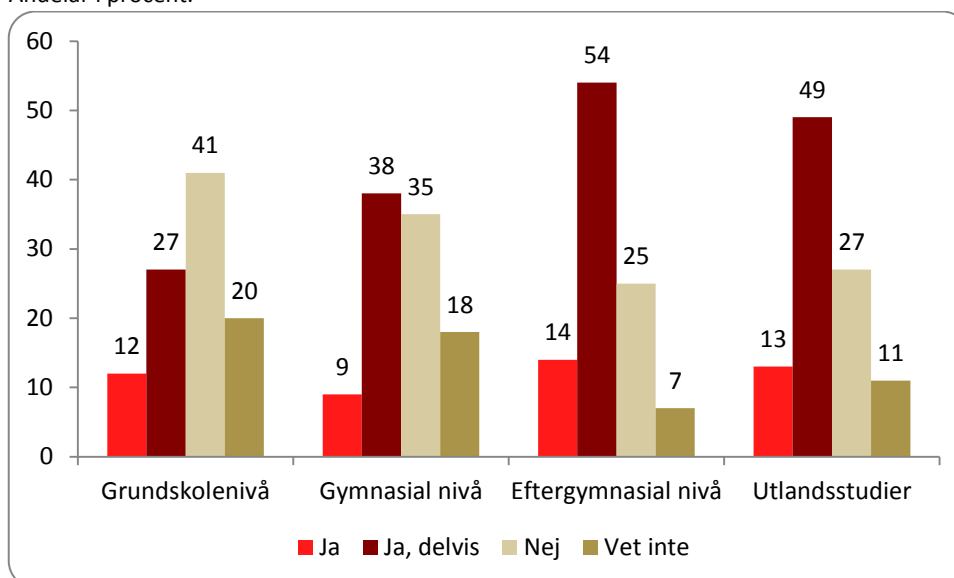
Det är vanligare att kvinnor bedömer att de hälsobesvär de upplever beror på deras studiesituation än vad det är att män gör det. Så såg det ut även 2013. Samtidigt upplever män i något högre utsträckning än kvinnor att studiesituationen är dålig.

Diagram 5.6 Svar på frågan: Tror du att detta/dessa besvär beror på din nuvarande studiesituation? Andelar i procent.

Studenter som är yngre än 35 år bedömer oftare än studenter som är 35 år och äldre att de besvär de upplever beror på studiesituationen. Samtidigt upplever yngre studenter oftare än äldre studenter att studiesituationen är bra eller mycket bra. Heltidsstudenter tror oftare än deltidstudenter att de upplevda hälsobesvär beror på studiesituationen.

Diagram 5.7 Svar på frågan: Tror du att detta/dessa besvär beror på din nuvarande studiesituation?
Andelar i procent.

Studenter på eftergymnasial nivå och studenter utomlands uppger oftare än studenter på grundskole- och gymnasienivå att de tror att de besvär de upplever beror på deras nuvarande studiesituation. Samtidigt är det studenter utomlands som tillsammans med studenter på grundskolenivå är de som gör den mest positiva bedömningen av studiesituationen.

I undersökningen fick de studenter möjlighet att beskriva på vilket sätt studiesituationen påverkade hälsan negativt. Många beskriver att det är höga krav på den egna prestationen som skapar stress och oro och skapar en ond cirkel:

Prestationskraven skapar en stark stress som är svår att bli av med. Stressen leder till sömnsvårigheter, som i sin tur leder till koncentrationssvårigheter, trötthet, huvudvärk mm. och påverkar studieresultaten negativt. Ju sämre koncentration, desto mer måste jag plugga...

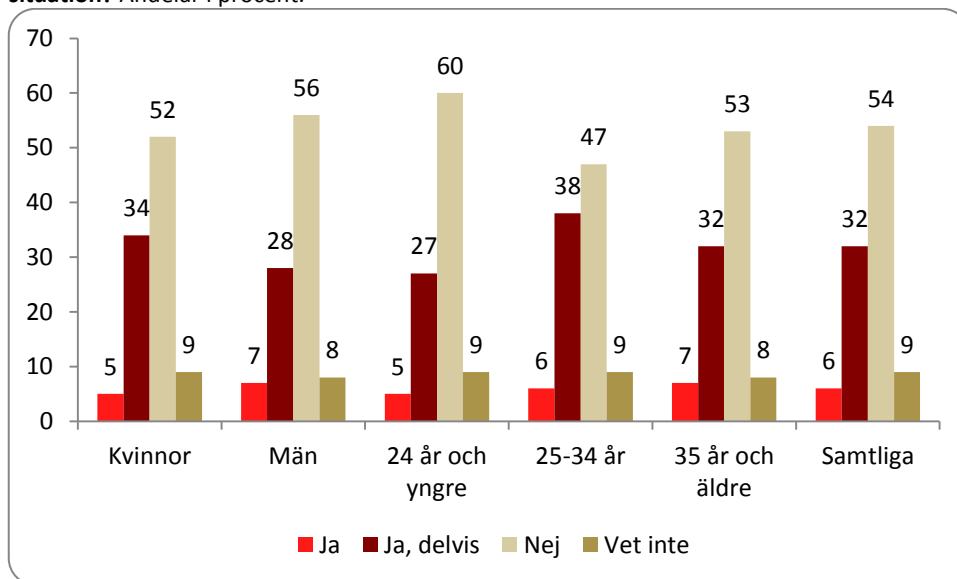
Blir lätt stressad av inlämningsuppgifter/prov. Då sover jag och äter dåligt = koncentrationen blir låg. Blir som en ond cirkel.

En annan vanligt förekommande beskrivning är hur man försöker kombinera studierna med resten av livet, exempelvis hur man ska hinna med studier, arbete, fritid och familj:

Stressande att kombinera heltidsstudier, jobb och småbarn samt allt annat man ska hinna med, såsom laga mat, städa, träffa familjen och vänner, träna m.m.

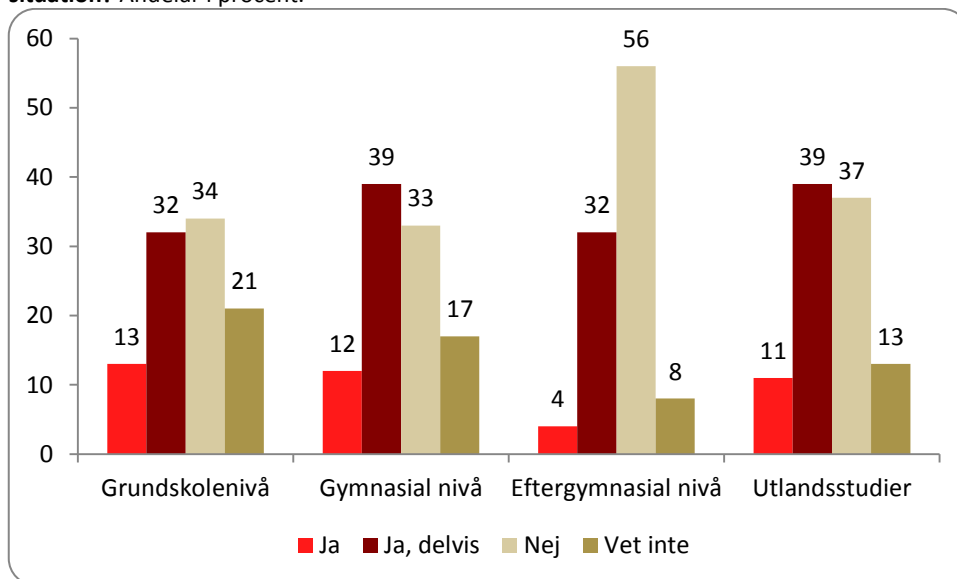
Även den ekonomiska situationen kan orsaka hälsobesvär. Majoriteten av dem med hälsobesvär tror dock inte att de besvär de upplever beror på deras nuvarande ekonomiska situation. Kvinnor kopplar i något högre utsträckning än män sina hälsobesvär till den ekonomiska situationen men skillnaderna mellan könen är små.

Diagram 5.8 Svar på frågan: Tror du att detta/dessa besvär beror på din nuvarande ekonomiska situation? Andelar i procent.

Studenter i åldern 25–34 år anser oftare än studenter i andra åldrar att de hälsobesvär de upplever beror på deras nuvarande ekonomiska situation. Denna åldersgrupp upplever också den ekonomiska situationen som sämre än yngre studenter.

Diagram 5.9 Svar på frågan: Tror du att detta/dessa besvär beror på din nuvarande ekonomiska situation? Andelar i procent.

Bland studenter på eftergymnasial nivå är det en klart högre andel som *inte* tror att hälsobesvär beror på den ekonomiska situationen. Studenter utomlands och studenter på gymnasienivå uppger oftare än studenter på andra nivåer att besvär de upplever beror på deras nuvarande ekonomiska situation. En förklaring till dessa skillnader är troligen hur de studenter upplever sin ekonomiska situation. Studenter utomlands och studenter på

gymnasienivå upplever något oftare än övriga studerande att den ekonomiska situationen är dålig och studerande på eftergymnasial nivå har en något mer positiv syn på sin ekonomiska situation.

I undersökningen fick de studerande möjlighet att beskriva på vilket sätt den ekonomiska situationen påverkade hälsan negativt. Många beskriver ett ekonomiskt pussel, pengarna ska räcka hela månaden vilket skapar en ständig oro och avvägning av vilka kostnader som ska prioriteras.

Jag måste vara konstant medveten om hur mycket pengar jag har att använda i vardagssituationer, som att handla mat i slutet av en vardag efter jag studerat klart. Jag känner mig skuldbelagd när jag gör ett litet impulsköp, av till exempel en blåbärs muffins från ett kafé.

Andra beskriver hur den ekonomiska situationen och kraven på studieresultat tillsammans leder till stress och oro och hur behovet av pengar och behovet av studietid ställs mot varandra.

Den ekonomiska situationen är stressande i sig, men jag upplever också en press på att lyckas med studierna, annars har de här åren varit bortkastade.

Jag blir stressad av att tvingas vara timvikarie och då ofta får jobberbjudanden med kort varsel, också jobbigt att ibland tvingas tacka nej till jobb. Blir slitning mellan behovet av att studera - behovet att behöva jobba.

5.5 Få sjuka anmäler sin sjukdom

I årets undersökning ställdes för första gången en fråga om den studerande har varit sjuk under den senaste vårterminen. Detta är av särskilt intresse för att kunna bedöma användningen av sjukförsäkringsskyddet inom studiemedelssystemet.¹⁷ Redovisningen avgränsas därför till studerande med studiemedel.

Av studiemedelstagarna anger 43 procent att de varit sjuka på hel- eller deltid under minst en dag. Mer än hälften av dessa hade varit sjuka under kortare tid än en vecka. Av samtliga anger 6 procent att de varit sjuka på heltid i minst en vecka. Det är dessa som omfattas av sjukförsäkringen inom studiemedelssystemet.

Tabell 5.6 Svar på frågan: Har du varit sjuk under vårterminen 2015? Andelar i procent.

	Kvinnor	Män	Samtliga
Ja, på heltid under kortare tid än 7 dagar	26	24	25
Ja, på heltid i mellan 7-30 dagar	7	3	5
Ja, på heltid under längre tid än 30 dagar	2	1	1
Ja, på deltid under kortare tid än 7 dagar	8	7	8
Ja, på deltid i mellan 7-30 dagar	3	3	3
Ja, på deltid under längre tid än 30 dagar	2	1	1
Nej	54	62	57

¹⁷ Detta skydd består av att studerande kan behålla sina studiemedel under sjukdomstiden. Vidare räknas inte veckor under sjukdom in i det nyttjade antalet veckor och det krävs inte heller några studieresultat från den tid den studerande varit sjukskriven. De som tar lån får dessutom lånet avskrivet fr.o.m. den 31 sjukdagen.

Av studiemedelstagarna anger 12 procent att de varit sjuka på deltid. En tredjedel av dessa anger att sjukdomen varade under längre tid än en vecka. Deltidssjuka omfattas inte av sjukförsäkringsreglerna inom studiemedelssystemet.

Nära hälften, 47 procent, av de studiemedelstagare som varit sjuka, kände inte till att de kunde anmäla sin sjukdom till Försäkringskassan¹⁸ och 41 procent såg ingen anledning att anmäla sin sjukdom.

Tabell 5.7 Svar på frågan: Anmälde du din sjukdom till Försäkringskassan (för utlandsstuderande: till CSN)? Fördelat efter studerande som angivit att de varit sjuka. Andelar i procent.

	Alla som varit sjuka på heltid	Sjuka på heltid i minst 7 dagar
Ja	8	26
Nej, jag visste inte att man kan anmäla sjukdom	43	41
Nej, jag visste att man kan anmäla sjukdom, men inte till vem	1	1
Nej, jag såg ingen anledning till det	43	28
Nej, jag gjorde det inte av någon annan anledning	5	5

Av samtliga studiemedelstagare som varit heltidssjuka var det bara 8 procent som hade anmält sjukdomen till Försäkringskassan. Närmare hälften, 43 procent, såg ingen anledning till att anmäla sjukdomen. Det är troligt att många av dessa bedömde att de bara skulle vara sjuka en kort tid. En lika stor andel kände inte till att det gick att anmäla sjukdom till Försäkringskassan.

De som varit sjuka på heltid i 7 dagar eller mer borde ha anmält sin sjukdom till Försäkringskassan eftersom veckan eller veckorna de varit sjuka då inte ses som använda veckor och det inte heller krävs några studieresultat från den tid då det finns en godkänd sjukperiod. Det kan dessutom, vilket gäller alla som blir sjuka, vara svårt att veta hur länge sjukdomen kommer att pågå. Trots vinningen för dessa studerande av att anmäla sin sjukdom, var det bara en dryg fjärdedel som gjorde det. Hela 41 procent kände inte till att de kunde anmäla sjukdomen och ytterligare 28 procent såg ingen anledning att anmäla sjukdomen.

5.6 Andelen med nedsatt funktionsförmåga ökar

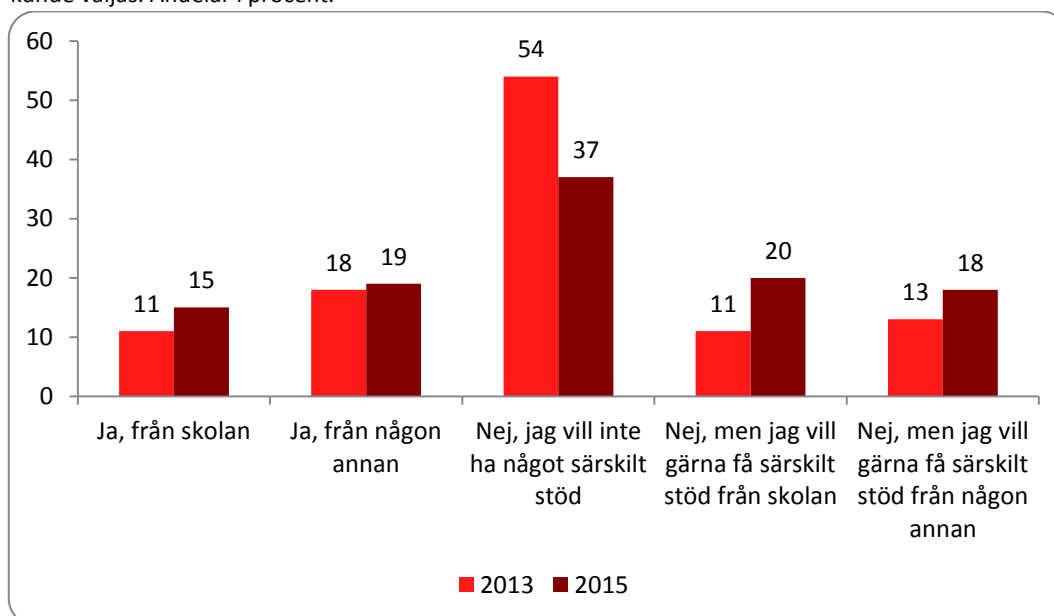
Andelen studerande som anger att de har någon form av funktionsnedsättning¹⁹ är 19 procent, vilket är en ökning jämfört med 2013. Bland dem med en nedsättning är det vanligare med en fysisk funktionsnedsättning (12 procent) än en psykisk funktionsnedsättning (9 procent). Jämfört med 2013 ökar både andelen med fysisk nedsättning och andelen med psykisk nedsättning.

Av dem som anger att de har nedsatt funktion uppger 61 procent att deras studieförmåga är nedsatt, vilket är en marginell ökning jämfört med 2013.

¹⁸ Utlandsstuderande anmäler sjukdom till CSN.

¹⁹ I enkäten svarar respondenterna på frågan om de har nedsatt funktion, besvär efter olycksfall, långvarig sjukdom eller långvarigt hälsoproblem. Här används funktionsnedsättning som samlingsbegrepp för frågan.

Diagram 5.10 Svar på frågan: Får du något särskilt stöd för att klara studierna? Flera svarsalternativ kunde väljas. Andelar i procent.¹

¹ Frågan besvarades enbart av dem som svarat att de har nedsatt studieförmåga till följd av en funktionsnedsättning.

Bland dem som menar att studieförmågan är nedsatt får 34 procent särskilt stöd i sina studier, antingen från skolan eller från annat håll. Det är en ökning med 5 procentenheter jämfört med 2013. Andelen som vill få stöd från skolan men som vid svarstillfället inte fick det är 20 procent, även det en ökning (9 procentenheter) jämfört med 2013. Andelen som inte får något stöd, och som inte heller vill ha stöd, har minskat från 54 procent 2013 till 37 procent 2015.

6 Avslutande reflektioner

Syftet med denna rapport är att, genom de studerandes egna svar, redovisa hur de studerande upplever sin sociala och ekonomiska situation 2015. Rapporten är en del i CSN:s uppdrag att bevaka och analysera de studerandes situation. Fokus har varit att ge en beskrivande bild. Vissa jämförelser har dock gjorts, dels när det gäller förändringar över tid och dels skillnader mellan olika studerandegrupper. Några avslutande reflektioner kring de studerandes situation görs här.

Trendbrott eller tillfällig försämring?

Sedan 2007 har de studerandes upplevelse av sin situation successivt blivit bättre. I årets undersökning ser vi dock att de studerandes upplevelse av sin situation har försämrats på flera områden. Upplevelsen av studiesituationen, den ekonomiska situationen och hälsotillståndet har blivit något sämre, för att nämna några. Har den överlag positiva utvecklingen av den sociala och ekonomiska situationen för de studerande som vi har sett sedan första undersökningen 2007 stannat av eller handlar det om en tillfällig försämring? Det är svårt att ge ett enkelt svar på denna fråga. De skillnader mellan olika grupper som framkommer i rapporten kan dock ge en vägledning till varför resultaten ser ut som de gör i årets undersökning.

Ålder en tydlig skiljelinje för hur man upplever sin situation

Likt tidigare år är det tydligt att studerandegruppen som helhet är en mycket heterogen grupp och att förutsättningar och livssituationen skiljer sig kraftigt åt mellan olika studerandegrupper. Ålder utgör en tydlig skiljelinje för hur den studerande upplever sin situation. Äldre studerande har exempelvis oftare barn, de studerar oftare på lägre utbildningsnivåer, de studerar oftare utan studiemedel, de arbetar oftare vid sidan av studierna och det är mindre självklart för dem att börja studera.

Samtidigt som äldre studerande upplever att studiesituationen och den ekonomiska situationen har blivit sämre, upplever de inte att de mår sämre än yngre. Yngre studerande har en mer positiv syn på studiesituationen och den ekonomiska situationen. Men de upplever oftare än äldre studerande olika typer av hälsobesvär. Att ofta känna sig stressad är mycket vanligt bland yngre studerande.

Oklart vad en höjning av studielånet har för effekt på upplevelsen av studieekonomin

Upplevelsen av den ekonomiska situationen har försämrats något sedan 2013. Studerande med studiemedel upplever i högre utsträckning än studerande utan studiemedel att ekonomin är dålig, och andelen har ökat mellan 2013 och 2015. Detta trots att lånedelen av studiemedlet höjdes med cirka 1 000 kronor per månad den 1 januari 2015. Dessutom var studiemedelens (bidrag och full lånedel) köpkraft i förhållande till konsumentprisindex 2015 högre än någon gång tidigare. Alla studerar inte med studielån, av olika anledningar. En höjning av studielånet når därmed långt ifrån alla studerande och betydligt färre än vad en bidragshöjning gör. Resultaten i denna undersökning tyder på att det är oklart vad en höjning av studielånet får för effekt på upplevelsen av ekonomin under studietiden. En höjning av studielånet ger mer pengar i plånboken för de studerande som väljer att låna, men bidrar även till en högre skuldsättning. Det är tänkbart att de studerande väger in studieskuld och framtida återbetalning i bedömningen av sin ekonomiska situation.

Är stress en del av vardagen för de studerande?

Majoriteten av de studerande upplever att de mår bra, men svarar samtidigt att de ofta upplever olika former av hälsobesvär. Andelen som ofta upplever olika hälsobesvär har ökat sedan 2013. Det vanligaste hälsobesväret är, precis som tidigare år, upplevelsen av stress. Att uppleva olika former av hälsobesvär är vanligast bland yngre studerande men förekommer i relativt stor utsträckning bland alla studerandegrupper.

De upplevda hälsobesvärerna påverkas av såväl studiesituationen och den ekonomiska situationen. Andelen som tror att hälsobesvärerna orsakas av studiesituationen är dock högre än andelen som tror att de orsakas av den ekonomiska situationen. Intressant att notera är att yngre studerande oftare än äldre tror att studiesituationen orsakar hälsobesvär, samtidigt som de oftare upplever att studiesituationen är bra. En möjlig förklaring är att många studerande, särskild bland de yngre, ser stress och höga krav på den egna prestationen som något som är en del av vardagen när man studerar. I en tidigare undersökning från CSN har studerande beskrivit stress som just en ”normal” del av vardagen som studerande. Stress som normaltillstånd måste problematiseras då studier visar att normaliserad stress kan leda till allvarliga hälsobesvär.²⁰

Studiemedlet betyder olika mycket för olika grupper för valet att börja studera

Målet med studiestödet är bland annat att det ska verka rekryterande och bidra till ett högt deltagande i utbildning, samt utjämna skillnader mellan individer och grupper.²¹ Hälften av de studerande kan anses vara rekryterade av studiemedlen, det vill säga det är troligt att de inte skulle ha börjat studera om de inte hade fått studiestöd. Den rekryterande effekten har varit förhållandevis stabil sedan 2007. Studiemedlet betyder dock olika mycket för olika grupper. Möjligheten att få studiestöd tycks vara viktigare för kvinnors val att studera än för mäns och äldre är oftare rekryterade av studiemedlet än yngre. Även föräldrarnas utbildningsbakgrund har betydelse för hur viktigt studiemedlet är för valet att studera – studerande vars föräldrar är lågutbildade är i högre grad rekryterade av studiemedlet än studerande med högutbildade föräldrar. Undersökningen visar också att det är mer självklart att börja studera för studerande med högutbildade föräldrar. Det stödjer bilden av att denna grupp, barn till högutbildade, skulle ha börjat studera även om studiestödet inte hade funnits.

En förutsättning för att studiestödet ska rekrytera till studier är att studiemedlet upplevs som tillräckligt – det vill säga att det täcker rimliga levnadsomkostnader. Upplevelsen av studiemedlens tillräcklighet beror mycket på den studerandes ålder. Att utvecklingen av studiemedlens tillräcklighet upplevs positiv av dem som är lite yngre bör kunna förklaras av höjningen av studiemedlen. Denna höjning tycks dock inte ha varit tillräcklig för att förbättra ekonomin för dem äldre än 35 år. Äldre studerande har högre omkostnader än yngre studerande. De har exempelvis oftare barn och de har högre boendekostnader. För denna grupp tycks höjningen av lånedelen inte påverkat upplevelsen av studiemedlets tillräcklighet – men de är i högre grad än yngre rekryterade av studiemedlen.

Sammanfattningsvis tyder undersökningens resultat på att studiestödet bidrar till att utjämna skillnader mellan grupper, genom att det är rekryterande för grupper som inte ser det som självklart att börja studera. Men samtidigt är studiemedlen inte tillräckligt för att täcka levnadsomkostnaderna för alla grupper. Upplevelsen av tillräckligheten är viktig då studiemedlet för många är en förutsättning för att överhuvudtaget kunna studera och ska bidra till en ekonomisk trygghet under studietiden. Studiestödets konstruktion, med bidrag och lån, påverkar dock grupper på olika sätt. Olika studerandegrupper har olika

²⁰ CSN (2013).

²¹ Prop. 2015/16:1

förhållningsätt till framförallt lånedelen av studiemedlet, vilket i förlängningen kan leda till att vissa väljer att inte ta steget till studier och studiestödet kan då ses som ett hinder istället för att möjliggöra studier. Hur olika studerandegrupper förhåller sig till studiemedlet och särskilt studielånet skulle kunna vara föremål för en särskild undersökning för att ytterligare diskutera studiestödets rekryterande och utjämnande effekter.

Referenser

CSN (2013). *Studierande kvinnors och mäns upplevelse av sin hälsa*. CSN, rapport 2013:1. Dnr 2012-100-4620.

CSN (2014). *Studierandes ekonomiska och sociala situation 2013*. CSN, rapport 2014:1. Dnr 2013-219-9817.

Prop. 2015/16:1. *Budgetpropositionen för 2016*. Utgiftsområde 15 Studiestöd.

Regleringsbrev för budgetåret 2016 avseende Centrala studiestödsnämnden. Utbildningsdepartementet. U2015/05673/SF; U2015/05790/SF.

Universitets- och högskolerådet (UHR) (2015a). *En kort inblick i studenternas ekonomi. Eurostudent V*.

Universitets- och högskolerådet (UHR) (2015b). *En kort inblick i studenternas boendesituation. Eurostudent V*.

Universitetskanslersämbetet (UKÄ) (2015a). *Universitet och högskolor. Årsrapport 2015*. Rapport 2015:8.

Universitetskanslersämbetet (UKÄ) (2015b). *Studenternas tidsanvändning. Lärarledd undervisning, självstudier och betalt arbete/praktik – analys av data från Eurostudent V*. Rapport 2015:20.

<http://www.folkhalsomyndigheten.se/amnesomraden/statistik-och-undersokningar/enkater-och-undersokningar/nationella-folkhalsoenkaten/sociala-relationer/> (2016-01-08)

<http://www.folkhalsomyndigheten.se/amnesomraden/statistik-och-undersokningar/enkater-och-undersokningar/nationella-folkhalsoenkaten/resultat-a-o/> (2016-01-20)

http://www.scb.se/sv/Hitta-statistik/Statistik-efter-amne/Levnadsforhallanden/Levnadsforhallanden/Undersokningarna-av-levnadsforhallanden-ULFSILC/#c_li_LE0101E (2015-12-28)

http://www.scb.se/sv/Hitta-statistik/Statistik-efter-amne/Levnadsforhallanden/Levnadsforhallanden/Undersokningarna-av-levnadsforhallanden-ULFSILC/#c_li_354235 (2016-01-07)

<http://www.skolverket.se/statistik-och-utvardering/statistik-i-tabeller/komvux/betyg-och-studieresultat> (2016-01-27)

Bilaga 1 Urval och svarsfrekvenser

Tabell Urvalet

	Totalt antal	Urval
Högskola - Kvinna med studiemedel	82 792	1 222
Högskola - Man med studiemedel	50 158	1 546
Högskola - Kvinna utan studiemedel	45 216	806
Högskola - Man utan studiemedel	32 666	1 066
Högskola - utlandsstuderande kvinna med studiemedel	4 312	440
Högskola - utlandsstuderande man med studiemedel	3 098	526
Högskola - sommar- kvinna med eller utan studiemedel	9 148	412
Högskola - sommar- man med eller utan studiemedel	7 939	582
Gymnasienivå - Kvinna med studiemedel	13 222	1 083
Gymnasienivå- Man med studiemedel	7 334	1 693
Grundskolenivå - Kvinna med studiemedel	2 466	478
Grundskolenivå - Man med studiemedel	1 428	659
Grundskole- eller gymnasienivå - Kvinna utan studiemedel ¹	2 165	758
Grundskole- eller gymnasienivå - Man utan studiemedel ¹	1 882	938
Yrkeshögskola - Kvinna med studiemedel	6 425	995
Yrkeshögskola - Man med studiemedel	5 402	1 601
Yrkeshögskola - Kvinna utan studiemedel	1 497	608
Yrkeshögskola - Man utan studiemedel	1 867	918
45 år och äldre- kvinna med eller utan studiemedel	8 110	857
45 år och äldre- man med eller utan studiemedel	3 292	786
Övriga – kvinna	27 600	645
Övriga – man	23 175	856
Totalt antal ²	309 109	17 375

¹ CSN har inte uppgifter så att studerande på grundskole- och gymnasienivå utan studiemedel kan delas upp på dessa två nivåer. Därför har nivåerna här slagits ihop till ”Grundskole- eller gymnasienivå”.

² Då en person kan återfinnas i mer än en urvalsgrupp överstiger antalet för de enskilda urvalsgrupperna det totala antalet i såväl utskökningsfilen som i urvalsfilen.

Tabell Svarsfrekvenser

	Antal svar	Svarsfrekvens (%)
Högskola - Kvinna med studiemedel	615	50
Högskola - Man med studiemedel	585	38
Högskola - Kvinna utan studiemedel	348	43
Högskola - Man utan studiemedel	351	33
Högskola - utlandsstuderande kvinna med studiemedel	202	46
Högskola - utlandsstuderande man med studiemedel	208	40
Högskola - sommar- kvinna med eller utan studiemedel	219	53
Högskola - sommar- man med eller utan studiemedel	245	42
Gymnasienivå - Kvinna med studiemedel	467	43
Gymnasienivå- Man med studiemedel	522	31
Grundskolenivå - Kvinna med studiemedel	248	52
Grundskolenivå - Man med studiemedel	276	42
Grundskole- eller gymnasienivå - Kvinna utan studiemedel ¹	264	35
Grundskole- eller gymnasienivå - Man utan studiemedel ¹	274	29
Yrkeshögskola - Kvinna med studiemedel	513	52
Yrkeshögskola - Man med studiemedel	615	38
Yrkeshögskola - Kvinna utan studiemedel	241	40
Yrkeshögskola - Man utan studiemedel	235	26
45 år och äldre- kvinna med eller utan studiemedel	412	48
45 år och äldre- man med eller utan studiemedel	320	41
Övriga – kvinna	310	48
Övriga – man	317	37
Totalt antal ²	6 828	39

¹ CSN har inte uppgifter så att studerande på grundskole- och gymnasienivå utan studiemedel kan delas upp på dessa två nivåer. Därför har nivåerna här slagits ihop till ”Grundskole- eller gymnasienivå”.

² Det har kommit in 6 828 svar. Då en person kan återfinnas i mer än en urvalsgrupp överstiger antalet svar för de enskilda urvalsgrupperna tillsammans det totala antalet svar.

Bilaga 2 Bortfallsanalys

Både användare och producenter av statistik behöver ha tillgång till information om bortfallet för att kunna tolka resultat, jämföra med annan statistik, bearbeta data vidare samt förbättra kvaliteten i undersökningen. Bortfall innebär försämrad datakvalitet, då uteblivna svar påverkar variationen. Ökning i bortfall leder ofta till större konfidensintervall och sämre precision. En allvarlig effekt av bortfall som kan uppkomma är skevhet(bias). Detta innebär att man systematiskt antingen överskattar eller underskattar resultat. Höga bortfallsfrekvenser innebär dock inte automatiskt att resultat inte är tillförlitliga, men risken ökar att tillförlitligheten försämras.

Vid nivåer större än 30 procent för bortfall bör man genomföra bortfallsanalyser och undersöka eventuella effekter på resultaten. Vi har därför analyserat bortfallet utifrån några olika perspektiv.

Bortfallsandelen ska spegla andelen av de utvalda som inte svarar utifrån sannolikheten att bli utvald. Vid en enkel urvalsdesign där alla individer har samma sannolikhet att bli utvald så behöver man endast beräkna bortfallet oviktat. Vid mer komplexa urvalsdessigner, liknande denna undersökning, där sannolikheten att bli utvald skiljer sig mellan olika individer bör viktad bortfallsskattning användas. Oviktat bortfall kan för samtliga undersökningar betraktas som en produktivetsindikator för själva insamlingen.

Den oviktade bortfallsandelen för denna undersökning är 61 procent. Den viktade bortfallsandelen är 58 procent.

Bortfallskorrigerade vikter ger ökad jämförelseförmåga

I undersökningen används en urvalsdesign där sannolikheten att bli utvald skiljer sig mellan olika urvalsgrupper. För att skapa representation mot egenskaper för hela populationen och delgrupper använder vi därför ett viktsystem. Detta viktsystem justeras utifrån de faktiska bortfallsnivåerna i de olika urvalsgrupperna. Det innebär en bättre överensstämmelse mot populationen. Detta ökar även möjligheter att jämföra undersökningens resultat med andra externa källor.

Representativitet

Vi har undersökt representativitet för faktorerna kön och ålder. Detta testas med ett ”Godness of fit”-test. Att observera när man använder denna typ av test vid stora stickprov är att de kan visa på skillnader som inte är praktisk relevanta.

Skevhet

Risken för bias i resultat blir större då bortfallsandelen och osäkerheten ökar. Om bortfallet är helt slumpmässigt för en variabel i svarande- och bortfallsandel så är bortfallet inget problem för eventuell bias utan påverkar bara felmarginalen. Problem uppstår då bortfallet inte är helt slumpmässigt. Effekten blir systematiska över- eller underskattningar av enskilda variabelers resultat.

Biasnivån i förhållande till resultatets nivå och standardfel påverkar risken att göra felaktiga statistiska analyser. Vi har här undersökt några vitala frågor och det skall poängteras att det är svårt att helt utesluta bias utifrån en analys av ett fåtal frågor, då skevhet (bias) kan uppträda olika mellan variabler. Vid bortfallsanalys har designvikter använts där det varit möjligt. Vi har analyserat partiellt- och individbortfall.

Partiellt och individuellt bortfall

Vi har undersökt det partiella bortfallet för följande frågor:

- Utifrån dina studier under 2015, hur upplever du din nuvarande studiesituation?
- Hur upplever du att din ekonomi är under studietiden?
- Om det inte hade funnits statligt studiestöd då du började studera, hade du ändå börjat?
- Skulle du ha börjat studera om du inte hade kunnat få studielån?
- I vilken utsträckning täcks dina levnadsomkostnader av dina studiemedel?

Det partiella bortfallet för dessa frågor ligger mellan 1,3 och 3,6 procent. Då partiellt bortfall för en fråga är under 5 procent eller kan anses helt slumpmässigt antas bortfallet inte ha någon avgörande inverkan på resultat. För att undersöka det partiella bortfallet har först omfattningen undersökts. I de fall behov har funnits har det undersökts om bortfallet är slumpmässigt eller inte. Detta har genomförts med grafiska metoder eller med skattning av korrelationer.

Vid analys av individuellt bortfall handlar det främst om att undersöka hur representativitet gentemot populationen påverkas samt om tendenser för skevhet (bias). Om bortfallet är helt slumpmässigt inom respektive urvalsgrupp men ej mellan urvalsgrupperna räcker det ofta med att justera urvalsgruppernas designvikter med bortfallsfrekvenserna för att undvika skeva resultat. Om bortfallet inte är helt slumpmässigt så påverkar storleken på eventuella skevheter i relation till skattade andelar/nivåer och dess standardfel risken för att dra felaktiga slutsatser vid statistiska tester. Vid storlekar på skevheter som är 40–50 procent av skattningar börjar denna risk öka drastiskt. Detta motiverar att i undersökningar med höga bortfallsnivåer arbeta med att reducera bortfallet.

Det finns flera olika sätt att uppskatta eller mäta utfallet hos bortfallsandelen i en undersökning. Vi har valt att använda en så kallad "Projected respondent"-modell. Den baseras på ett antagande om att det finns en tidstrend i hur respondenterna svarar under insamlingsperioden. Med denna trend kan man spegla utvecklingen i svarandegruppen över till bortfallsgruppen. För att skatta eventuell trend används regressionsanalys. Utifrån trendskattningen kan eventuell förväntad skillnad i svarsnivå mellan svarande- och bortfallsandelen beräknas. Vi har även använt metodiken på tidigare mätning för jämförelse av resultat. Faktorer som påverkar osäkerheten i resultatet är bland annat om undersökningen använder olika sätt för insamling och påminnelser vilket skapar variation mellan och inom svarsfrågor över tid. Vi har tittat på följande frågor:

- Utifrån dina studier under 2015, hur upplever du din nuvarande studiesituation?
- Hur upplever du att din ekonomi är under studietiden?

Analysen visar att det finns tendens för skevhet (bias). Denna tendens finns dock även för 2013 års undersökning och tendenserna överensstämmer i riktning.

Bilaga 3 Enkäten

+

00001 8

801

+

Att studera 2015

Instruktioner

Vi ber dig att noggrant läsa igenom varje fråga och använda de svarsalternativ som finns. Det är viktigt för undersökningen att du försöker svara på alla frågor.

Eftersom enkäten kommer att läsas maskinellt, ber vi dig tänka på följande:

- Använd helst kulspetspenna med svart eller blå färg. Undvik blyertspenna.
- Markera de svar som bäst stämmer överens med dina erfarenheter med ett kryss i rutan eller i vissa fall genom att fylla i en siffra i svarsrutan.
- Markera dina kryss så här
- Om du markerar fel ska du fylla i hela rutan så här . Markera sedan ett nytt svarsalternativ med ett kryss.
- Skriv tydliga siffror i svarsrutorna.
- Om du vill skriva mer text än vad som får plats eller om du vill förklara eller förtydliga något, får du inte skriva mellan eller i närheten av svarsrutorna. Skriv i stället på sidan för synpunkter och kommentarer i slutet av enkäten.

Tack för att du tar dig tid att svara på enkäten!

+

00001 8

802

+

1. Studerar du under både vår- och höstterminen 2015?

- Ja
- Nej \longrightarrow Då riktar sig enkäten inte till dig och du behöver inte besvara övriga frågor. Men vi ber dig skicka in enkäten till oss, för att undvika att onödiga påminnelser skickas till dig och för undersökningens skull.

Dina studier

2. Var studerar du? Du kan markera flera svarsalternativ.

- I Sverige, på grundskolenivå, på komvux eller folkhögskola
- I Sverige, på gymnasienivå, på t.ex. komvux eller folkhögskola
- I Sverige, på eftergymnasial nivå
- Utomlands

GÅ VIDARE TILL FRÅGA 4

3. Vad studerar du inom för huvudområde?

Välj det svarsalternativ som bäst passar in på dina studier. Markera endast ett svarsalternativ.

- Pedagogik och lärarutbildning
- Humaniora och konst, t.ex. religion, språkvetenskap, historia, arkeologi, bild och formkonst, dans, teater etc.
- Samhällsvetenskap, juridik, ekonomi och administration (här ingår t.ex. beteendevetenskap sociologi, psykologi, media)
- Naturvetenskap, matematik och data
- Teknik och tillverkning
- Lant- och skogsbruk samt djursjukvård
- Hälso- och sjukvård samt social omsorg
- Tjänster, t.ex. turism, hotell, restaurang, militär, polis och transport
- Annan yrkesrelaterad utbildning
- Annat, nämligen _____

+

+

+

00001 8

803

+

4. Varför började du studera på nuvarande nivå?

Om du studerar på olika nivåer, svara utifrån den högsta nivån.

	Stämmer inte alls	Stämmer till viss del	Stämmer till stor del	Stämmer helt
För att det var självklart att jag skulle studera	☐	☐	☐	☐
För att öka mina chanser att få ett arbete	☐	☐	☐	☐
För att kunna söka vidare till högre studier	☐	☐	☐	☐
För att få ekonomiskt stöd, t.ex. studiemedel, så att jag kan försörja mig	☐	☐	☐	☐
För att det krävs utbildning för det jag vill arbeta med	☐	☐	☐	☐
För att bli mer allmänbildad och få större kunskaper	☐	☐	☐	☐

5. Läser du i huvudsak på program?

- Ja, jag läser i huvudsak på program
- Nej, jag läser i huvudsak fristående kurser

6. Studerar du på distans?

- Nej
- Ja, delvis
- Ja, helt

7. Kommer du att studera hel- eller deltid under höstterminen 2015?

- Heltid
- Deltid

8. Studerade du hel- eller deltid vårterminen 2015?

- Heltid
- Deltid

+

+

+

00001 8

804

+

9. Ungefär hur många timmar *per vecka* ägnar du i genomsnitt åt dina nuvarande studier?

	0-10	11-20	21-30	31-40	41-50	51 eller mer
Lärlarledd undervisning (t.ex. lektioner, föreläsningar, laborationer, seminarier)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Självstudier på egen hand eller i samarbete med andra	☐	☐	☐	☐	☐	☐

10. Utifrån dina studier under 2015, hur upplever du ...

	Mycket dålig	Dålig	Varken eller	Bra	Mycket bra	Inte aktuellt
dina lärares och handledares förmåga att lära ut?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
samarbetet mellan dig och dina studiekamrater?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
möjligheten att kombinera dina studier med ditt privatliv?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
din nuvarande studiesituation?	☐	☐	☐	☐	☐	☐

11. Hur upplever du studietempot i dina nuvarande studier?

- Det är lagom
- Det är för lågt
- Det är för högt

12. Upplever du krav på att prestera i dina nuvarande studier?

- Nej, jag upplever inga krav

Ja, *min omgivning* ställer krav på att jag ska prestera, vilket ...

- påverkar mina studier negativt
- påverkar mina studier positivt
- inte påverkar mina studier

Ja, *jag själv* ställer krav på att jag ska prestera, vilket ...

- påverkar mina studier negativt
- påverkar mina studier positivt
- inte påverkar mina studier

+

+

+

00001 8

805

+

13. Upplever du att du får stöd i dina nuvarande studier från ...

	Nej, inte alls			Ja, i allra högsta grad		Inte aktuellt
lärare och handledare?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
andra studerande?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
studievägledare och/eller karriärvägledare?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
familj och vänner?	☐	☐	☐	☐	☐	☐

14. Upplever du att du lyckas med dina studier?

- Ja, helt
- Ja, delvis
- Nej

Din ekonomi**15. Arbetade du vid sidan av dina studier under vårterminen 2015?**

- Nej
- Ja, på både vardagar och helger
- Ja, enbart på vardagar
- Ja, enbart på helger
- } **GÅ VIDARE TILL FRÅGA 17**

16. Vad var den huvudsakliga orsaken till att du *inte* arbetade vid sidan av dina studier?

Markera endast ett svarsalternativ.

- Jag ville koncentrera mig på mina studier
- Jag ville egentligen arbeta men studierna var för krävande
- Min familjsituation gjorde att jag inte hade möjlighet att arbeta
- Jag ville vara med familj och vänner
- Jag behövde inte mer pengar
- Jag ville arbeta, men fick inget arbete
- Jag ville arbeta men gjorde det inte p.g.a. fribeloppsgränsen
- Jag är pensionär
- Annan orsak, nämligen _____

Du som *inte* arbetade → **GÅ VIDARE TILL FRÅGA 23**

+

+

+

00001 8

806

+

17. Arbetade du inom det område du utbildar dig till?

- Ja
- Nej, men inom ett närliggande område
- Nej

18. Ungefär hur många timmar *per månad* arbetade du i genomsnitt vid sidan av dina studier under vårterminen 2015?

- Mindre än 11 timmar
- 11–20 timmar
- 21–40 timmar
- 41–80 timmar
- 81–120 timmar
- 121–160 timmar
- Mer än 160 timmar

19. Ville du arbeta mer vid sidan av dina studier under vårterminen 2015?

Du kan markera flera svarsalternativ.

Ja, men ...

- jag gjorde inte det på grund av fribeloppsgränsen för studiemedlen
- jag hann inte arbeta mer på grund av studierna
- jag hann inte arbeta mer på grund av familj/barn
- min arbetsgivare behövde mig inte fler timmar
- det fanns en annan anledning, nämligen _____

Nej, ...

- jag ville koncentrera mig på studierna
- jag valde att i stället umgås med familj och vänner
- jag behövde inte mer pengar
- jag arbetade redan heltid
- på grund av annan anledning, nämligen _____

+

+

+

00001 8

807

+

20. Vilken är den främsta orsaken till att du arbetade vid sidan av dina studier under vårterminen 2015? Markera endast ett svarsalternativ.

För att ...

- ha råd att studera
- få extrapengar
- få arbetslivserfarenhet
- kunna ta mindre studielån/avstå från att ta studielån
- lättare få ett arbete efter avslutade studier
- det var utvecklande
- arbetet var min huvudsakliga sysselsättning/"vanliga sysselsättning"
- mitt arbete/mitt företag krävde det
- min utbildning krävde det
- jag inte beviljades studiemedel
- det fanns en annan huvudsaklig orsak, nämligen _____

21. Upplevde du att arbetet under vårterminen 2015 påverkade dina studier?

- Nej
- Ja, positivt
- Ja, negativt

Om du svarat ja, beskriv gärna på vilket sätt dina studier påverkades:

+

+

+

00001 8

808

+

22. Medför arbetet att det kommer att ta längre tid för dig att bli klar med dina studier, jämfört med om du inte hade arbetat vid sidan av dina studier?

- Nej
- Ja, det fördröjer studierna med mindre än 1 termin
- Ja, det fördröjer studierna med 1 termin
- Ja, det fördröjer studierna med mer än 1 termin

23. Vad av följande använde du dig av för att försörja dig under vårterminen 2015?

Markera de svarsalternativ som är aktuella för dig.

- Studielån och studiebidrag från CSN
- Endast studiebidrag från CSN
- Bidrag eller lön för studier från arbetsgivaren
- Stipendium
- Lön
- Pension
- Ersättning från a-kassa
- Sjukpenning/sjukersättning/aktivitetsersättning
- Aktivitetsstöd
- Föräldrapenning
- Barnbidrag
- Bostadsbidrag
- Underhållsstöd
- Försörjningsstöd (socialbidrag)
- Ekonomiskt stöd från make/maka, partner, sambo eller pojkvän/flickvän
- Ekonomiskt stöd från föräldrar
- Kost och logi hos föräldrar
- Sparade medel
- Lån från bank eller kreditbolag
- Annat

+

+

+

00001 8

809

+

24. Ungefär hur stor var din sammanlagda inkomst före skatt under första kalenderhalvåret 2015 (1/1–30/6)? Räkna inte med studiemedel.

☐ Ingen inkomst	☐ 60 000–79 999 kronor
☐ 1–19 999 kronor	☐ 80 000–99 999 kronor
☐ 20 000–39 999 kronor	☐ 100 000–149 999 kronor
☐ 40 000–59 999 kronor	☐ 150 000 kronor eller mer

25. Har du arbetat "svart" någon gång under din studietid på nuvarande utbildningsnivå?

Du kan markera flera svarsalternativ.

- Nej —————> **GÅ VIDARE TILL FRÅGA 27**
- Ja, under 2015
- Ja, före 2015

26. Vad är/var den främsta orsaken till att du arbetar/arbetade "svart"?

Markera endast ett svarsalternativ.

För att ...

- jag inte vill/ville betala skatt
- jag inte kunde hitta ett "vitt" arbete
- inte överstiga fribeloppsgränsen för studiemedlen
- jag inte har/hade arbetstillstånd
- det fanns en annan anledning, nämligen_____

27. Hur mycket betalar du för ditt boende per månad?

Ange din kostnad för ditt boende, inklusive hyra, el, amortering och ränta på bolån.

- Jag betalar inget för mitt boende
- 1 -2 000 kronor
- 2 001 – 3000 kronor
- 3 001 – 4000 kronor
- 4 001 – 5 000 kronor
- 5 001 – 7 000 kronor
- 7 001 kronor eller mer

+

+

+

00001 8

810

+

28. Har du ekonomiskt ansvar för barn som är yngre än 21 år?

Kryssa i det/de svarsalternativ som stämmer och skriv sedan antalet barn i respektive åldersgrupp med siffror i den större rutan. Du kan markera flera svarsalternativ.

- Nej
- Ja, jag har ekonomiskt ansvar för barn i åldern 0–5 år
- Ja, jag har ekonomiskt ansvar för barn i åldern 6–12 år
- Ja, jag har ekonomiskt ansvar för barn i åldern 13–18 år
- Ja, jag har ekonomiskt ansvar för barn i åldern 19–20 år

29. Skulle du/ditt hushåll inom en månad klara av att betala en oväntad utgift på 11 000 kronor utan att låna eller be om hjälp?

- Ja
- Nej

30. Skulle du inom en vecka kunna betala en oväntad utgift på 1 000 kr?

Markera endast den eller de källor du skulle behöva använda för att betala utgiften.

Ja, med ...

- sparade medel
- löpande inkomster
- studiemedel
- ekonomiskt stöd/lån från make/maka, partner, sambo eller pojkvän/flickvän
- ekonomiskt stöd/lån från föräldrar
- lån från bank eller kreditbolag
- annat, nämligen _____
- Nej

+

+

+

00001 8

811

+

31. Hur upplever du att din ekonomi är under studietiden?

Den är ...

- mycket bra
- bra
- ganska bra
- ganska dålig
- dålig
- mycket dålig

Din syn på studiemedlen**32. Studerar du med studiemedel under höstterminen 2015?***Du kan markera flera svarsalternativ.*

- Ja, med både studiebidrag och studielån (jag tar fullt studielån)
- Ja, med både studiebidrag och studielån (jag lånar mindre än jag har rätt till)
- Ja, med enbart studiebidrag

- Nej, men jag har tidigare studerat med studiemedel
- Nej, men jag har tidigare studerat med vuxenstudiestöd, t.ex. SVUXA eller rekryteringsbidrag
- Nej, jag har aldrig studerat med studiemedel eller vuxenstudiestöd, t.ex. SVUXA eller rekryteringsbidrag

} GÅ VIDARE TILL FRÅGA 34

33. Vad är den huvudsakliga orsaken till att du inte studerar med studiemedel?*Markera endast ett svarsalternativ.*

- Jag har enligt gällande studiestödsregler inte rätt till studiemedel (t.ex. för hög inkomst, slut på veckor, tagit för få poäng)
- Jag vill spara mina studiemedelsveckor till senare studier
- Jag vill inte studera med hjälp av studiemedel
- Jag vet inte om jag har rätt till studiemedel för mina studier
- Studiemedlen täcker inte mina utgifter så jag försörjer mig på annat sätt
- Min huvudsakliga sysselsättning är arbete
- Annan orsak, nämligen _____

+

+

+

00001 8

812

+

Du som *aldrig* har studerat med statligt studiestöd från CSN, det vill säga *studiemedel* eller *vuxenstudiestöd* —————> **GÅ VIDARE TILL FRÅGA 41**

34. Om det inte hade funnits statligt studiestöd då du började studera, hade du ändå börjat?

- Ja
- Ja, troligen
- Nej, troligen inte
- Nej

35. Har din planering av dina studier påverkats av begränsningen av rätten till studiemedel för ett visst antal veckor per utbildningsnivå? Du kan markera flera svarsalternativ.

- Nej
- Nej, jag visste inte att det fanns en sådan begränsning

Ja, ...

- jag har planerat mina studier mer noggrant
- jag har koncentrerat mig mer på mina studier
- jag har läst fler kurser per termin
- jag har valt en kortare utbildning
- jag har inte läst kurser vid sidan av min utbildningsinriktning
- jag har varit tvungen att hoppa över kurser som jag anser är viktiga för min utbildning
- jag har i en period/flera perioder valt att studera utan studiemedel
- på annat sätt, nämligen _____

36. a.) Studerar du, eller har du någon gång studerat, med *studielån*?

- Ja —————> **GÅ VIDARE TILL FRÅGA 37**
- Nej

+

+

+

00001 8

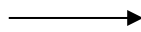
813

+

b.) Vad är den huvudsakliga anledningen till att du inte har, och inte har haft, studielån? Markera endast ett svarsalternativ.

- Jag behöver inte ta studielån för att försörja mig under mina studier
- Jag vill inte belasta min ekonomi med den återbetalning som ska göras efter avslutade studier
- Jag har enligt gällande regler inte rätt till studielån
- Jag vill inte låna för jag tycker att det är fel att betala ränta på ett lån
- Jag har tidigare haft en studieskuld och vill inte skuldsätta mig för studier igen
- På grund av annat, nämligen _____

Om du aldrig har studerat med studielån

GÅ VIDARE TILL FRÅGA 41

37. Skulle du ha börjat studera om du inte hade kunnat få studielån?

- Ja
- Ja, troligen
- Nej, troligen inte
- Nej

38. Har du påverkats av att studielånet du tar, eller har tagit, ska betalas tillbaka?

Du kan markera flera svarsalternativ.

- Nej
- Ja, ...
 - jag har inte lånat alls under någon eller några terminer
 - jag har lånat mindre än jag haft möjlighet till under någon eller några terminer
 - jag har avstått från kurser som jag ansåg var viktiga för min utbildning
 - jag har koncentrerat mig mer på mina studier
 - jag har arbetat för att inte behöva låna så mycket
 - jag har läst fler kurser per termin
 - jag har valt en kortare utbildning
 - på annat sätt, nämligen _____

39. Har du tagit mer studielån än du egentligen skulle ha behövt för att klara dina levnadsomkostnader?

- Ja
- Nej

+

+

+

00001 8

814

+

40. I vilken utsträckning täcks dina levnadsomkostnader av dina studiemedel?

Markera endast ett svarsalternativ.

- Över 100 procent
- 100 procent
- 75–99 procent
- 50–74 procent
- 25–49 procent
- 0–24 procent
- Under 2015 studerar jag inte med studiemedel

Ditt boende

41. I vilken typ av bostad bor du?

- Hyresrätt som är studentbostad
- Hyresrätt som *inte* är studentbostad
- Bostadsrätt
- Villa eller radhus
- Rum (inneboende)
- Annat, nämligen _____

42. Hyr du i andra hand?

- Ja
- Nej

+

+

+

00001 8

815

+

43. Bor du tillsammans med någon/några? Du kan markera flera svarsalternativ.

- Nej
- Ja ...
- med andra studerande eller vänner
- med make/maka, partner eller sambo
- tillsammans med make/maka/partner/sambo och med barn eller ungdomar under 21 år (t.ex. syskon, egna barn, partners barn)
- tillsammans med barn eller ungdomar under 21 år (t.ex. syskon, egna barn, partners barn)
- med någon av eller båda mina föräldrar
- under andra förhållanden, nämligen _____

Om du *inte* bor med någon av/båda dina föräldrar, gå vidare till fråga 45.

44. Vad är den huvudsakliga orsaken till att du bor hos någon eller båda av dina föräldrar?

Markera endast ett svarsalternativ.

- Jag får inte tag i något boende
- Jag har inte råd med eget boende
- Jag har egentligen råd, men jag vill spara mina pengar
- Jag har egentligen råd, men jag prioriterar annat
- Annan orsak, nämligen _____

45. Upplever du att din boendesituation påverkar dina studier?

- Nej
- Ja, positivt
- Ja, negativt

+

+

+

00001 8

816

+

Din fritid och ditt välmående

46. Hur ofta brukar du ...

	Dagligen	Några gånger/ vecka	1 gång/ vecka	1-3 gånger/ månad	Mer sällan eller aldrig
gå på restaurang eller kafé?	☐	☐	☐	☐	☐
gå på pub eller nattklubb?	☐	☐	☐	☐	☐
träna/motionera?	☐	☐	☐	☐	☐
sova mindre än 7 timmar per natt?	☐	☐	☐	☐	☐
umgås med vänner?	☐	☐	☐	☐	☐
vara tvungen att hoppa över frukost och/eller lunch?	☐	☐	☐	☐	☐

47. Har du druckit alkohol under de senaste 12 månaderna?

- Nej
- Ja, 1 gång/månad eller mer sällan
- Ja, 2-4 gånger/månad
- Ja, 2-3 gånger/vecka
- Ja, 4 gånger/vecka eller mer

48. Upplever du att du har...

	Ja	Nej
en eller flera nära vänner?	☐	☐
någon som kan hjälpa dig med dina dagliga sysslor om du blir sjuk?	☐	☐
en ljus framtid?	☐	☐

+

+

+

00001 8

817

+

49. Upplever du att du ofta ...

	Ja	Nej
känner dig trött och hängig?	☐	☐
känner dig ensam?	☐	☐
känner dig deprimerad och ledsen?	☐	☐
känner dig stressad?	☐	☐
har besvär med sömnen?	☐	☐
har svårt att slappna av?	☐	☐
har svårt att koncentrera dig?	☐	☐
har besvär med ångslan, oro eller ångest?	☐	☐
undviker sociala umgängen/sammanhang?	☐	☐
har ont i ryggen/nacke/axlar/skuldror?	☐	☐
har ont i huvudet?	☐	☐
har ont i magen?	☐	☐
har ett tryck över bröstet och/eller hjärtklappning?	☐	☐
känner annat fysiskt/psykiskt obehag? Om annat obehag, vilket?	☐	☐

Om du svarat "Nej" på alla svarsalternativen → **GÅ VIDARE TILL FRÅGA 52**

50. a) Tror du att detta/dessa besvär beror på din nuvarande ekonomiska situation?

- Ja
- Ja, delvis
- Nej
- Vet inte

b) Beskriv gärna på vilket sätt din ekonomiska situation har orsakat detta/dessa besvär:

+

+

+

00001 8

818

+

51. a) Tror du att detta/dessa besvär beror på din nuvarande studiesituation?

- Ja
- Ja, delvis
- Nej
- Vet inte

b) Beskriv gärna på vilket sätt din studiesituation har orsakat detta/dessa besvär:

52. Har du varit sjuk under vårterminen 2015?

- Ja, på heltid under kortare tid än 7 dagar
- Ja, på heltid i mellan 7-30 dagar
- Ja, på heltid under längre tid än 30 dagar
- Ja, på deltid under kortare tid än 7 dagar
- Ja, på deltid i mellan 7-30 dagar
- Ja, på deltid under längre tid än 30 dagar
- Nej —————> **GÅ VIDARE TILL FRÅGA 54**

Om du studerar *med* studiemedel, gå vidare till fråga 53. Övriga går vidare till fråga 54.

53. Anmälde du din sjukdom till Försäkringskassan (för utlandsstuderande: till CSN)?

- Ja
- Nej, jag visste inte att man kan anmäla
- Nej, jag visste att man kan anmäla sjukdom, men inte till vem
- Nej, jag såg ingen anledning till det
- Nej, jag gjorde det inte av någon annan anledning

+

+

+

00001 8

819

+

54. Hur bedömer du ditt allmänna hälsotillstånd i dag?

- Mycket bra
- Bra
- Någorlunda
- Dåligt
- Mycket dåligt

55. Hur bedömer du din hälsa i dag jämfört med innan du började studera på nuvarande utbildningsnivå?

Den är...

- mycket bättre
- något bättre
- samma
- något sämre
- mycket sämre

56. a) Har du nedsatt funktion, besvär efter olycksfall, långvarig sjukdom eller annat långvarigt hälsoproblem? Du kan markera flera svarsalternativ.

- Nej —————> **GÅ VIDARE TILL FRÅGA 58**
- Ja, fysiskt
- Ja, psykiskt

b) Medför dessa besvär att din studieförmåga är nedsatt?

- Nej, inte alls —————> **GÅ VIDARE TILL FRÅGA 58**
- Ja, delvis
- Ja, i hög grad

57. Får du något särskilt stöd för att klara studierna? Du kan markera flera svarsalternativ.

- Ja, från skolan
- Ja, från någon annan
- Nej, jag vill inte ha något särskilt stöd
- Nej, men jag vill gärna få särskilt stöd från skolan
- Nej, men jag vill gärna få särskilt stöd från någon annan

+

+

+

00001 8

820

+

58. a) Upplever du att du har blivit kränkande bemött i samband med dina nuvarande studier? Du kan markera flera svarsalternativ.

Nej —————> **GÅ VIDARE TILL FRÅGA 59**

Ja, på grund av ...

- kön
- könsöverskridande identitet eller uttryck
- etnisk tillhörighet (här ingår exempelvis utländsk bakgrund)
- sexuell läggning
- funktionsnedsättning
- ålder
- religion eller trosuppfattning
- annat, nämligen _____

b) Vem har du blivit kränkande bemött av? Du kan markera flera svarsalternativ.

- Andra studerande
- Lärare/handledare på min skola/praktikplats
- Administrativ personal på min skola
- Arbetsgivare/arbetskamrater
- Min egen familj/släkt
- CSN
- Annan myndighet/organisation, nämligen _____
- Någon annan, nämligen _____

+

+

+

00001 8

821

+

59. Upplever du att du har känt dig fysiskt utsatt eller otrygg i samband med dina nuvarande studier? Du kan markera flera svarsalternativ.

Nej

Ja, eftersom ...

- det råder bristande säkerhet på min skola/praktikplats
- det är dålig luft på min skola/praktikplats
- det är hög ljudnivå på min skola/praktikplats
- lokalerna på min skola/praktikplats inte är anpassade efter mina fysiska förutsättningar och behov
- jag har blivit utsatt för hot om fysiskt våld på min skola/praktikplats
- jag har blivit utsatt för fysiskt våld på min skola/praktikplats
- annan anledning, nämligen_____

Bakgrundsfrågor om dig

60. a) Jag ...

- är ensamstående → **GÅ VIDARE TILL FRÅGA 61**
- är gift, har ingått partnerskap eller är sambo
- har pojkvän/flickvän

b) Vad gör din make/maka, partner, sambo eller pojkvän/flickvän hösten 2015?

Du kan markera flera svarsalternativ.

- Arbetar heltid
- Arbetar deltid
- Är studerande (inklusive forskarutbildning)
- Är arbetslös
- Är förtids-, sjuk- eller ålderspensionär
- Är föräldraledig
- Annat, nämligen_____

+

+

+

00001 8

822

+

61. Har du invandrat till Sverige?

- Nej
- Ja, från ett land i Norden
- Ja, från ett land i Europa utanför Norden
- Ja, från ett land utanför Europa

62. Har din mamma eller pappa invandrat till Sverige?

	Min mamma	Min pappa
Nej	☐	☐
Ja, från ett land i Norden	☐	☐
Ja, från ett land i Europa utanför Norden	☐	☐
Ja, från ett land utanför Europa	☐	☐
Vet inte	☐	☐

63. Vilken är eller var dina föräldrars högsta utbildningsnivå?

	Min mamma	Min pappa
Har inte studerat	☐	☐
Grundskola eller motsvarande	☐	☐
Gymnasieskola eller motsvarande	☐	☐
Högskola eller motsvarande	☐	☐
Vet inte	☐	☐

+

+

